

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

UNIVERSITY OF PIRAEUS

**ΤΜΗΜΑ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ**

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ
(MBA TOURISM MANAGEMENT)**

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

«Μεθοδολογία Ανάπτυξης Πολιτιστικών Διαδρομών»

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ : ΖΟΥΝΗ ΓΕΩΡΓΙΑ

ΣΥΓΓΡΑΦΗ – ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ : ΒΛΑΡΑ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ

ΑΘΗΝΑ, 2024

ΒΕΒΑΙΩΣΗ ΕΚΠΟΝΗΣΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

«Δηλώνω υπεύθυνα ότι η διπλωματική εργασία για τη λήψη του μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών, του Πανεπιστημίου Πειραιώς, στη «Διοίκηση Επιχειρήσεων – Μάνατζμεντ Τουρισμού» με τίτλο:

«...*Μεθοδολογία ανάπτυξης Πολιτιστικών Διαδρομών*.....»

έχει συγγραφεί από εμένα αποκλειστικά και στο σύνολό της. Δεν έχει υποβληθεί ούτε έχει εγκριθεί στο πλαίσιο κάποιου άλλου μεταπτυχιακού προγράμματος ή προπτυχιακού τίτλου σπουδών, στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό, ούτε είναι εργασία ή τμήμα εργασίας ακαδημαϊκού ή επαγγελματικού χαρακτήρα.

Δηλώνω επίσης υπεύθυνα ότι οι πηγές στις οποίες ανέτρεξα για την εκπόνηση της συγκεκριμένης εργασίας, αναφέρονται στο σύνολό τους, κάνοντας πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για την ανάκληση του πτυχίου μου»

Υπογραφή Μεταπτυχιακού Φοιτητή

Ονοματεπώνυμο

Βλάρα Αικατερίνη.....

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	4
ABSTRACT	7
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	9
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	11
ΘΕΜΑ, ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΕΡΩΤΗΜΑ	11
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	13
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ - ΕΝΝΟΙΑ	13
2.1 Πολιτιστική Κληρονομιά	13
2.2 Πολιτιστικός Τουρισμός	15
2.3 Πολιτιστικές Διαδρομές: Ένα Σύνθετο Εδαφικό Έργο	16
2.4 Πολιτιστικές Διαδρομές: Εισαγωγικά Στοιχεία	17
2.5 Μάρκετινγκ Πολιτιστικών Διαδρομών	18
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	20
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ- ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ	20
3.1 Το Συμβούλιο της Ευρώπης και η Αποστολή του	20
3.2 Η Πρώτη Πολιτιστική Διαδρομή του ΣτΕ	20
3.3 Η Διευρυμένη Μερική Συμφωνία για τις Πολιτιστικές Διαδρομές	21
3.4 Το Ετήσιο Συμβουλευτικό Φόρουμ	22
3.5 Πολιτιστικές Διαδρομές του ΣτΕ	22
3.6 Το Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο στο Λουξεμβούργο	23
3.7 Καθορισμός των Πολιτιστικών Διαδρομών του ΣτΕ	23
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	26
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑΣ	26
4.1 Κριτήρια Ένταξης στις Πολιτιστικές Διαδρομές του ΣτΕ	26
4.2 Βήματα Δημιουργίας μιας Πολιτιστικής Διαδρομής	27
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5	34
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ ΤΟΥ ICOMOS ΑΝΑΛΥΣΗ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑΣ	34
5.1 Ορισμός και Κριτήρια των Πολιτιστικών Διαδρομών σύμφωνα με το ICOMOS	34
5.2 Βήματα Δημιουργίας μιας Πολιτιστικής Διαδρομής του ICOMOS	35
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6	38
ΠΡΩΤΟΓΕΝΕΙΣ ΕΡΕΥΝΕΣ ΣΕ ΜΕΛΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΔΙΑΔΡΟΜΩΝ ΤΟΥ ΣτΕ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	38
6.1 Μεθοδολογία Έρευνας	38
6.2 Πολιτιστικές Διαδρομές του ΣτΕ που Διέρχονται την Ελλάδα	39
6.3 Αποτελέσματα Έρευνας στα Μέλη των Διαδρομών	48
6.4 Αποτελέσματα Έρευνας στους Συμμετέχοντες των Διαδρομών	57
6.5 Αποτελέσματα Focus Group - Συζήτηση Ομάδας Εστίασης για τις Πολιτιστικές Διαδρομές	58

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7	59
ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	59
7.1 SWOT ανάλυση των Πολιτιστικών Διαδρομών	59
7.2 Πρόταση Νέας Μεθοδολογίας Ανάπτυξης Πολιτιστικών Διαδρομών	61
ΣΥΝΟΨΗ - ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ	70
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ	71
Ελληνική Βιβλιογραφία:	71
Ξένη Βιβλιογραφία:	71
Διαδικτυακές Πηγές:	76

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Οι πολιτιστικές διαδρομές αποτελούν μια πολύτιμη νοητή γραμμή που συνδέει το παρελθόν με το παρόν, δημιουργώντας μια γέφυρα που επιτρέπει στον επισκέπτη να εξερευνήσει την ποικιλομορφία των πολιτισμών. Ενσωματώνοντας ιστορία, τέχνη και παράδοση, οι πολιτιστικές διαδρομές αναδεικνύουν την πλούσια πολυμορφία που χαρακτηρίζει κάθε περιοχή.

Η χρησιμότητα αυτών των διαδρομών στον τουρισμό είναι αναμφισβήτητη. Αποτελούν πηγή έμπνευσης για τους επισκέπτες, προσφέροντας τους την ευκαιρία να εμβαθύνουν στην τοπική κουλτούρα, να κατανοήσουν την ιστορία και να απολαύσουν την τέχνη και τα έθιμα με μια ξεχωριστή προοπτική. Επιπλέον, ο τουρισμός βασιζόμενος στις πολιτιστικές διαδρομές συμβάλλει στη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς και στην τοπική ανάπτυξη.

Παρόλα αυτά, υπάρχει ανάγκη για μια νέα, πιο ολοκληρωμένη μεθοδολογία για τη δημιουργία πολιτιστικών διαδρομών. Αυτή η μέθοδος θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει τους κοινούς πολιτιστικούς παράγοντες, την τεχνολογία και τη συμμετοχή της κοινότητας, προκειμένου να δημιουργηθούν εμπειρίες που θα αναδείξουν πλήρως τον πλούτο και τον πολιτισμό κάθε τόπου. Με αυτόν τον τρόπο, οι πολιτιστικές διαδρομές θα εξελίσσονται σε δυναμικά εργαλεία που θα συνδέουν ανθρώπους και πολιτισμούς, προσφέροντας ουσιαστικές εμπειρίες που θα ενισχύουν τον διεθνή πολιτιστικό διάλογο.

Η παρούσα εργασία επικεντρώνεται στην μελέτη μεθοδολογιών ανάπτυξης πολιτιστικών διαδρομών, και στην πρόταση νέου μεθοδολογικού πλαισίου που να συνδυάζει τις ήδη υπάρχουσες μεθοδολογίες από το Συμβούλιο της Ευρώπης και το ICOMOS. Με βάση τα ευρήματα της βιβλιογραφίας, της αναλυτικής αξιολόγησης των διαδικασιών, των δύο προαναφερθεισών μεθοδολογιών και της επιτόπιας έρευνας, προτείνεται μια νέα προσέγγιση ανάπτυξης πολιτιστικών διαδρομών.

Η νέα μεθοδολογία που προτείνεται συνίσταται σε τρία βασικά στάδια. Καταρχάς, πραγματοποιείται βιβλιογραφική έρευνα, και μετά καταγραφή και τεκμηρίωση του τουριστικού και πολιτιστικού πλούτου. Ακολούθως, υλοποιούνται δράσεις διαβούλευσης με τη χρήση του Cultural Mapping, προσφέροντας έτσι ένα πλαίσιο για τον διάλογο και τη συμμετοχή των κοινοτήτων. Το τρίτο στάδιο εστιάζεται στη δημιουργία θεματικών τουριστικών πακέτων, καθώς και στην αποτελεσματική επικοινωνία και διαχείριση των πολιτιστικών διαδρομών.

Για την ανάλυση του αντίκτυπου και της δυναμικής των Πολιτιστικών Διαδρομών του Συμβουλίου της Ευρώπης, πραγματοποιήθηκε εκτενής έρευνα με ποικίλες προσεγγίσεις. Η ανάλυση κάλυψε πρωτογενή έρευνα και συζητήσεις σε ομάδες εστίασης, εκάστη επικεντρωμένη σε διάφορες πτυχές του πολύπλοκου δικτύου εμπλεκόμενων φορέων.

Η πρώτη φάση της έρευνας περιελάμβανε δευτερογενή επισκόπηση της βιβλιογραφίας και πρωτογενή έρευνα μεταξύ των μελών των Πολιτιστικών Διαδρομών του Συμβουλίου της Ευρώπης στην Ελλάδα, στοχεύοντας στη συγκέντρωση πληροφοριών από ενεργούς συμμετέχοντες. Η αξιολόγηση των πολιτιστικών διαδρομών, η εξέταση των απόψεων των μελών και ο προσδιορισμός κριτηρίων αξιολόγησης ήταν κεντρικοί στόχοι.

Τα αποτελέσματα της έρευνας παρέχουν μια ενδεδεγμένη ανάλυση για τις πολιτιστικές διαδρομές στην Ελλάδα. Σε ερώτηση σχετικά με τη μοναδικότητα των πολιτιστικών διαδρομών, προέκυψαν θέματα που αντικατοπτρίζουν την αντίληψη των συμμετεχόντων. Σημαντικά στοιχεία περιλαμβάνουν τη σημασία των πολιτιστικών μνημείων, της κληρονομιάς, της μακράς ιστορίας και του φυσικού περιβάλλοντος. Ενώ σε ερώτηση περί αποτελεσματικότητας, παρατηρήθηκε θετική επίδοση στον προσανατολισμό προς τον πελάτη, αλλά υπάρχουν πεδία βελτίωσης, όπως καινοτομία, οικονομική απόδοση και συνεργασία με εταίρους. Στον τομέα της ποιότητας της πολιτιστικής κληρονομιάς και των πόρων, παρατηρούνται υψηλές αξιολογήσεις, αλλά υπάρχουν πεδία βελτίωσης, ιδίως όσον αφορά τη φυσική κατάσταση των πόρων.

Στις προτάσεις για την τουριστική ανάπτυξη, προτείνονται στρατηγικές όπως οργάνωση φεστιβάλ, διατήρηση ιστορικών κτιρίων και ενίσχυση διαδικτυακού μάρκετινγκ. Επιπλέον, υπογραμμίζεται η σημασία της συμμετοχής της τοπικής κοινωνίας και η ανάγκη για βάσεις δεδομένων.

Επιπλέον, πραγματοποιήθηκε συζήτηση σε ομάδα εστίασης με 35 μέλη και συμμετέχοντες για τις πολιτιστικές διαδρομές, με συμμετοχή από διάφορες πολιτιστικές διαδρομές του Συμβουλίου της Ευρώπης στην Ελλάδα. Η συνάντηση είχε ως στόχο την προώθηση συνεργασίας και ανταλλαγής βέλτιστων πρακτικών, πραγματοποιούμενη διαδικτυακά. Συζητήθηκαν θέματα όπως η ενίσχυση της συνεργασίας, η αναγνώριση αποτελεσματικών πρακτικών, καθώς και στρατηγικές για τη μελλοντική ανάπτυξη των πολιτιστικών διαδρομών.

Η συνάντηση αποδείχθηκε παραγωγική και διορατική, με τα μέλη να συμφωνούν στην ανάγκη ενισχυμένης συνεργασίας και ανταλλαγής ιδεών. Συζητήθηκαν θέματα όπως η προστασία για νέες διαδρομές, οι προκλήσεις στη χρηματοδότηση και διαχείριση, και η ανάγκη για ενοποιημένες προσπάθειες στον τομέα του μάρκετινγκ και της διαχείρισης.

Τα θέματα περιλάμβαναν συνεργασία και καλές πρακτικές, τη σημασία της συνεργασίας σε τοπικό και εθνικό επίπεδο, και την ανάγκη για ισορροπία στους πολιτιστικούς προσανατολισμούς. Συζητήθηκε επίσης η συνεργασία στους τομείς του τουρισμού και της

βιωσιμότητας, ενώ προτάθηκε στρατηγική προσέγγιση στη διαχείριση και το μάρκετινγκ των πολιτιστικών διαδρομών. Τέλος, αναδείχθηκαν προκλήσεις χρηματοδότησης και προτάθηκε η ανάπτυξη δρομολογίων, με έμφαση στην αναζήτηση καινοτόμων λύσεων.

Η προτεινόμενη μεθοδολογία φιλοδοξεί να αποτελέσει ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο που να αξιοποιεί τις καλύτερες πτυχές από τις προηγούμενες προσεγγίσεις, προσφέροντας συνάμα έναν ενιαίο και αποτελεσματικό τρόπο ανάπτυξης πολιτιστικών διαδρομών που αντανακλούν την πολυπολιτισμική κληρονομιά και προάγουν τον πολιτιστικό τουρισμό.

Λέξεις κλειδιά: Πολιτιστικές Διαδρομές, Μεθοδολογία, Τουρισμός, Πολιτισμός, Συμβούλιο της Ευρώπης, ICOMOS

ABSTRACT

Cultural routes represent a valuable imaginary line that connects the past with the present, creating a bridge that allows visitors to explore the diversity of cultures. By integrating history, art and tradition, cultural itineraries highlight the rich diversity that characterises each region.

The usefulness of these routes for tourism is undeniable. They are a source of inspiration for visitors, offering them the opportunity to immerse themselves in local culture, understand history and enjoy art and customs from a unique perspective. In addition, tourism based on cultural itineraries contributes to the preservation of cultural heritage and local development.

However, there is a need for a new, more comprehensive methodology for creating cultural itineraries. This method should include common cultural factors, technology and community involvement in order to create experiences that fully showcase the richness and culture of each place. In this way, cultural itineraries will become dynamic tools that connect people and cultures, offering meaningful experiences that enhance international cultural dialogue.

This paper focuses on a methodology for developing cultural itineraries, combining existing methodologies from the Council of Europe and ICOMOS, based on the bibliographical findings and field research. We proceed to a detailed evaluation of the processes of both of the above-mentioned methodologies, then present a new approach.

The new methodology proposed consists of three main stages. Firstly, a literature survey is carried out, followed by the recording and documentation of the tourist and cultural wealth. Then, consultation actions are implemented using Cultural Mapping, thus providing a framework for dialogue and community participation. The third stage focuses on the creation of thematic tourism packages, as well as on the effective communication and management of cultural itineraries.

In order to analyse the impact and dynamics of the Council of Europe Cultural Routes, extensive research has been carried out using a variety of approaches. The analysis covered primary research and focus group discussions, each focusing on different aspects of the complex network of stakeholders.

The first phase of the research included a secondary literature review and primary research among members of the Council of Europe Cultural Routes in Greece, aiming to gather information from active participants. The evaluation of the Cultural Routes, the examination of members' views and the identification of evaluation criteria were central objectives.

The results of the survey provide a thorough analysis of cultural routes in Greece. When asked about the uniqueness of cultural routes, themes emerged that reflect the perception of the participants. Important elements include the importance of cultural monuments, heritage, long history and the natural environment. While in a question on effectiveness, a positive performance on customer orientation was observed, but there are areas for improvement such as innovation, financial performance and working with partners. In the area of quality of heritage and resources, high ratings are observed, but there are areas for improvement, in particular with regard to the physical condition of the resources.

In the tourism development proposals, strategies such as organising festivals, preserving historic buildings and strengthening online marketing are suggested. In addition, the importance of local community participation and the need for databases are stressed.

In addition, a focus group discussion was held with 35 members and participants on cultural routes, with participation from various Council of Europe cultural routes in Greece. The meeting aimed to promote cooperation and exchange of best practices, held online. Issues such as strengthening cooperation, identifying effective practices, as well as strategies for the future development of cultural routes were discussed.

The meeting proved to be productive and insightful, with members agreeing on the need for enhanced collaboration and exchange of ideas. Topics discussed included protection for new routes, challenges in funding and management, and the need for unified efforts in marketing and management.

Topics included cooperation and good practices, the importance of cooperation at local and national level, and the need for balance in cultural orientations. Cooperation in the fields of tourism and sustainability was also discussed, and a strategic approach to the management and marketing of cultural routes was proposed. Finally, funding challenges were highlighted and itinerary development was proposed, with an emphasis on seeking innovative solutions.

The proposed methodology aspires to provide an integrated framework that capitalises on the best aspects of previous approaches, while offering an integrated and effective way of developing cultural itineraries that reflect multicultural heritage and promote cultural tourism.

Key words: Tourism, Council of Europe, Cultural Routes, Cultural Routes Methodology

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στην σύγχρονη εποχή, παρατηρούμε ότι ο πολιτισμός και η ανάπτυξη αλληλεπιδρούν στενά, αποτελώντας ζωτικά στοιχεία της κοινωνίας μας. Παρόλα αυτά, η ανάδειξη των πολιτιστικών πτυχών μιας κοινωνίας δεν ήταν πάντα αυτονόητη. Σε απάντηση σε αυτήν την πρόκληση, διαμορφώθηκαν νέες πολιτικές, εστιάζοντας στην προώθηση της πολιτιστικής κληρονομιάς, μέσω οργανισμών όπως η UNESCO και η Ευρωπαϊκή Ένωση.

Ένα παράδειγμα ενός τέτοιου προγράμματος που εφαρμόζεται ευρέως σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας είναι το πρόγραμμα των Ευρωπαϊκών Πολιτιστικών Διαδρομών, που εγκαθιδρύθηκε από το Συμβούλιο της Ευρώπης το 1987. Ο κύριος στόχος αυτού του προγράμματος είναι να αναδείξει πώς η πολιτιστική κληρονομιά των ευρωπαϊκών χωρών συμβάλλει στη διαμόρφωση μιας κοινής ευρωπαϊκής υλικής και άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς (Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού, 2024).

Με βάση την επιστημονική πρόοδο που σημειώθηκε στη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς, η έννοια των Πολιτιστικών Διαδρομών αντικατοπτρίζει την εξέλιξη των απόψεων για τον ρόλο και τη σημασία των πολιτιστικών αξιοπρεπειών. Παράλληλα, υπογραμμίζει τη σημασία των αξιών που σχετίζονται με το περιβάλλον και αναδεικνύει την πολύπλευρη κληρονομιά σε διάφορα επίπεδα.

Η νέα έννοια αυτή παρουσιάζει ένα μοντέλο για μια καινοτόμα ηθική διατήρησης, θεωρώντας τις αξίες αυτές ως κοινή κληρονομιά που υπερβαίνει τα εθνικά σύνορα και απαιτεί κοινές προσπάθειες. Η Πολιτιστική Διαδρομή αναγνωρίζει και τονίζει την αξία κάθε μοναδικού στοιχείου, θεωρώντας τα ως ουσιαστικά μέρη ενός συνόλου (ICOMOS, 2008).

Ως χώρα με μεγάλη ιστορία και σημαντική πολιτιστική αξία, η Ελλάδα αποτελεί ιδανικό πεδίο για την εφαρμογή των υπαρχόντων και των νέων μεθοδολογιών ανάπτυξης πολιτιστικών διαδρομών, προσπαθώντας να αξιοποιήσει το πλήρες δυναμικό της κληρονομιάς της.

Η ανάπτυξη πολιτιστικών διαδρομών αποτελεί κεντρική διάσταση στη σύγχρονη προσέγγιση του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη διατήρηση, την προστασία και την προώθηση της πολιτιστικής κληρονομιάς. Η μεθοδολογία που χρησιμοποιείται από το Συμβούλιο της Ευρώπης για την ανάπτυξη αυτών των πολιτιστικών διαδρομών αντιπροσωπεύει ένα σύγχρονο πλαίσιο δράσης που συνδυάζει προσεγγίσεις βέλτιστων πρακτικών με στοιχεία καινοτομίας, προωθώντας την κοινή κληρονομιά των ευρωπαϊκών κρατών.

Η διαδικασία αυτή βασίζεται σε μια ολοκληρωμένη και σφαιρική προσέγγιση που ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις του σύγχρονου περιβάλλοντος. Καταρχάς, η μεθοδολογία

επικεντρώνεται στη συλλογή και ανάλυση πολυποίκιλων πηγών πληροφοριών, προσφέροντας μια εμπεριστατωμένη κατανόηση του πολιτιστικού πλούτου κάθε περιοχής. Αυτό περιλαμβάνει τη μελέτη ιστορικών, κοινωνικών και οικονομικών πτυχών που σχετίζονται με την πολιτιστική κληρονομιά.

Επιπλέον, η μεθοδολογία τονίζει τη σημασία της συμμετοχής των κοινοτήτων και των ενδιαφερόμενων μερών σε κάθε στάδιο της διαδικασίας. Η δημιουργία ενός δημοκρατικού και συμμετοχικού πλαισίου επιτρέπει την ανταλλαγή απόψεων, την εκτίμηση των τοπικών αναγκών και τον συντονισμό των προσπαθειών για τη διατήρηση και την ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Ακόμη, η ανάπτυξη πολιτιστικών διαδρομών υιοθετεί μια προορατική προσέγγιση, λαμβάνοντας υπόψη τις μελλοντικές προκλήσεις και ευκαιρίες. Η μεθοδολογία αντιμετωπίζει τις πολιτιστικές διαδρομές ως δυναμικό εργαλείο για τη βιώσιμη ανάπτυξη, τον πολιτιστικό διάλογο και την προώθηση της πολυπολιτισμικότητας. Τέλος, η μεθοδολογία εξετάζει τον τρόπο που η τεχνολογία και η ψηφιακή καινοτομία μπορούν να συμβάλλουν στην αποτελεσματική υλοποίηση και παρουσίαση των πολιτιστικών διαδρομών. Η εφαρμογή νέων τεχνολογιών συμβάλλει στην αυξημένη προσβασιμότητα και ενεργό συμμετοχή των πολιτών και των επισκεπτών, ενισχύοντας τη διασύνδεση μεταξύ τουρισμού και πολιτισμού.

Συνολικά, η μεθοδολογία που χρησιμοποιείται από το Συμβούλιο της Ευρώπης αντικατοπτρίζει μια ενημερωμένη, συνεκτική και καινοτόμο προσέγγιση για την ανάπτυξη των πολιτιστικών διαδρομών, ενισχύοντας την πολυμορφία και την ευρωπαϊκή ταυτότητα, ενώ παράλληλα προάγει την αειφορία και την ενεργό συμμετοχή των κοινοτήτων.

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ ΚΑΙ ΑΚΡΩΝΥΜΙΑ

- ΣτΕ - Συμβούλιο της Ευρώπης
- ICOMOS - International Council on Monuments and Sites
- UNESCO - United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation
- DMOs - Destination Management Organizations
- EPA - Η Διευρυμένη Μερική Συμφωνία για τις Πολιτιστικές Διαδρομές
- Resolution CM/Res(2013)67 - Revising the rules for the award of the “Cultural Route of the Council of Europe” certification (Adopted by the Committee of Ministers on 18 December 2013 at the 1187bis meeting of the Ministers’ Deputies)
- EICR - Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο Πολιτιστικών Διαδρομών
- CDCC - Συμβούλιο Πολιτιστικής Συνεργασίας
- COM(2010)52 - Commission Directive 2010/52/EU of 11 August 2010
- UNWTO - United Nations World Tourism Organization
- E.E. - Ευρωπαϊκή Ένωση
- SWOT analysis - is a framework for identifying and analyzing an organization's strengths, weaknesses, opportunities and threats

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΘΕΜΑ, ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΕΡΩΤΗΜΑ

Η εποχή που ζούμε χαρακτηρίζεται από την αυξανόμενη πολυπλοκότητα και τη συνδεσιμότητα των πολιτισμών. Ο πολιτισμός δεν περιορίζεται πλέον σε εθνικά όρια, αλλά εξελίσσεται ως διακυβερνητική πραγματικότητα που διασχίζει σύνορα και επιτείνει την αλληλεπίδραση μεταξύ διαφόρων κοινοτήτων. Σε αυτό το πλαίσιο, ο ρόλος των πολιτιστικών διαδρομών, ως μέσο προώθησης της πολιτιστικής κληρονομιάς και της διαπολιτισμικής κατανόησης, αποκτά εξαιρετική σημασία.

Κατά τη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών, η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει εστιάσει την προσοχή της στην προώθηση της πολιτιστικής ποικιλομορφίας και του διαπολιτισμικού διαλόγου. Σε αυτό το πλαίσιο, το Συμβούλιο της Ευρώπης αναδεικνύει τις πολιτιστικές διαδρομές ως ένα από τα κεντρικά μέσα για τη διατήρηση και την ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς. Αυτή η εργασία θα εξετάσει λεπτομερώς τη σύνθεση, τους σκοπούς και τις επιδράσεις αυτών των διαδρομών, εστιάζοντας ιδιαίτερα στη μεθοδολογία, την εφαρμογή και τον τρόπο με τον οποίο επηρεάζουν την Ελλάδα και τον τουρισμό της.

Η Ελλάδα, με την πλούσια πολιτιστική της κληρονομιά, αποτελεί μια σημαντική περίπτωση μελέτης για τον τρόπο με τον οποίο οι πολιτιστικές διαδρομές προσαρμόζονται και αλληλεπιδρούν με το τοπικό περιβάλλον και τον τομέα του τουρισμού. Με αναλυτική προσέγγιση, θα εξετάσουμε την επίδραση των πολιτιστικών διαδρομών στην προβολή, την προστασία και την ανάπτυξη της ελληνικής πολιτιστικής κληρονομιάς, καθώς και τον τρόπο με τον οποίο συμβάλλουν στην ανάδειξη της χώρας ως προορισμού τουριστικού ενδιαφέροντος.

Μέσα από την ανάλυση αυτή, η εργασία προτείνει να φωτιστεί η σημασία των πολιτιστικών διαδρομών στην προώθηση της πολιτιστικής ποικιλομορφίας, την αποκατάσταση της συνοχής και την ενίσχυση του τουριστικού τομέα. Αναζητώντας την απάντηση σε ερωτήματα που αφορούν τον τρόπο με τον οποίο οι πολιτιστικές διαδρομές διαμορφώνουν την πολιτιστική ταυτότητα και επηρεάζουν την κινητικότητα των τουριστών, αυτή η εργασία αναλύει την πολυπλοκότητα και τη σημασία αυτών των μοναδικών πολιτιστικών διαδρομών στον σύγχρονο κόσμο.

Ο πρόσφατος θεσμός της πολιτιστικής διαδρομής αναδύεται ως ένα σημαντικό μέσο για την αποτελεσματική αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς, ειδικά όσον αφορά τα μνημεία

μιας περιοχής. Με την πάροδο του χρόνου, οι πολιτιστικές διαδρομές αποκτούν όλο και μεγαλύτερη απήχηση και διαδίδονται σε διάφορες περιοχές της Ευρώπης. Αυτή η τάση οφείλεται στο γεγονός ότι αυτή η πολιτική προσφέρει ευκαιρίες για την αποτελεσματική χρήση και επισήμανση της πολιτιστικής κληρονομιάς κάθε χώρας. Η Ελλάδα, με τον τεράστιο ιστορικό και πολιτιστικό της πλούτο, αποτελεί έναν ιδανικό χώρο για την εφαρμογή αυτής της πολιτικής.

Η παρούσα μελέτη επικεντρώνεται στη διαμόρφωση μιας μεθοδολογίας για την ανάπτυξη πολιτιστικών διαδρομών, συνδυάζοντας τις υφιστάμενες προσεγγίσεις που προτείνονται από το Συμβούλιο της Ευρώπης και το ICOMOS. Αυτό γίνεται με βάση την κριτική ανασκόπηση της βιβλιογραφίας και την εξέταση των ευρημάτων της τοπικής έρευνας. Πραγματοποιούμε μια λεπτομερή ανάλυση των διαδικασιών που χρησιμοποιούνται στις δύο προαναφερθείσες μεθοδολογίες και παρουσιάζουμε, στη συνέχεια, μια πρωτότυπη προσέγγιση.

Η υιοθέτηση της προτεινόμενης μεθοδολογίας περιλαμβάνει τρία κεντρικά στάδια. Αρχικά, πραγματοποιείται έρευνα, καταγραφή και τεκμηρίωση του τουριστικού και πολιτιστικού αποθέματος, εστιάζοντας στη συλλογή στοιχείων. Στη συνέχεια, πραγματοποιούνται δράσεις διαβούλευσης με τη χρήση του Cultural Mapping, επιδιώκοντας την ενεργό συμμετοχή των ενδιαφερομένων. Τέλος, ακολουθεί η δημιουργία θεματικών τουριστικών πακέτων, καθώς και η επικοινωνία και διαχείριση τους, με στόχο την αποτελεσματική προώθηση και ανάδειξη του πολιτιστικού πλούτου.

Προσπαθώντας να κατανοήσουμε τον αντίκτυπο και τη δυναμική των Πολιτιστικών Διαδρομών του Συμβουλίου της Ευρώπης, πραγματοποιήθηκε μια εκτενής έρευνα με διάφορες προσεγγίσεις. Η προσπάθεια αυτή συνίσταται σε μια αρχική έρευνα και σε ομαδικές συζητήσεις, κάθε μία από τις οποίες φωτίζει με μοναδικό τρόπο το περίπλοκο δίκτυο των εμπλεκόμενων παραγόντων:

Η πρώτη προσέγγιση ήταν μια έρευνα εκ μέρους των μελών/συμμετεχόντων στις Πολιτιστικές Διαδρομές του Συμβουλίου της Ευρώπης στην Ελλάδα. Στόχος αυτής της έρευνας ήταν η συλλογή πληροφοριών από όσους συμμετέχουν ενεργά στις πολιτιστικές διαδρομές, αναδεικνύοντας προοπτικές, προκλήσεις και προσδοκίες.

Οι στόχοι της παρούσας μελέτης είναι διττοί. Πρώτον, επιχειρείται η λεπτομερής ανάλυση των υφιστάμενων μεθοδολογιών και βιβλιογραφικών πηγών που σχετίζονται με τις μεθοδολογίες ανάπτυξης πολιτιστικών διαδρομών. Μέσω της βιβλιογραφικής επισκόπησης, στοχεύεται η κατανόηση των τρεχουσών πρακτικών και γνώσης που αφορούν το θέμα. Δεύτερον, φιλοδοξείται η πρόταση μιας νέας μεθοδολογίας που να αποτελεί προσαρμοσμένη και προοδευτική προσέγγιση στο ζήτημα. Με αυτόν τον τρόπο, επιδιώκεται η ενσωμάτωση των ευρημάτων της επισκόπησης και της πρωτογενούς έρευνας προς τη δημιουργία μιας πρότυπης και αποτελεσματικής μεθοδολογίας που να ενσωματώνει, εξελίσει και συνεισφέρει στις ήδη υπάρχουσες μεθοδολογίες από το Συμβούλιο της Ευρώπης και του ICOMOS.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ - ΕΝΝΟΙΑ

2.1 Πολιτιστική Κληρονομιά

Με την πάροδο του χρόνου, η έννοια της πολιτιστικής κληρονομιάς έχει επεκτείνει τα όριά της τόσο σε ειδολογικό όσο και σε χρονικό επίπεδο. Σε ειδολογικό επίπεδο, η προσέγγιση αυτή έχει ενσωματώσει νέες κατηγορίες πολιτιστικών αγαθών, όπως η βιομηχανική κληρονομιά. Από την άλλη πλευρά, η διαχρονικότητα της έννοιας περιλαμβάνει ακόμα και έργα της σύγχρονης αρχιτεκτονικής.

Παράλληλα, παρατηρούνται αλλαγές σχετικά με τη θέση της πολιτιστικής κληρονομιάς στη σύγχρονη πραγματικότητα, όπου θεωρείται "κοινωνικό αγαθό" λόγω της συμβολής της στην πολιτιστική και κοινωνική ανάπτυξη. Αυτή η έννοια αντιλαμβάνεται την πολιτιστική κληρονομιά ως αναπόσπαστο και εξελισσόμενο τμήμα της σύγχρονης πραγματικότητας (Κόνσολα, Ντ., 2013).

Η πολιτιστική κληρονομιά περιλαμβάνει μια εκτενή ποικιλία υλικών, άυλων και ψηφιακών πόρων, κληροδοτούμενων από το παρελθόν, που είναι χρήσιμοι για την ανάπτυξη πολιτιστικών πολιτικών. Ταυτόχρονα, οι Συμβάσεις που αναφέρονται στην πολιτιστική κληρονομιά ακολουθούν εξελικτική πορεία, προσανατολισμένες από το γενικό προς το εξειδικευμένο και από το υλικό προς ένα πιο θεωρητικό πλαίσιο, ακολουθώντας σύγχρονες προκλήσεις με ανθρωποκεντρικό χαρακτήρα (Loulanski, T., 2006). Αυτή η αλλαγή στην προσέγγιση της πολιτιστικής κληρονομιάς οδηγεί στη διαμόρφωση και υλοποίηση στρατηγικών και πολιτικών που στοχεύουν στην ανάδειξη, προστασία και αειφορική χρήση της πολιτιστικής κληρονομιάς ως πολύτιμο αγαθό.

Οι συμφωνίες που έχουν κατοχυρωθεί και αναγνωρίζονται από την Ευρωπαϊκή Ένωση περιλαμβάνουν τα παρακάτω, όπως περιγράφονται στην Επίσημη Εφημερίδα της ΕΕ:

- «Ευρωπαϊκό Συμβούλιο — Συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, 14 Δεκεμβρίου 2017 (EUCO 19/1/17 REV 1) — Νέο στρατηγικό θεματολόγιο 2019-2024» (Έγκριση από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο: 20 Ιουνίου 2019).

- Επιτροπή: «Ανακοινώσεις — Προς μια ολοκληρωμένη προσέγγιση της πολιτιστικής κληρονομιάς της Ευρώπης [COM(2014) 477 final] — Ενίσχυση της ευρωπαϊκής ταυτότητας μέσω της εκπαίδευσης και του πολιτισμού. Η συμβολή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στη σύνοδο των ηγετών στο Γκέτεμποργκ, 17 Νοεμβρίου 2017 [COM(2017) 673 final] — Μια νέα ευρωπαϊκή ατζέντα για τον πολιτισμό [COM(2018) 267 final] — Η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία [COM(2019) 640 final] 5.6.2020 EL Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης C 186/5 Κοινές ανακοινώσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής/της Ύπατης Εκπροσώπου της Ένωσης για θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας — Προς μια στρατηγική της ΕΕ για διεθνείς πολιτιστικές σχέσεις [JOIN(2016) 29 final] Γνωστοποιήσεις — Κατευθυντήριες γραμμές για την υποβολή εκθέσεων σχετικά με τη διαχείριση κινδύνων καταστροφών, άρθρο 6 παράγραφος 1 στοιχείο δ) της απόφασης αριθ. 1313/2013/ΕΕ (ΕΕ C 428 της 20.12.2019, σ. 8) Έγγραφο εργασίας των υπηρεσιών της Επιτροπής — Ευρωπαϊκό πλαίσιο δράσης για την πολιτιστική κληρονομιά [SWD(2018) 491 final] Εκθέσεις — Αναφορά της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, καθώς και την Επιτροπή των Περιφερειών σχετικά με την υλοποίηση, τα αποτελέσματα και τη συνολική αξιολόγηση του Ευρωπαϊκού Έτους Πολιτιστικής Κληρονομιάς 2018 [COM(2019) 548 final]. Επίσης, περιλαμβάνει μια μελέτη για τη διαφύλαξη της πολιτιστικής κληρονομιάς από φυσικές και ανθρωπογενείς καταστροφές, με συγκριτική ανάλυση της διαχείρισης κινδύνου στην ΕΕ (Απρίλιος 2018).

Επιπλέον, παρατίθενται οι ακόλουθες συναφείς πηγές:

- Ηνωμένα Έθνη: "Το πλαίσιο δράσης του Hyogo 2005-2015: οικοδομώντας την ανθεκτικότητα των εθνών και των κοινοτήτων στις καταστροφές — Πλαίσιο Σεντάι για τη μείωση του κινδύνου καταστροφών κατά το διάστημα 2015-2030".
- Unesco (Ουνέσκο): "Σύμβαση της Χάγης του 1954 για την προστασία των πολιτιστικών Συνθήκη της Χάγης, 1954: "Σύμβαση για την προστασία των αγαθών σε περίπτωση ένοπλης σύρραξης." Σύμβαση, 1972: "Σύμβαση για την προστασία της παγκόσμιας πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς." Σύμβαση, 2001: "Σύμβαση για την προστασία της υποθαλάσσιας πολιτιστικής κληρονομιάς." Χάρτης, 2003: "Χάρτης για τη διαφύλαξη της ψηφιακής κληρονομιάς." Σύμβαση, 2003: "Σύμβαση για την προστασία της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς." Στρατηγική, 2007: "Στρατηγική για τη μείωση των κινδύνων στα μνημεία παγκόσμιας κληρονομιάς (αναθεωρημένη έκδοση)." Οδηγός, 2010: "Διαχείριση των κινδύνων καταστροφής της παγκόσμιας κληρονομιάς (οδηγός, Ιούνιος 2010)." Διακήρυξη, 2002: "Διακήρυξη της Βουδαπέστης για την παγκόσμια κληρονομιά (έγκριση από την επιτροπή παγκόσμιας κληρονομιάς, Ιούνιος 2002)."

- Συμβούλιο της Ευρώπης, 2005: "Σύμβαση για τη σημασία και την αξία της πολιτιστικής κληρονομιάς για την κοινωνία (σύμβαση του Φάρο, 2005)." Σύσταση, 2017: "Σύσταση CM/Rec (2017) προς τα κράτη μέλη για τη «Στρατηγική για την Ευρωπαϊκή Πολιτιστική Κληρονομιά για τον 21ο αιώνα» (2017)." Σύμβαση, 2017: "Σύμβαση για τις παραβάσεις που αφορούν πολιτιστικά αγαθά (2017)." Ευρωπαϊκή και Μεσογειακή Συμφωνία, 2020: "Ευρωπαϊκή και μεσογειακή συμφωνία για την αντιμετώπιση μεγάλων καταστροφών (EUR-OPA) (Επίσημη Εφημερίδα της ΕΕ, 2020:5-6)."

2.2 Πολιτιστικός Τουρισμός

Η πολύπλοκη φύση του πολιτισμού και οι αλληλεπιδράσεις μεταξύ του "τουρισμού" και του "πολιτισμού" έχουν δημιουργήσει σημαντική ασάφεια στη σύγχρονη βιβλιογραφία όσον αφορά έναν ακριβή και ευρέως αναγνωρισμένο ορισμό του πολιτιστικού τουρισμού (Richards, G., 2007). Τα πολιτιστικά αξιοθέατα, είτε παρουσιάζονται ως παραδοσιακά ορόσημα (π.χ. μουσεία, αρχιτεκτονική, χώροι πολιτιστικής κληρονομιάς) είτε ως γεγονότα (π.χ. φεστιβάλ, λαογραφία), θεωρούνται ως σημαντικοί καταλύτες για το ενδιαφέρον και την έμπνευση των ταξιδιωτών.

Ο πολιτιστικός τουρισμός, σύμφωνα με θεωρητικές προσεγγίσεις, θεωρείται μια μακρόχρονη τουριστική πρακτική με ρίζες που εντοπίζονται στο βρετανικό Grand Tour του 16ου αιώνα (Feifer, M., 1985). Ωστόσο, ο ορισμός του πολιτιστικού τουρισμού αποδεικνύεται προκλητικός λόγω της πολυπλοκότητας των στοιχείων και των χαρακτηριστικών του. Ορισμένοι πρώτοι συγγραφείς (Reisinger, Y., 1994, Hall, M., Zeppel, H., 1990), θεωρούν τον πολιτιστικό τουρισμό ως μια μορφή ταξιδιού εξειδικευμένου ενδιαφέροντος, όπου οι ταξιδιώτες αναζητούν νέες και αυθεντικές εμπειρίες. Σύμφωνα με τον Adams (Adams, G.D., 1995) που παρέχει έναν ευρύ ορισμό, ο πολιτιστικός τουρισμός θεωρείται ως μια μορφή ταξιδιού με στόχο τον προσωπικό εμπλουτισμό.

Από την άλλη πλευρά, οι ορισμοί που προέρχονται από τον ακαδημαϊκό χώρο προσφέρουν έναν σαφή ορισμό του πολιτιστικού τουρισμού ως "τη μετακίνηση ανθρώπων για αυστηρά πολιτιστικούς λόγους". Ωστόσο, η συναίνεση δυσκολεύει όταν προσπαθούμε να δώσουμε ακριβή ερμηνεία των πολιτιστικών κινήτρων, λόγω της ασάφειας που υπάρχει στην έννοια τους. Όπως σημειώνει ο Richards (Richards, G., 2002), παρά την ιστορική σύνδεσή του με την πολιτιστική κληρονομιά στην Ευρώπη, ο πολιτιστικός τουρισμός περιλαμβάνει όλο και περισσότερο τον λαϊκό πολιτισμό και άλλες άυλες μορφές κληρονομιάς (Du Cros, H., 2001, Li, M. et al., 2008, Prentice, R., 1993). Συνεπώς, σύμφωνα με τους Richards και Wilson (Richards, G., Wilson, J., 2006), ενσωματώνονται πλήρως σε αυτόν τον ορισμό όχι μόνο η άυλη κληρονομιά αλλά και άλλα πολιτιστικά προϊόντα, όπως εικονικές τοποθεσίες, θεματικά αξιοθέατα ή μεγάλης κλίμακας εκδηλώσεις. Τέλος, σύμφωνα με τους Kim et al. (Kim et al., 2007), ακόμη και φεστιβάλ, μουσικά αξιοθέατα, πάρκα διασκέδασης, τοπικά φεστιβάλ,

εκθέσεις και αισθητικά/γνωστικά αξιοθέατα εντάσσονται στον τομέα του πολιτιστικού τουρισμού.

Συνοψίζοντας, ο πολιτισμός αποτελεί μια δυναμική έννοια που υφίσταται μεταβολές τόσο στον χρόνο όσο και στον χώρο, προσφέροντας πολλές πτυχές προς εξέταση. Αν και υπάρχει κάποια γενική συμφωνία σχετικά με τον ορισμό του πολιτιστικού τουρισμού ως τουρισμού που οδηγείται από πολιτιστική κατανάλωση, προκύπτουν ερωτήματα και ασάφειες στα κριτήρια κατά τον προσδιορισμό των πρακτικών πολιτιστικής κατανάλωσης. Αυτές οι πρακτικές περιλαμβάνουν την κατανάλωση πολιτιστικής κληρονομιάς, τη συμμετοχή σε πολιτιστικές δραστηριότητες και την ανάληψη πολιτιστικών εμπειριών. Η πολυπλοκότητα αυτή προσθέτει διάφορες αποχρώσεις και πτυχές στον ορισμό του πολιτιστικού τουρισμού.

2.3 Πολιτιστικές Διαδρομές: Ένα Σύνθετο Εδαφικό Έργο

Οι Πολιτιστικές Διαδρομές και η κληρονομιά που περιέχεται σε αυτές αποτελούν μέρος της μνήμης και της κληρονομιάς μιας κοινότητας. Όπως και με άλλα είδη κληρονομιάς, οι Πολιτιστικές Διαδρομές διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο σε εδαφικό επίπεδο.

Εικόνα: Οι πολλαπλοί ρόλοι της κληρονομιάς για τις περιοχές

Πηγή: Landel, PA (2006), «Invention de patrimoines et construction des territoires», Gumuchian H. and Pecqueur B. (eds), La ressource territoriale, Anthropos, Paris από Cultural Routes management: from theory to practice, σελ.35

Οι πολιτιστικές διαδρομές και τα στοιχεία τους αποτελούν σταθμό στην ιστορία των περιοχών καθώς τους προσδίδουν αναγνωρισιμότητα και τις κάνουν μέρος εδαφικών ταυτοτήτων και πολιτισμών ολόκληρων. Επίσης, παρέχουν πόρους για την ανάπτυξη έργων βάσης σε όλους τους εμπλεκόμενους χώρους και υποστήριξη για δημιουργία και τόνωση ενός συνεκτικού δικτύου ενδιαφερομένων. Οι ρόλοι της πολιτιστικής κληρονομιάς είναι

θεμελιώδεις για τα έργα των Πολιτιστικών Διαδρομών τόσο σε τοπικό όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο(Council of Europe, IEIC, 2015).

2.4 Πολιτιστικές Διαδρομές: Εισαγωγικά Στοιχεία

Συνεπώς, μετά τον καθορισμό και την παρουσίαση των κύριων χαρακτηριστικών του πολιτιστικού τουρισμού, σε αυτήν την ενότητα θα εξετάσουμε ένα από τα πιο σημαντικά εργαλεία για τη διαχείριση, προώθηση και ερμηνεία της πολιτιστικής κληρονομιάς ενός τόπου. Αυτό περιλαμβάνει την ανάδειξη των κοινών πολιτιστικών στοιχείων μεταξύ διαφορετικών τόπων, την προώθηση των συνεργασιών, του διαπολιτισμικού διαλόγου και της βιώσιμης ανάπτυξης, και αυτό είναι το μέσο των πολιτιστικών διαδρομών.

Τα παραπάνω στοιχεία οδήγησαν στη διαμόρφωση πολιτικών με σκοπό την ανάδειξη και αξιοποίηση του πολιτιστικού πλούτου κάθε χώρας της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ένα από τα προγράμματα που υλοποιούν αυτήν την πολιτική είναι το πρόγραμμα των Πολιτιστικών Διαδρομών, το οποίο ξεκίνησε το 1987 από το Συμβούλιο της Ευρώπης. Το πρόγραμμα αυτό έχει ως στόχο την ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς των ευρωπαϊκών χωρών μέσα από περιηγήσεις που συνδέουν χώρο και χρόνο, προβάλλοντας τον πολιτιστικό πλούτο πέραν των εθνικών συνόρων.

Οι πιστοποιημένες Πολιτιστικές Διαδρομές του Συμβουλίου της Ευρώπης αντικατοπτρίζουν τις βασικές αξίες του Οργανισμού, περιλαμβάνοντας τα ανθρώπινα δικαιώματα, την πολιτιστική δημοκρατία, την πολιτιστική πολυμορφία και ταυτότητα, τον διάλογο, τις αμοιβαίες ανταλλαγές, και τον πολιτιστικό πλούτο πέρα από τα εθνικά όρια. Αυτές οι διαδρομές αποτελούν πρακτικά μέσα για την προβολή και την ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς, διαφοροποιημένες από τις συνηθισμένες τουριστικές εκδρομές με παράλληλες δραστηριότητες που εμπλουτίζουν την εμπειρία του επισκέπτη και προωθούν την πολιτιστική κληρονομιά πέρα από τα συνηθισμένα όρια (Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού, 2024).

Σύμφωνα με αυτήν την προσέγγιση, οι πολιτιστικές διαδρομές δημιουργήθηκαν με σκοπό να αποτελέσουν κεντρικό μέσο για την αξιοποίηση και την ανάδειξη του πολιτιστικού πλούτου, αναδεικνύοντας παράλληλα την πολιτιστική κληρονομιά. Στην αρχή, αναφέρονται σε ξεναγήσεις και επισκέψεις που επικεντρώνονται σε ένα κεντρικό θέμα σχετικό με αρχαιολογικούς και ιστορικούς χώρους, μνημεία, παραδοσιακούς οικισμούς, κ.ά. Αυτές μπορούν να αποτελέσουν ένα ενιαίο δίκτυο που συνδέεται είτε με βάση το είδος των μνημείων, είτε χρονολογικά, είτε γεωγραφικά (Κόνσολα, Ντ., 2013). Ωστόσο, η κύρια διαφοροποίησή τους από τις συνηθισμένες τουριστικές περιηγήσεις είναι η παρουσία παράλληλων δραστηριοτήτων που συμπληρώνουν και εμπλουτίζουν η μία την άλλη. Αυτό

αντίκειται στην πρακτική των ισολογισμένων ενεργειών που διακρίνει τις καθιερωμένες τουριστικές περιηγήσεις και που συχνά υλοποιούνται με μονομερή πρωτοβουλία (Αυγερινού-Κολώνια, Σ., 1995).

Το Συμβούλιο της Ευρώπης είχε ήδη από τη δεκαετία του '60 επικεντρωθεί στη διαμόρφωση μιας πολιτιστικής πολιτικής με σκοπό την ανάδειξη και αξιοποίηση των σημείων επαφής και συνδιαλλαγής μεταξύ των λαών της Ευρώπης, χρησιμοποιώντας ως μέσο την ανάδειξη των στοιχείων της κληρονομιάς. Η συζήτηση επαναλήφθηκε κατά τη διάρκεια του Έτους Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς το 1975 και, στη συνέχεια, στη Διάσκεψη των Υπουργών Πολιτισμού στη Γρανάδα το 1985. Αυτές οι συζητήσεις οδήγησαν το Συμβούλιο της Ευρώπης να παρουσιάσει το πρόγραμμα των Ευρωπαϊκών Πολιτιστικών Διαδρομών το 1987. Αρχικά, αυτές οι διαδρομές παρουσιάστηκαν ως πειραματικές πολιτιστικές προτάσεις με σκοπό την υλοποίησή τους σε τοπικό, περιφερειακό, εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο.

Σύμφωνα με το ICOMOS, οι πολιτιστικές διαδρομές αντιπροσωπεύουν διαδραστικές και εξελισσόμενες διαδικασίες ανθρώπινων διαπολιτισμικών δεσμών, μέσω των οποίων διαμορφώνεται και αναδεικνύεται η μοναδική και ξεχωριστή συνεισφορά διαφορετικών λαών στην πολιτιστική κληρονομιά.

Τα παραπάνω αναδεικνύουν την πολιτιστική διαδρομή ως ένα πολιτιστικό αγαθό που αντιπροσωπεύει μια σύγχρονη προσέγγιση της εκτεταμένης έννοιας της πολιτιστικής κληρονομιάς, επί εθνικού, ευρωπαϊκού και διεθνούς επιπέδου.

2.5 Μάρκετινγκ Πολιτιστικών Διαδρομών

Το Destination Marketing (marketing τουριστικών προορισμών) συνιστά μία από τις σημαντικότερες αρμοδιότητες των DMOs - Destination Management Organizations (Οργανισμών Διαχείρισης Τουριστικών Προορισμών). Κάθε DMO υποχρεούται να διαθέτει ολοκληρωμένο marketing plan, σύμφωνα με τις τάσεις και τα περιβαλλοντολογικά δεδομένα (Alastair Morrison, 2013).

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού έχοντας προσεγγίσει το τουριστικό marketing από τη σκοπιά του τουριστικού προορισμού, το ορίζει ως μια άμεση και στοχευμένη διαδικασία, η οποία έχει ως στόχο να συμβιβάσει τους σκοπούς του τουριστικού προορισμού ή των συμμετεχόντων μερών του με τις επιθυμίες των τουριστών (Ζούνη, 2011).

Το marketing παίζει ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στο στρατηγικό σχεδιασμό ενός προορισμού, καθώς χάρη σε αυτό ο σχεδιασμός προσαρμόζεται στους μηχανισμούς προσφοράς, ζήτησης και ανταγωνισμού. Δεδομένου αυτού, στο marketing τουριστικών προορισμών συγκαταλέγεται ο προγραμματισμός, η εφαρμογή και ο έλεγχος των δραστηριοτήτων μιας

τουριστικής περιοχής, που απευθύνονται στις ήδη υπάρχουσες και εν δυνάμει τουριστικές αγορές-στόχους (Fromblin, 1993). Η προσέλκυση των αγορών-στόχων επιτυγχάνεται μέσω του στρατηγικού σχεδιασμού και κατ'επέκταση μέσω της ικανοποίησης των αναγκών τους. Για να θεωρηθεί επιτυχημένη η διαδικασία του στρατηγικού σχεδιασμού marketing ενός προορισμού πρέπει να καταφέρει να υλοποιήσει τους στόχους που τέθηκαν εξ' αρχής παράλληλα με την ικανοποίηση των αναγκών των αγορών-στόχων (Μεταξάς, 2005).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ- ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ

3.1 Το Συμβούλιο της Ευρώπης και η Αποστολή του

Το Συμβούλιο της Ευρώπης ιδρύθηκε τον Μάιο του 1949 και συγκαταλέγεται από χώρες που εκτείνονται σε Ευρώπη και Ασία (Benoit-Rohmer, & Klebes, 2005). Επιδιώκει τη δημιουργία στενών σχέσεων με τις χώρες που γειτονεύει και τη σύναψη διμερών και διευρυμένων συμφωνιών σε τομείς όπως η κινηματογραφική συμπαραγωγή, ο διαθησκευτικός διάλογος και άλλα πολλά.

Ο στόχος του Συμβουλίου της Ευρώπης που αντικατοπτρίζεται καθαρά στο Καταστατικό του 1949 είναι, η διαφύλαξη των ιδανικών, η υλοποίηση των αρχών και η διευκόλυνση της οικονομικής και κοινωνικής προόδου που αποτελούν κοινή κληρονομιά για όλα τα μέλη, μέσω της δημιουργίας σχέσεων και κατ' επέκταση ενότητας ανάμεσά τους (Olwig, 2019). Η συζήτηση και η κοινή δράση για θέματα κοινού ενδιαφέροντος θεωρούνται τα μέσα για την επιτυχία αυτού του στόχου.

Μέσα από τις διάφορες πολιτιστικές πολιτικές που χρησιμοποιεί το Συμβούλιο της Ευρώπης γίνεται προσπάθεια να προαχθεί η δημοκρατία, η κοινωνική συνοχή και η γενικότερη διεθνής συνεργασία για ποικίλα πολιτιστικά θέματα.

3.2 Η Πρώτη Πολιτιστική Διαδρομή του ΣτΕ

Η έναρξη της πρώτης Πολιτιστικής Διαδρομής του Συμβουλίου της Ευρώπης έγινε με τη Διακήρυξη του Σαντιάγο ντε Κομποστέλα τον Οκτώβριο το 1987 (Lois González, et al. 2016). Το ενδιαφέρον με αυτή τη Διακήρυξη είναι ότι περιέχει το πλαίσιο των κριτηρίων που ισχύουν ακόμη και σήμερα για τους υποψηφίους προς πιστοποίηση ως πολιτιστική διαδρομή του Συμβουλίου της Ευρώπης.

Όπως χαρακτηριστικά γράφεται στην αρχή της διακήρυξης οι αρχές που σφυρηλάτησαν τους διακριτούς πολιτισμούς, οι οποίες στοιχειοθετούν την ιδιαίτερη ευρωπαϊκή ταυτότητα καθρεφτίζονται στην ανθρωπιά της κοινωνίας, την ελευθερία, τη δικαιοσύνη και εμπιστοσύνη στην πρόοδο. Αυτού του είδους η πολιτιστική ταυτότητα δημιουργήθηκε και

διατηρήθηκε χάρη στη συλλογική μνήμη του ευρωπαϊκού χώρου, στη διατομή δρόμων και μονοπατιών που ξεπερνούν τις μεγάλες αποστάσεις, τα σύνορα και τους γλωσσικούς περιορισμούς (Council of Europe, IEIC, 2015).

Σύμφωνα με την έκθεση δραστηριοτήτων της επιτροπής υπουργών, γίνεται αναφορά στα τουριστικά προϊόντα που θα αναπτυχθούν ώστε να διευκολυνθούν τα ταξίδια των προσκυνητών, καθώς σήμερα τα προσκυνήματα αποτελούν το κυρίαρχο θέμα των Πολιτιστικών Διαδρομών (Bellia, et al., 2021). Βασικός λόγος είναι το γεγονός ότι ενσωματώνουν τη δυνατότητα κοινών εμπειριών με τον διαπολιτισμικό διάλογο, προσελκύοντας διαφορετικές κοινωνικές ομάδες και πολιτισμούς δίνοντας έμφαση σε μια μορφή τουρισμού απλή, δίχως εκμετάλλευση η οποία ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης. Ωστόσο, υπάρχει πληθώρα διαδρομών από τέχνη και αρχιτεκτονική μέχρι βιομηχανική κληρονομιά και αναμένεται να επεκταθούν ώστε να συμπεριλαμβάνουν και είναι προσβάσιμες σε όλα τα επίπεδα της σύγχρονης κοινωνίας.

3.3 Η Διευρυμένη Μερική Συμφωνία για τις Πολιτιστικές Διαδρομές

Η Διευρυμένη Μερική Συμφωνία για τις Πολιτιστικές Διαδρομές (EPA) υπογράφηκε το 2010 από τα 13 ιδρυτικά μέλη, ενώ ταυτόχρονα εγκρίθηκε και νέο ψήφισμα σχετικά με τα κριτήρια που χρειάζονται για να γίνει η πιστοποίηση μιας διαδρομής (CM/Res(2010)52), προς αντικατάσταση του προηγούμενου το οποίο ήταν σε ισχύ από το 2007 (Capp, 2012).

Οι στόχοι της ευρωπαϊκής πολιτιστικής συνεργασίας σχετικά με τις διαδρομές επιβεβαιώνονται από το CM/Res(2013)67 το οποίο χαρακτηρίζει το πρόγραμμα σαν «ένα ουσιαστικό εργαλείο για την ευαισθητοποίηση της κοινής ευρωπαϊκής κληρονομιάς ως ακρογωνιαίο λίθο της ευρωπαϊκής ιθαγένειας, μέσο βελτίωσης της ποιότητας ζωής και πηγή κοινωνικής, οικονομικής και πολιτιστικής ανάπτυξης». Χαρακτηρίζει επίσης, τις Πολιτιστικές Διαδρομές ως απτές απεικονίσεις της ποικιλίας και ποικιλομορφίας του ευρωπαϊκού πολιτισμού, μέσω ευρωπαϊκών διασυνοριακών δρομολογίων που διαθέτουν κοινές αξίες και χρησιμεύουν την άνθηση διαπολιτισμικού διαλόγου και ευρύτερης κατανόησης (Council of Europe, IEIC, 2015).

Η εφαρμογή του προγράμματος Πολιτιστικές Διαδρομές στο πλαίσιο της διευρυμένης μερικής συμφωνίας επί της ουσίας δείχνει ότι μια ομάδα χωρών, με ιδιαίτερο σθένος και αφοσίωση στην ανάδειξη της ζωντανής πολιτιστικής κληρονομιάς μέσα από τις Διαδρομές που δημιούργησε το Συμβούλιο της Ευρώπης, λαμβάνει πολιτικές και οικονομικές αποφάσεις.

Προκειμένου οι Πολιτιστικές Διαδρομές να εξελιχθούν από μια ιδέα σε μια πρωτοβουλία που συνενώνει μια σειρά ενδιαφερόμενων μερών, όπως τοπικές αρχές, επιχειρήσεις και πολιτιστικούς οργανισμούς, με σημαντικό πολιτιστικό, κοινωνικό και οικονομικό αντίκτυπο, ήταν απαραίτητο να παρασχεθεί σταθερή υποστήριξη από άποψη εμπειρογνομosύνης, παροχή συμβουλών, κατάρτιση και ικανότητα. Τα 22 μέλη της EPA χρηματοδότησαν τις

δραστηριότητες μέσω ετήσιων συνεισφορών, που υπολογίζονται στα ίδια ποσοστά με τις ετήσιες συνεισφορές τους στον Τακτικό Προϋπολογισμό του Οργανισμού (Council of Europe, IEIC, 2015).

3.4 Το Ετήσιο Συμβουλευτικό Φόρουμ

Το CM/Res(2013)66 το οποίο επιβεβαιώνει τη θέσπιση της διευρυμένης μερικής συμφωνίας για τις πολιτιστικές διαδρομές (EPA), όπως και το προηγούμενο ψήφισμα CM/Res(2010)53, προβλέπει τη διοργάνωση ενός ετήσιου Συμβουλευτικού Φόρουμ ως το πιο σημαντικό γεγονός του προγράμματος των Πολιτιστικών Διαδρομών. Είναι μια συνάντηση εκπροσώπων και φορέων Cultural Routes, δικτύων, οργανισμών και πλατφορμών διεθνούς πολιτιστικής κληρονομιάς και τουρισμού, τοπικών και περιφερειακών αρχών, οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών, εμπορικών επιμελητηρίων, ιδρυμάτων, χορηγών και επαγγελματικών οργανώσεων στον τομέα του τουρισμού, της πολιτιστικής κληρονομιάς και του πολιτισμού (Council of Europe, IEIC, 2015).

3.5 Πολιτιστικές Διαδρομές του ΣτΕ

Οι πολιτιστικές διαδρομές αποτελούν σημαντικό στοιχείο της ευρωπαϊκής στρατηγικής για τον τουρισμό και ειδικότερα για τον πολιτιστικό τουρισμό – τουρισμός που είναι βιώσιμος, ηθικός και κοινωνικός, επειδή βασίζεται σε τοπικές γνώσεις, δεξιότητες και στοιχεία πολιτιστικής κληρονομιάς (McKercher & Du Cros, 2002). Παρουσιάζει, επίσης, την Ευρώπη ως προορισμό ποιοτικής πολιτιστικής εμπειρίας (Council of Europe, IEIC, 2015).

Η Ευρωπαϊκή Ένωση δικαίως θεωρεί τον τουρισμό ως σημαντικό εργαλείο για την ενίσχυση της εικόνας της στον κόσμο, την προβολή των αξιών μας και την προώθηση του ευρωπαϊκού μοντέλου, το οποίο είναι αποτέλεσμα αιώνων πολιτιστικών ανταλλαγών, γλωσσικής πολυμορφίας και δημιουργικότητας. Επί του παρόντος, οι δύο οργανισμοί συνεργάζονται σε ένα τρίτο Κοινό Πρόγραμμα, από το οποίο το πρώτο ήταν μια μελέτη για τον αντίκτυπο των Πολιτιστικών Διαδρομών στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις (Božić, & Tomić, 2016). Το δεύτερο πρόγραμμα βασίστηκε σε αυτά τα συμπεράσματα για την ανάπτυξη των ικανοτήτων των φορέων εκμετάλλευσης δρομολογίων, με την ανάπτυξη μοντέλων διακυβέρνησης και εργαλείων αξιολόγησης. Το τρίτο πρόγραμμα επικεντρώνεται στην ενοποίηση των προηγούμενων αποτελεσμάτων και στην παραγωγή συγκεκριμένων και βιώσιμων αποτελεσμάτων (Council of Europe, IEIC, 2015).

3.6 Το Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο στο Λουξεμβούργο

Το Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο Πολιτιστικών Διαδρομών (EICR) στεγάζει μια εκτενή πηγή τεκμηρίωσης και μια εξειδικευμένη βιβλιοθήκη για τις διαδρομές. Το EICR δέχεται τακτικές επισκέψεις από φορείς εκμετάλλευσης του δικτύου των δρομολογίων, ερευνητές και φοιτητές και συμμετέχει σε ευρωπαϊκά προγράμματα κατάρτισης και έρευνας. Συνεργάζεται στη δημιουργία και λειτουργία των διαδρομών και συμμετέχει σε εκδηλώσεις και εκθέσεις, προωθώντας τη μεγαλύτερη ευαισθητοποίηση των δεσμών μεταξύ πολιτισμού, τουρισμού και περιβάλλοντος. Το EICR διενεργεί επίσης αξιολογήσεις υφιστάμενων διαδρομών και νέων προτάσεων, χρησιμοποιώντας τη σημαντική τεχνογνωσία που έχει συσσωρεύσει σχετικά με την τεχνολογία δημιουργίας, προώθησης και αξιολόγησης Πολιτιστικών Διαδρομών. Το προσωπικό παρέχει συμβουλές και τεχνογνωσία στους υποστηρικτές των Πολιτιστικών Διαδρομών σε σχέση με τις οργανωτικές, τεχνικές και υλικοτεχνικές πτυχές της σύλληψης, ανάπτυξης και προώθησης των Πολιτιστικών Διαδρομών (Council of Europe, IEIC, 2015).

3.7 Καθορισμός των Πολιτιστικών Διαδρομών του ΣτΕ

Οι τρεις κύριοι στόχοι που καθορίστηκαν από το Συμβούλιο Πολιτιστικής Συνεργασίας (CDCC) για το πρόγραμμα Πολιτιστικές Διαδρομές παρέχουν στοιχεία που είναι θεμελιώδη για την κατανόηση του ορισμού που προτείνει το CDCC (Council of Europe, IEIC, 2015):

1. Ενίσχυση Ευρωπαϊκής Πολιτιστικής Ταυτότητας: Ο πρώτος στόχος επιδιώκει τη συνειδητοποίηση των ευρωπαίων πολιτών για μια πραγματική ευρωπαϊκή πολιτιστική ταυτότητα, προωθώντας την κοινή κατανόηση και σύνδεση μεταξύ των διαφορετικών πολιτισμικών πτυχών της Ευρώπης.
2. Διατήρηση Ευρωπαϊκής Πολιτιστικής Κληρονομιάς: Ο δεύτερος στόχος επικεντρώνεται στη διατήρηση και ενίσχυση της ευρωπαϊκής πολιτιστικής κληρονομιάς, θεωρώντας την ως κλειδί για τη βελτίωση του περιβάλλοντος διαβίωσης και ως πηγή ανάπτυξης σε κοινωνικό, οικονομικό και πολιτιστικό επίπεδο.
3. Ενίσχυση Πολιτιστικού Τουρισμού: Ο τρίτος στόχος δίνει έμφαση στον πολιτιστικό τουρισμό ως σημαντική πτυχή των ευρωπαϊκών δραστηριοτήτων αναψυχής, αναζητώντας να προωθήσει και να ενισχύσει την καλλιέργεια και αξιοποίηση του πολιτισμικού πλούτου της Ευρώπης μέσω του τουρισμού

Το CDCC διατύπωσε τον ακόλουθο ορισμό, προκειμένου να καταστήσει την έννοια των Πολιτιστικών Διαδρομών πιο κατανοητή από το κοινό και τα υποψήφια έργα:

"Ο όρος European Cultural Route σημαίνει μια διαδρομή που διασχίζει μία, δύο ή περισσότερες χώρες ή περιοχές, οργανωμένη γύρω από θέματα των οποίων το ιστορικό, καλλιτεχνικό ή κοινωνικό ενδιαφέρον είναι προφανώς ευρωπαϊκό, είτε λόγω της γεωγραφικής διαδρομής που ακολουθείται είτε λόγω της φύσης ή/και του εύρους και της σημασίας του. Η εφαρμογή του όρου «ευρωπαϊκό» σε μια διαδρομή πρέπει να συνεπάγεται μια σημασία και πολιτιστική διάσταση που δεν είναι απλώς τοπική. Η διαδρομή πρέπει να βασίζεται σε μια σειρά από σημαντικά σημεία, με μέρη ιδιαίτερα πλούσια σε ιστορικούς συνειρμούς, που είναι επίσης αντιπροσωπευτικοί του ευρωπαϊκού πολιτισμού στο σύνολό του." (Council of Europe, IEIC, 2015).

Οι προκλήσεις που αντιμετώπισε το πρόγραμμα αρχικά, ήταν πολιτικές, ώστε να καταστεί καταλυτικό για την ευρωπαϊκή συνοχή, πρόκληση ταυτότητας, για να αποτρέψει την αναζήτηση ταυτότητας μέσω διαδρομών που οδηγούν σε αποκλεισμό άλλων διαδρομών και δημοκρατική πρόκληση να επεκταθεί ο πολιτιστικός τουρισμός σε ένα ευρύτερο τμήμα της κοινωνίας.

Ο ορισμός των Πολιτιστικών Διαδρομών όπως δόθηκε από το Συμβούλιο της Ευρώπης στο ψήφισμα CM/Res(2013)66 που επιβεβαιώνει τη θέσπιση της διευρυμένης μερικής συμφωνίας για τις πολιτιστικές διαδρομές (EPA) και εγκρίθηκε από την Επιτροπή Υπουργών στις 18 Δεκεμβρίου 2013, έχει ως εξής: *"Πολιτιστική Διαδρομή: έργο πολιτιστικής, εκπαιδευτικής κληρονομιάς και τουριστικής συνεργασίας που στοχεύει στην ανάπτυξη και προώθηση μιας διαδρομής ή μιας σειράς δρομολογίων που βασίζονται σε μια ιστορική διαδρομή, μια πολιτιστική έννοια, φιγούρα ή φαινόμενο με διακρατική σημασία και σημασία για την κατανόηση και σεβασμό των κοινών ευρωπαϊκών αξιών. Από αυτόν τον ορισμό, μια "πολιτιστική διαδρομή" πρέπει να κατανοηθεί όχι με την περιορισμένη έννοια των φυσικών μονοπατιών. Ο όρος "πολιτιστική διαδρομή" χρησιμοποιείται ως μια πιο εννοιολογική και γενική έννοια, εκφράζοντας ένα δίκτυο τοποθεσιών ή γεωγραφικών περιοχών που μοιράζονται ένα θέμα." (Council of Europe, IEIC, 2015)*

Ο ίδιος ορισμός δίνεται στο ψήφισμα CM/Res (2013)66 που επιβεβαιώνει τη θέσπιση της διευρυμένης μερικής συμφωνίας για τις πολιτιστικές διαδρομές (EPA).

Μετά από έναν από τους πρώτους ορισμούς που δόθηκε από το Συμβούλιο της Ευρώπης τη δεκαετία του 1980, ο όρος «Ευρωπαϊκή Πολιτιστική Διαδρομή» νοείται ως:

"μια διαδρομή που διασχίζει μία ή δύο ακόμη χώρες ή περιοχές, οργανωμένη γύρω από θέματα, των οποίων το ιστορικό, καλλιτεχνικό ή κοινωνικό ενδιαφέρον είναι προφανώς ευρωπαϊκό, είτε λόγω της γεωγραφικής διαδρομής που ακολουθείται είτε λόγω της φύσης ή/και της εμβέλειας και της σημασίας της... Η εφαρμογή του όρου «ευρωπαϊκό» σε μια διαδρομή πρέπει να συνεπάγεται μια σημασία και πολιτιστική διάσταση που δεν είναι απλώς τοπική. Η διαδρομή πρέπει να βασίζεται σε μια σειρά από σημαντικά σημεία, με μέρη ιδιαίτερα πλούσια

σε ιστορικούς συνειρμούς, που είναι επίσης αντιπροσωπευτικοί του ευρωπαϊκού πολιτισμού στο σύνολό του.” (Council of Europe, IEIC, 2015).

Ένας ακόμη ορισμός της Πολιτιστικής Διαδρομής θα μπορούσε να είναι: *“σύνθετο πολιτιστικό αγαθό και εδαφικό έργο, το οποίο περιλαμβάνει διαφορετικές πτυχές πολιτιστικών εκφράσεων και εμπίπτει στο σημερινό πλαίσιο για την ερμηνεία της κληρονομιάς.” (Council of Europe, IEIC, 2015).*

Έχοντας λάβει υπόψη αυτούς τους ορισμούς, το πολιτιστικό πλαίσιο και τη ζωνρή συζήτηση για τις Πολιτιστικές Διαδρομές, το έργο είναι πολύπλοκο καθώς πρέπει να λαμβάνει υπόψη διάφορες διαστάσεις, όπως εδαφικές και διασυνοριακές πτυχές, καθώς και τουριστικές, οικονομικές, κοινωνικές, διαπολιτισμικές /διαθρησκειακά, δημιουργικά θέματα και θέματα βιωσιμότητας (Branchesi, 2007). Στη συγκεκριμένη περίπτωση των Πολιτιστικών Διαδρομών του Συμβουλίου της Ευρώπης, όλες αυτές οι διαστάσεις εκφράζουν ένα άλλο στοιχείο, το οποίο είναι εμφανές και ουσιαστικό για την κατανόηση της σημασίας των διαδρομών από κοινωνική άποψη: την ευρωπαϊκή ιθαγένεια (Council of Europe, IEIC, 2015).

Στον Χάρτη του ICOMOS για τις Πολιτιστικές Διαδρομές, στην εισαγωγή, αναλύεται και εξηγείται η πολυπλοκότητα αυτού του νέου είδους πολιτιστικού αγαθού (Wang, 2019). Στο έγγραφο αναφέρεται χαρακτηριστικά η θέσπιση των Πολιτιστικών Διαδρομών σαν μια νέα έννοια ή κατηγορία δεν έρχεται σε αντίθεση με τις καθιερωμένες και ήδη αναγνωρισμένες κατηγορίες πολιτιστικής κληρονομιάς. Αντίθετα, ενισχύει τη σημασία τους σε ένα ολοκληρωμένο, διεπιστημονικό και κοινό πλαίσιο ενώ δεν επικαλύπτεται με άλλες κατηγορίες ή τύπους ακινήτων-μνημείων, πόλεις, πολιτιστικά τοπία, βιομηχανική κληρονομιά κ.λπ. – που μπορεί να υπάρχουν εντός της τροχιάς μιας δεδομένης Πολιτιστικής Διαδρομής. Τους περιλαμβάνει απλώς σε ένα κοινό σύστημα και δημιουργεί νέες σχέσεις μεταξύ τους μέσω μιας καινοτόμου επιστημονικής προοπτικής που παρέχει μια πολυμερή, πληρέστερη και πιο ακριβή εικόνα της ιστορίας (Council of Europe, IEIC, 2015).

Οι Πολιτιστικές Διαδρομές θεωρούνται πρόοδος από την έννοια του «μνημείου», που αρχικά θεωρήθηκε ως τεχνούργημα απομονωμένο από το πλαίσιο του και εξελίχθηκε τα τελευταία χρόνια για να περιλαμβάνει νέες κατηγορίες πολιτιστικής κληρονομιάς, όπως τοπία, άυλη κληρονομιά ή βιομηχανική αρχαιολογία ως αναπόσπαστα στοιχεία της πολιτιστικής κληρονομιάς (McKercher & Du Cros, 2002). Παρέχουν στους ευρωπαίους πολίτες εργαλεία για να διαβάσουν μια πολύπλοκη Ευρώπη, όχι μόνο για να προχωρήσουν προς την ενοποίηση, αλλά και για να αναζητήσουν τα θεμέλια της ευρωπαϊκής ταυτότητας και ιθαγένειας, απαντώντας στην ανάγκη μιας πιο πραγματικής και συγκεκριμένης αίσθησης της Ευρώπης. Οι Πολιτιστικές Διαδρομές βασίζονται σε μια διαδικασία πολιτιστικής συνεργασίας η οποία εξελίσσεται διαρκώς, απαιτώντας έτσι συνεχή δράση, έρευνα και αξιολόγηση, καθώς και την εγκατάσταση ευρωπαϊκών συνεργασιών εντός του δικτύου (Council of Europe, IEIC, 2015).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

ΑΝΑΛΥΣΗ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑΣ

4.1 Κριτήρια Ένταξης στις Πολιτιστικές Διαδρομές του ΣτΕ

Μια πολιτιστική διαδρομή για να καταστεί επιλέξιμη για πιστοποίηση από το Συμβούλιο της Ευρώπης, πρέπει κατά τη διαδικασία δημιουργίας του ολοκληρωμένου φακέλου να ακολουθεί τα κριτήρια και τους αναθεωρημένους κανόνες που περιγράφονται για την απονομή της "Πολιτιστικής Διαδρομής του Συμβουλίου της Ευρώπης στο CM/Res(2013)67.

Οι κανόνες αυτοί πρέπει να θεωρούνται το επίσημο πλαίσιο για την εφαρμογή του προγράμματος Πολιτιστικές Διαδρομές του Συμβουλίου της Ευρώπης. Κάθε Πολιτιστική Διαδρομή πρέπει να πληροί σειρά κριτηρίων όπως αυτά εκφράζονται στο CM/Res(2013)67.

Στους Κανόνες που χρησιμοποιούνται για την επιλογή θεμάτων, αναφέρονται και τα κριτήρια επιλεξιμότητας, κάθε ένα από τα οποία αντιστοιχεί και σε έναν στόχο του προγράμματος. Προϋπόθεση αποδοχής ενός θέματος είναι να πληροί όλα τα κριτήρια. Κάθε Πολιτιστική Διαδρομή, για να εγκριθεί, πρέπει να έχει ένα θέμα που εκτείνεται στην Ευρώπη και κατά τη διάρκεια του ταξιδιού να αφηγείται μια ιστορία που βασίζεται στο συγκεκριμένο θέμα και διαδραματίζεται σε όλη την έκταση της διαδρομής. Κάθε θέμα θα αποτελείται από επιμέρους έργα συνεργασίας, τα οποία όπως υποδεικνύονται στους κανόνες θα περιλαμβάνουν δράσεις προτεραιότητας.

Οι Πολιτιστικές Διαδρομές είναι σκόπιμο να εκτείνονται σε μια ευρεία περιοχή και σε κάθε έργο να εμπλέκονται οι κατάλληλες περιοχές, οι οποίες χρησιμεύουν και για τη μέτρηση της κλίμακας μιας διαδρομής σε τοπικό, εθνικό, πολυεθνικό, ευρωπαϊκό ή ηπειρωτικό επίπεδο (σε περίπτωση που το θέμα επιβάλλει τη συνεργασία με χώρες εκτός των κρατών μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης).

4.2 Βήματα Δημιουργίας μιας Πολιτιστικής Διαδρομής

Κατά τη δημιουργία μιας Πολιτιστικής Διαδρομής υπάρχουν πέντε βασικά βήματα προτεραιότητας που πρέπει να ακολουθηθούν (Council of Europe, IEIC, 2015):

1. ο ορισμός του θέματος
2. η αναγνώριση στοιχείων κληρονομιάς
3. η δημιουργία Ευρωπαϊκού δικτύου με νομικό καθεστώς
4. ο συντονισμός κοινών δράσεων
5. η δημιουργία κοινής οπτικής επί του θέματος.

Αναλυτικά τα βήματα έχουν ως εξής:

Βήμα 1: Ορισμός του θέματος

Σύμφωνα με το CM/Res(2013)67 η πρώτη προϋπόθεση για να δημιουργηθεί μια Διαδρομή είναι η γενική της ιδέα η οποία πρέπει να πληροί το σύνολο των κριτηρίων που έχουν καθοριστεί, συγκεκριμένα το θέμα πρέπει να:

- είναι αντιπροσωπευτικό των ευρωπαϊκών αξιών και κοινό για πολλές χώρες της Ευρώπης
- διερευνηθεί και να αναπτυχθεί από ομάδες επιστημονικών εμπειρογνομόνων από διάφορες περιοχές της Ευρώπης, ώστε να διασφαλιστεί ότι οι δραστηριότητες και τα έργα που το απαρτίζουν βασίζονται σε συναίνεση
- είναι ενδεικτικό της ευρωπαϊκής μνήμης, ιστορίας και κληρονομιάς και να συμβάλλει σε μια ερμηνεία της σημερινής ποικιλομορφίας της Ευρώπης
- προσφέρεται για πολιτιστικές και εκπαιδευτικές ανταλλαγές νέων και να συνάδει με τις ιδέες και τις ανησυχίες του Συμβουλίου της Ευρώπης σε αυτούς τους τομείς
- επιτρέπει την ανάπτυξη πρωτοβουλιών και υποδειγματικών καινοτόμων έργων στον τομέα του πολιτιστικού τουρισμού και της βιώσιμης πολιτιστικής ανάπτυξης
- μπορεί να βοηθήσει την ανάπτυξη των τουριστικών προϊόντων σε συνεργασία με τουριστικούς φορείς και φορείς που απευθύνονται σε ποικίλα κοινά, συμπεριλαμβανομένων και των σχολικών ομάδων

Κάθε θέμα πρέπει στη συνέχεια να υλοποιηθεί σε μια σειρά από συνεργατικά έργα, τα οποία πρέπει να ακολουθούν τους κύριους τομείς δράσης που περιγράφονται στο πέμπτο κριτήριο παραπάνω (Council of Europe, IEIC, 2015).

Τρία βασικά ερωτήματα στα οποία θα πρέπει να απαντηθούν από τους εμπνευστές κάθε διαδρομής είναι ποιά είναι η ιστορία που θέλουν να πουν στους ταξιδιώτες και τους πολίτες της Ευρώπης, πώς εκδηλώνεται το επιλεγμένο θέμα στις διάφορες χώρες που συμμετέχουν στο έργο και πώς το θέμα βοηθά στην καλύτερη κατανόηση της ευρωπαϊκής ιστορίας και της σημερινής Ευρώπης (Council of Europe, IEIC, 2015).

Βήμα 2: Αναγνώριση στοιχείων κληρονομιάς

Το θεμελιώδες θέμα της αναγνώρισης των στοιχείων κληρονομιάς το βρίσκουμε σε διαφορετικές μορφές ανά την Ευρώπη και διαμορφώνεται από γεωγραφικά, πολιτιστικά, ιστορικά και φυσικά χαρακτηριστικά της κάθε ξεχωριστής περιοχής. Οι εμπνευστές του έργου, με βάση το θέμα της εκάστοτε διαδρομής θα πρέπει να ανακαλύψουν και να ταυτοποιήσουν από την αρχή τα στοιχεία που συνδέονται με τη διαδρομή, είναι απαραίτητα για να την εξηγήσουν και ανήκουν στην υλική και άυλη πολιτιστική κληρονομιά.

Αφότου η διαδρομή προσδιοριστεί, οι εμπνευστές πρέπει να δημιουργήσουν μια αφήγηση σε όλες τις τοποθεσίες που αναγνωρίζονται ως μέρος της. Αυτό το βήμα είναι η βάση που συσχετίζει τις τοποθεσίες που αποτελούν μέρος της διαδρομής σε ένα επίσημο δίκτυο (Council of Europe, IEIC, 2015).

Βήμα 3: Δημιουργία ευρωπαϊκού δικτύου με νομικό καθεστώς

Ένας από τους σημαντικότερους πυλώνες των Πολιτιστικών Διαδρομών είναι η συμμετοχή και συνεργασία των εταίρων από διαφορετικές χώρες. Η δημιουργία ευρωπαϊκού δικτύου με νομικό καθεστώς, το οποίο θα φέρει σε επαφή τις τοποθεσίες με τους ενδιαφερόμενους φορείς που αποτελούν μέρος της διαδρομής, είτε με τη μορφή ένωσης ή ομοσπονδίας ενώσεων, είναι σημαντικό βήμα.

Κάθε δίκτυο πρέπει να λειτουργεί με δημοκρατικό και συμμετοχικό τρόπο, εμπλέκοντας στο ίδιο επίπεδο όλους τους εταίρους, οι οποίοι μοιράζονται ευθύνες και καθήκοντα. Οι υπεύθυνοι του έργου πρέπει να σχηματίσουν διεπιστημονικά δίκτυα, με μέλη σε τουλάχιστον τρία κράτη-μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης (Council of Europe, IEIC, 2015).

Τέτοια δίκτυα πρέπει να παρουσιάζουν ένα εννοιολογικό πλαίσιο βασισμένο στην έρευνα που διεξήχθη για το θέμα που επιλέχθηκε και έγινε αποδεκτό από τους διαφορετικούς εταίρους του δικτύου, με τη συμμετοχή πολλών κρατών μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης. Κάθε έργο πρέπει να περιλαμβάνει όσο το δυνατόν μεγαλύτερο αριθμό Κρατών

Συμβαλλόμενων στην Ευρωπαϊκή Πολιτιστική Σύμβαση καθώς και, όπου χρειάζεται, και σύμφωνα με το θέμα, άλλα κράτη (Council of Europe, IEIC, 2015).

Οι εμπνευστές πρέπει να διασφαλίσουν ότι τα προτεινόμενα έργα είναι οικονομικά και οργανωτικά βιώσιμα. Όλα τα έγγραφα που αφορούν το νομικό καθεστώς και τη δημοσιονομική κατάσταση, καθώς και τα πρακτικά των γενικών συνελεύσεων του δικτύου, πρέπει να επισυνάπτονται στο φάκελο της αίτησης και να αποστέλλονται στο EICR, το οποίο διατηρεί τα αρχεία για κάθε διαδρομή (Council of Europe, IEIC, 2015).

Το νομικό καταστατικό πρέπει να διασφαλίζει τη δημοκρατική συμμετοχή όλων των μελών στη διαδικασία λήψης αποφάσεων και υλοποίησης των δραστηριοτήτων των Πολιτιστικών Διαδρομών. Εν ολίγοις, δεν μπορεί να υπάρχουν Πολιτιστικές Διαδρομές του Συμβουλίου της Ευρώπης εάν δεν υπάρχει νομικό δίκτυο υπεύθυνο για αυτό (Council of Europe, IEIC, 2015).

Βήμα 4: Συντονισμός κοινών δράσεων

Σύμφωνα με το CM/Res(2013)67 στο οποίο περιγράφονται οι πέντε κύριοι τομείς δράσης, πρέπει από κοινού και μεμονωμένα τα μέλη να αναλάβουν σειρά δράσεων που περιλαμβάνουν:

- ***Συνεργασία στην έρευνα και την ανάπτυξη***

Η διαδρομή θα πρέπει να δημιουργεί γόνιμο έδαφος για επιστημονικό και κοινωνικό διάλογο επί του θέματός της ενθαρρύνοντας έτσι θα διαφορετικά είδη πολιτιστικής συνεργασίας. Κάθε Πολιτιστική Διαδρομή πρέπει να δημιουργήσει ένα πανεπιστημιακό δίκτυο και μια διεπιστημονική ευρωπαϊκή επιστημονική επιτροπή, που θα διερευνά διαφορετικές πτυχές που σχετίζονται με το θέμα της διαδρομής (Council of Europe, IEIC, 2015).

- ***Ενίσχυση της μνήμης, της ιστορίας και της ευρωπαϊκής κληρονομιάς***

Ένας από τους θεμελιώδεις στόχους των Πολιτιστικών Διαδρομών είναι να προτείνει στους ευρωπαίους πολίτες μια ερμηνεία της κοινής ιστορίας και κληρονομιάς τους, υπογραμμίζοντας την ομοιότητα και την ποικιλομορφία τους, ώστε να διευκολυνθεί η συζήτηση για μια κοινή ευρωπαϊκή ταυτότητα. Κάθε θέμα θα πρέπει να βοηθήσει σε αυτή τη διαδικασία πολιτιστικής διαμεσολάβησης, παρέχοντας ένα ευρύ και αντιπροσωπευτικό πλαίσιο της αρχαίας και σύγχρονης ευρωπαϊκής ιστορίας. Είναι σημαντικό να ληφθεί επίσης υπόψη η πρόσφατη και ζωντανή ιστορία της Ευρώπης. Το πρόγραμμα στην πραγματικότητα ξεκίνησε, εν μέρει, για να διερευνήσει επιτόπου πτυχές του ευρωπαϊκού πολιτισμού, πέρα από εθνοτικές, ιστορικές και πολιτικές αντιθέσεις και φραγμούς. Οι Πολιτιστικές Διαδρομές λοιπόν, λειτουργούν πρωτίστως ως «υπαίθριο» εργαστήριο ευρωπαϊκής κατασκευής.

Οι διαδρομές αντιπροσωπεύουν, επίσης, συγκεκριμένα εργαλεία για την εφαρμογή των χαρτών, συμβάσεις και συστάσεις για την πολιτιστική κληρονομιά και τον αιεφόρο τουρισμό

που θεσπίζονται μέσω μιας εκπαιδευτικής προσέγγισης που στοχεύει στην ευαισθητοποίηση σχετικά με τη σημασία της προστασίας και της αειφορίας. Επομένως, αυτή η ενότητα του CM/Res(2013)67 δηλώνει ότι κάθε έργο πρέπει «να λαμβάνει υπόψη και να προωθεί τους χάρτες, τις συμβάσεις, τις συστάσεις και το έργο του Συμβουλίου της Ευρώπης, της UNESCO και του ICOMOS σχετικά με την αποκατάσταση, προστασία και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς, το τοπίο και της χωροταξίας» μαζί με την υποχρέωση «εντοπισμού και ενίσχυσης χώρων και περιοχών ευρωπαϊκής κληρονομιάς εκτός από τα μνημεία και τις τοποθεσίες που γενικά εκμεταλλεύεται ο τουρισμός, ιδίως σε αγροτικές αλλά και σε βιομηχανικές περιοχές που βρίσκονται σε διαδικασία οικονομικής αναδιάρθρωσης» (Council of Europe, IEIC, 2015).

- **Πολιτιστικές και εκπαιδευτικές ανταλλαγές για νέους Ευρωπαίους**

Η παιδαγωγική λειτουργία των Πολιτιστικών Διαδρομών υπογραμμίζεται ιδιαίτερα σε αυτόν τον τομέα δράσης: κάθε έργο πρέπει να προκαλεί μια σειρά από συνεκτικές δραστηριότητες για νέους Ευρωπαίους που προέρχονται από διαφορετικούς πολιτισμούς και υπόβαθρα.

Πρόκειται για πολιτιστικές εκδηλώσεις όπως αδελφοποιήσεις και ανταλλαγές σχολείων, σεμινάρια, θερινά και χειμερινά σχολεία, τα οποία θα μπορούσαν να περιλαμβάνουν ερωτήματα σχετικά με τη μνήμη, την ταυτότητα και την ιστορία των ευρωπαϊκών λαών. Το θέμα κάθε διαδρομής και οι δραστηριότητες που οργανώνονται γύρω από αυτήν πρέπει να επιτρέπουν στους νέους Ευρωπαίους να συνειδητοποιήσουν την ταυτότητα, την ιθαγένεια και τις ευρωπαϊκές αξίες, που αποτελούν τη βάση του προγράμματος.

Η ευαισθητοποίηση και η εκπαίδευση σε θέματα κληρονομιάς αποτελούν επίσης βασικό τομέα εργασίας. Η πρακτική των τεχνών και του πολιτισμού στο πλαίσιο αυτών των ανταλλαγών προσφέρει μια σημαντική «εδαφική εμπειρία» διαπολιτισμικού διαλόγου για τις νέες γενιές. Οι δραστηριότητες που διεξάγονται σε αυτό το πεδίο πρέπει να ακολουθούν τις γραμμές πιλοτικών έργων που θα μπορούσαν να γίνουν παραδείγματα για τα μέλη των διαδρομών, για άλλες Πολιτιστικές Διαδρομές και για τους τοπικούς ενδιαφερόμενους φορείς.

Τη σημασία της εκπαίδευσης επικαλείται επίσης το άρθρο 26 της Οικουμενικής Διακήρυξης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, το οποίο αναφέρει ότι: «*Η εκπαίδευση πρέπει να κατευθύνεται στην πλήρη ανάπτυξη της ανθρώπινης προσωπικότητας και στην ενίσχυση του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών.*» Η προαγωγή κατανόησης, ανεκτικότητας και φιλίας μεταξύ όλων των εθνών, φυλετικών ή θρησκευτικών ομάδων θα είναι εύφορο έδαφος για την προώθηση των δραστηριοτήτων των Ηνωμένων Εθνών και τη διατήρηση της ειρήνης (Council of Europe, IEIC, 2015).

- **Σύγχρονη πολιτιστική και καλλιτεχνική πρακτική**

Οι Πολιτιστικές Διαδρομές είναι εργαστήρια για την επανερμηνεία των παραδόσεων, της τέχνης, της κληρονομιάς και για την ενθάρρυνση δραστηριοτήτων και καλλιτεχνικών έργων που διερευνούν τους δεσμούς μεταξύ της κληρονομιάς και του σύγχρονου πολιτισμού, αναδεικνύοντας τις πιο καινοτόμες πρακτικές όσον αφορά τη δημιουργικότητα, στη σύγχρονη πολιτιστική και καλλιτεχνική πρακτική, ιδίως ό,τι αφορά την εκπαίδευση για νέους Ευρωπαίους στα σχετικά πεδία. Ένας στόχος του προγράμματος είναι να αντικατοπτρίσει τις αξίες του Συμβουλίου της Ευρώπης στον τομέα της κληρονομιάς και του πολιτισμού.

Σύμφωνα με αυτό, η κληρονομιά δεν είναι μια στατική οντότητα, αλλά ζωντανή και δυναμική, σε μόνιμη εξέλιξη. Έτσι, κάθε θέμα της Πολιτιστικής Διαδρομής πρέπει να εμπνέει νέες τέχνες και σύγχρονη δημιουργία, συμπεριλαμβανομένων των ψηφιακών τεχνών, της μουσικής, των παραστάσεων και των εγκαταστάσεων. Κάθε διαδρομή πρέπει να διασφαλίζει τη συνέχεια στην πολιτιστική σημασία του θέματος, τονώνοντας τη σχετική σύγχρονη πολιτιστική παραγωγή. Αυτό το πεδίο δράσης μπορεί να επιτρέψει την ανάπτυξη της συνεργασίας μεταξύ καλλιτεχνών που προέρχονται από διαφορετικές χώρες και εμπειρίες, διευκολύνοντας τον διαπολιτισμικό διάλογο μέσω της τέχνης (Council of Europe, IEIC, 2015).

- **Πολιτιστικός τουρισμός και βιώσιμη πολιτιστική ανάπτυξη**

Κάθε Πολιτιστική Διαδρομή είναι ένας φορέας για τις τοπικές οικονομίες και πρέπει να λαμβάνει υπόψη μεταξύ των προτεραιοτήτων της ένα σχέδιο ανάπτυξης για τις εμπλεκόμενες περιοχές, προκειμένου να διασφαλιστεί η πολιτιστική και βιώσιμη οικονομική τους ανάπτυξη. Το CM/Res(2013)67 ζητά τη συμμετοχή των έντυπων και ραδιοτηλεοπτικών μέσων και την πλήρη χρήση του δυναμικού των ηλεκτρονικών μέσων, με στόχο την ευαισθητοποίηση σχετικά με τους πολιτιστικούς στόχους των έργων.

Η ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού και της πολιτιστικής και οικονομικής ανάπτυξης κατά μήκος των Πολιτιστικών Διαδρομών πρέπει να βασίζεται σε έναν διάλογο μεταξύ των αστικών και αγροτικών πολιτισμών, μεταξύ περιοχών στη νότια, βόρεια, ανατολική και δυτική Ευρώπη. Οι πολιτιστικές διαδρομές είναι εργαλεία για την αύξηση της γνώσης και της ευαισθητοποίησης των Ευρωπαίων για τον πολυπολιτισμικό διάλογο και την κοινή κληρονομιά, καθώς και για τον πολιτιστικό και κοινωνικό τουρισμό. Οι Πολιτιστικές Διαδρομές είναι αλληλένδετες με τον τουρισμό, ο οποίος παρέχει τη δυνατότητα ενός φυσικού και χωρικού ταξιδιού σε όλη την Ευρώπη.

Στην COM(2010)52 προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών με τίτλο «Η Ευρώπη, ο Νο 1 τουριστικός προορισμός στον κόσμο – ένα νέο πολιτικό πλαίσιο για τον τουρισμό στην Ευρώπη», η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2010) υπογραμμίζει τα οφέλη των διασυνοριακών διαδρομών στο Κεφάλαιο 5.1, «Τόνωση της ανταγωνιστικότητας στον ευρωπαϊκό τουριστικό τομέα»: *“Η Επιτροπή έχει ήδη αρχίσει να συνεργάζεται με το Συμβούλιο της Ευρώπης στον τομέα του πολιτιστικού τουρισμού προκειμένου να αξιολογήσει καλύτερα τον αντίκτυπό του και να του δώσει μεγαλύτερη προβολή.”* Τα τελευταία χρόνια οι ευρωπαϊκές διαδρομές ποδηλασίας ή προσκυνηματικές διαδρομές, δηλαδή η Via Francigena και το Santiago de Compostela είναι νέες διασυνοριακές και πρωτότυπες πρωτοβουλίες που πάρθηκαν και η επιτροπή θεωρεί ότι θα επωφεληθούν από την αναγνώριση και την ευρωπαϊκή σφραγίδα νομιμότητας που θα εγγυάται τον διεθνικό χαρακτήρα τους.

Μια μελέτη για τον αντίκτυπο των Πολιτιστικών Διαδρομών, που ξεκίνησε από κοινού το 2010 από το Συμβούλιο της Ευρώπης και την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, δείχνει ότι όλες οι Πολιτιστικές Διαδρομές παρέχουν ευκαιρίες στις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις να αναπτύξουν προϊόντα και υπηρεσίες στο πλαίσιο των τουριστικών δραστηριοτήτων που δημιουργούν οι διαδρομές. Ορισμένες από τις τοπικές επιχειρήσεις προσφέρουν προϊόντα με ετικέτα Cultural Route, συμβάλλοντας έτσι στην προώθηση της διαδρομής (Council of

Europe 2011: 120). Τα τουριστικά προϊόντα και τα έργα που δημιουργούνται κατά μήκος των διαδρομών πρέπει να συνδεθούν με τις γραμμές του θέματός τους, επιτρέποντας την ανακάλυψη των περιοχών και της κληρονομιάς που αποτελούν μέρος τους. Μια σημαντική πτυχή σε αυτόν τον τομέα είναι η συμμετοχή και η ευαισθητοποίηση διαφορετικών ενδιαφερομένων, η οποία αποτελεί την κύρια προϋπόθεση για συνεκτική κοινωνική και περιβαλλοντική βιωσιμότητα (Council of Europe, IEIC, 2015).

- **Δημιουργία κοινής οπτικής επί του θέματος**

Κάθε διαδρομή απαιτείται να δημιουργήσει ένα χάρτη ορατότητας, με ένα λογότυπο σχεδιασμένο για τη διαδρομή. Αυτό το ζήτημα πρέπει να ληφθεί υπόψη από την αρχή του έργου. Η κοινή ορατότητα επιτρέπει τον προσδιορισμό των στοιχείων που αποτελούν μέρος της διαδρομής, διασφαλίζοντας την αναγνωρισιμότητα και τη συνοχή σε ολόκληρη την Ευρώπη. Μετά την απονομή της πιστοποίησης, η ετικέτα «Πολιτιστική Διαδρομή του Συμβουλίου της Ευρώπης» και το λογότυπο του Συμβουλίου της Ευρώπης πρέπει να τοποθετούνται μαζί με το λογότυπο της διαδρομής, σε όλο το επικοινωνιακό υλικό, συμπεριλαμβανομένων των δελτίων τύπου και των οδικών πινακίδων, καθώς και στους πίνακες που υποδεικνύουν τη διαδρομή (Council of Europe, IEIC, 2015).

Βήμα 5: Επικοινωνώντας μια διαδρομή: Marketing και branding πολιτιστικών διαδρομών

Padgett, D., & Allen, D. (1997). Communicating experiences: A narrative approach to creating service brand image. *Journal of advertising*, 26(4), 49-62.

Βασικό χαρακτηριστικό μιάς επιτυχημένης επωνυμίας είναι η απήχησή της στους πελάτες και η αποτελεσματικότητά της κατά την επικοινωνία της βασικής ιδέας πίσω από την επωνυμία (Padgett & Allen, 1997). Η οικοδόμηση της επωνυμίας και η στρατηγική μάρκετινγκ πρέπει να συμβαδίζουν ώστε να αλληλοσυμπληρώνονται. Οι Πολιτιστικές Διαδρομές δεν είναι απτές ούτε μπορούν να οριστούν με εμπορική έννοια ως εταιρεία παροχής υπηρεσιών.

Βασικοί πυλώνες που θα πρέπει να ληφθούν υπόψη κατά τον σχεδιασμό μιας νέας στρατηγικής επωνυμίας ώστε να διασφαλιστεί ότι κάθε πτυχή της επωνυμίας έχει εξεταστεί προσεκτικά και έχει σχεδιαστεί για την επίτευξη των επιθυμητών στόχων, είναι οι εξής:

- **Συνέπεια και ανθεκτικότητα:** Οι επιτυχημένες επωνυμίες είναι 100% συνεπείς, όχι μόνο μέσω της οπτικής τους ταυτότητας αλλά σε κάθε σχήμα και μορφή που παίρνει η επωνυμία. Η συνέπεια αφορά την παροχή μιας συνεκτικής οπτικής ταυτότητας που διοχετεύεται σε κάθε έξοδο, εσωτερική και εξωτερική και σε κάθε επίπεδο. Οι σταθερές επωνυμίες είναι πιο ανθεκτικές σε ό,τι αφορά τον κίνδυνο και την αλλαγή, και γενικά τείνουν να είναι πολύ καλύτερα τοποθετημένες για να «ξεπερνούν» τις κακές περιόδους. Όταν μια επωνυμία είναι συνεπής, είναι επίσης

αξιόπιστη, γεγονός που λέει στον καταναλωτή ότι μπορεί πάντα να περιμένει την ίδια μοναδική εμπειρία επωνυμίας (Council of Europe, IEIC, 2015).

- **Αυθεντικότητα και αξίες:** Η αυθεντικότητα είναι θεμελιώδους σημασίας καθώς μεταφράζει την προέλευση και τους ανθρώπους πίσω από τη μάρκα, το «καλό» που η μάρκα όχι μόνο μεταφέρει, αλλά πρέπει να προσφέρει και την «ανθρώπινη πτυχή» που την κάνει να σχετίζεται με κάτι περισσότερο από ένα προϊόν ή μια υπηρεσία. Κάθε επωνυμία στηρίζεται σε ένα μοναδικό σύνολο «αξιών επωνυμίας», που συνθέτουν την πραγματική ουσία της επωνυμίας και τις κατευθυντήριες αρχές πίσω από αυτήν.
Οι αξίες της επωνυμίας είναι ουσιαστικά τα δυνατά σημεία και οι ιδιότητες της μάρκας, τα ηθικά χαρακτηριστικά που διατρέχουν ευρέως κάθε σχήμα και μορφή της μάρκας και συνθέτουν τα μοναδικά της σημεία πώλησης (Council of Europe, IEIC, 2015).
- **Μοναδικότητα και διαφοροποίηση:** Οι επιτυχημένες μάρκες δεν αναπαράγονται, καινοτομούν και δημιουργούν κάτι νέο. Η μοναδικότητα είναι αυτό που ξεχωρίζει μια μάρκα από τους ανταγωνιστές της και δίνει στους καταναλωτές έναν λόγο να αναπτύξουν μια προσκόλληση και την αίσθηση πίστης. Η μάρκα έχει σχεδιαστεί για να τονίζει ή να υπερβάλλει τους διαφοροποιητικούς παράγοντες που την κάνουν να ξεχωρίζει από τους ανταγωνιστές της. Στην επωνυμία, η διαφοροποίηση μπορεί να βασίζεται σε πραγματικές διαφορές στην προσφορά ενός προϊόντος ή μιας υπηρεσίας, αλλά μπορεί επίσης να βασίζεται στην αντίληψη της διαφοράς (Council of Europe, IEIC, 2015).
- **Αναγνωρισμένη οπτική ταυτότητα:** Για να διασφαλιστεί ότι μια επωνυμία είναι γνωστή και αξιομνημόνευτη, πρέπει να εκτείνεται πέρα από το λογότυπο και να περιλαμβάνει όλες τις μορφές επικοινωνίας. Μια επιτυχημένη μάρκα θα είναι άμεσα αναγνωρίσιμη στους καταναλωτές ακόμη και χωρίς το λογότυπο. Τα άλλα γραφικά στοιχεία θα πρέπει να είναι τόσο συνεπή, να τηρούν τις οδηγίες της επωνυμίας μέχρι τις χρησιμοποιούμενες εικόνες, την οπτική διάταξη, τα χρώματα και τις γραμματοσειρές που δεν χρειάζονται το λογότυπο για να τα καταστήσουν αναγνωρίσιμα (Council of Europe, IEIC, 2015).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ ΤΟΥ ICOMOS

ΑΝΑΛΥΣΗ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑΣ

5.1 Ορισμός και Κριτήρια των Πολιτιστικών Διαδρομών σύμφωνα με το ICOMOS

Σύμφωνα με τις οδηγίες του ICOMOS, μια πολιτιστική διαδρομή κρίνεται ως οποιαδήποτε οδός επικοινωνίας, είτε αυτή είναι χερσαία, υδάτινη ή αλλού, που χαρακτηρίζεται από φυσικά οριοθετημένα χαρακτηριστικά και διακρίνεται από την ιδιαίτερη δυναμική και ιστορική λειτουργικότητά της, εξυπηρετώντας σαφώς καθορισμένο σκοπό. Ο σκοπός αυτός υποχρεούται να πληροί περιληπτικά τις ακόλουθες προϋποθέσεις:

α) Η πολιτιστική διαδρομή πρέπει να αποτυπώνει και να αντανakλά διαδραστικές μετακινήσεις των ανθρώπων, καθώς και πολυδιάστατες, συνεχείς και αμοιβαίες ανταλλαγές αγαθών, ιδεών, γνώσεων και αξιών μεταξύ διαφόρων λαών, χωρών, περιοχών ή ηπείρων για σημαντικά χρονικά διαστήματα. Αυτός ο διασυνοριακός και διαχρονικός χαρακτήρας αντικατοπτρίζεται ευρέως τόσο στα φυσικά σύνορα όσο και στην ασύγκριτη πολιτιστική κληρονομιά.

β) Οι επηρεαζόμενοι πολιτισμοί, αντιμετωπίζοντας την πολιτιστική διαδρομή ως πυρήνα ενδιαφέροντος, διασταυρώνονται είτε στον χώρο είτε στον χρόνο, καθώς αποτυπώνεται με ευαισθησία στην υλική και άυλη κληρονομιά τους.

γ) Το σύστημα της πολιτιστικής διαδρομής ενσωματώνει δυναμικά τις ιστορικές σχέσεις και τις πολιτιστικές ιδιότητες στην ύπαρξή του. Αυτή η ενσωμάτωση σε δυναμικό επίπεδο

αντανακλά τη συνεχή διαμόρφωση και ανανέωση της πολιτιστικής ταυτότητας μέσα από την αλληλεπίδραση με το παρελθόν και το παρόν (UNWTO, 2008).

5.2 Βήματα Δημιουργίας μιας Πολιτιστικής Διαδρομής του ICOMOS

Η μεθοδολογία των Πολιτιστικών Διαδρομών απαιτεί τη δημιουργία συστήματος συντονισμένων και ολοκληρωμένων δραστηριοτήτων διαχείρισης. Είναι σημαντικό, τόσο να προσδιοριστεί η Διαδρομή στο σύνολό της, όσο και τα επιμέρους τμήματά της με παράλληλη απογραφή των περιουσιακών στοιχείων που την αποτελούν και την αναλυτική τρέχουσα κατάστασή της, η οποία θα διευκολύνει την εκπόνηση στρατηγικού σχεδίου για τη διατήρησή της (UNWTO, 2008). Παρακάτω εκθέτουμε τα έξι βασικά βήματα που πρέπει να ακολουθηθούν σύμφωνα με το ICOMOS:

1. Έρευνα
2. Χρηματοδότηση
3. Προστασία - Αξιολόγηση - Διατήρηση /Συντήρηση
4. Βιώσιμη χρήση – Σχέση με τουριστικές δραστηριότητες
5. Διαχείριση
6. Συμμετοχή του κοινού

Αναλυτικά τα βήματα έχουν ως εξής:

- **Βήμα 1: Έρευνα**

Οι Πολιτιστικές Διαδρομές είναι πιθανό να εκτείνονται σε διαφορετικές γεωγραφικές περιοχές, για αυτό το λόγο συνίσταται η σύσταση διαφορετικών ερευνητικών ομάδων που θα βρίσκονται στα διάφορα σημεία της Διαδρομής. Η μεθοδολογία της έρευνας και όλες οι πρακτικές που πρόκειται να χρησιμοποιηθούν, δεν πρέπει ποτέ να παραβλέπουν το συνολικό νόημα της Διαδρομής και την ιστορική σημασία της. Οι ερευνητικές ομάδες θα πρέπει να έχουν πολυεπιστημονικό και παράλληλα συνεργατικό χαρακτήρα. Θα πρέπει να θεσπιστούν κοινά κριτήρια εργασίας και εκ των προτέρων τυποποιημένα μέσα για τη συλλογή δεδομένων. Οι προϋπάρχοντες συντονιστικοί μηχανισμοί θα διευκολύνουν τη συνεργασία των ομάδων και τη μετάδοση των δεδομένων και των επιτευγμάτων κάθε ομάδας. Κρίνεται σημαντικό να επισημανθεί ότι κατά την επιστημονική διερεύνηση μιας Πολιτιστικής Διαδρομής θα αναφερθούν όσα σχετίζονται με τη αυτή και τυχόν επιρροές που προκύπτουν από τη λειτουργική δυναμική της και μόνο. (UNWTO, 2008)

- **Βήμα 2: Χρηματοδότηση**

Η χρηματοδότηση κρίνεται σκόπιμο να λαμβάνεται σε στάδια τα οποία θα επιτρέπουν ισορροπημένη αλλά και συντονισμένη πρόοδο τόσο στα ερευνητικά έργα όσο και στα

έργα διατήρησης, χρήσης και διαχείρισης των διαφόρων τμημάτων. Η καθιέρωση μιας κοινής εκτίμησης αξιών που πρέπει να διατηρηθούν θα βοηθήσει στον καθορισμό των προτεραιοτήτων δράσης και εφαρμογής στρατηγικών. Αυτό προϋποθέτει η χρηματοδότηση να λαμβάνεται μέσα από συμφωνίες και συνεργασίες φορέων που έχουν δημιουργηθεί ώστε να αφιερωθούν στην έρευνα και ανάπτυξη της διαδρομής. Στο ίδιο πλαίσιο, οι περιφερειακοί φορείς, οι οποίοι έχουν εν μέρει ή πλήρη δικαιοδοσία στην ιστορική διαδρομή μιας Πολιτιστικής Διαδρομής θα πρέπει να ορίσουν με ποιόν τρόπο μπορούν να κερδίσουν το ενδιαφέρον των εμπλεκόμενων κρατών ώστε να επιτευχθεί μια συνεργασία. Τέλος, σημαντική είναι η προσέλκυση φιλανθρωπικών ιδρυμάτων και ιδιωτικών επιχορηγήσεων (UNWTO, 2008).

- ***Βήμα 3: Προστασία - Αξιολόγηση - Διατήρηση /Συντήρηση***

Για τον ορθό καθορισμό των Πολιτιστικών Διαδρομών απαιτούνται νέα μέσα αξιολόγησης, προστασίας, διατήρησης και συντήρησής τους. Η εγγύηση προστασίας των στοιχείων κληρονομιάς σε μερική ή τυχαία βάση δεν είναι αρκετή. Θα πρέπει να γίνουν κατάλογοι με τα στοιχεία κληρονομιάς, αξιολόγηση της αυθεντικότητας και ακεραιότητάς τους προκειμένου να εντοπιστούν οι επιπτώσεις στις αξίες κατ'επέκταση στη σημασία της Πολιτιστικής Διαδρομής. Είναι επίσης απαραίτητο να γίνει έλεγχος των διαδικασιών που προκαλούν φθορές και να αναπτυχθεί μια στρατηγική πρόληψης των δυσμενών επιπτώσεων. Όλα τα παραπάνω, απαιτούν θέσπιση μέτρων και χρήση κατάλληλων μέσων που θα εγγυώνται την διατήρηση της Διαδρομής και την ανάδειξη της αξίας και της σημασίας της με ολιστικό τρόπο (UNWTO, 2008).

- ***Βήμα 4: Βιώσιμη χρήση – Σχέση με τουριστικές δραστηριότητες***

Μια Πολιτιστική Διαδρομή είναι δυνατόν να χρησιμοποιηθεί με σκοπό την προώθηση μιας δραστηριότητας κοινωνικού και οικονομικού ενδιαφέροντος με εξέχουσα σημασία για τη σταθερή ανάπτυξη. Ιδιαίτερη προσοχή θα πρέπει να δίνεται ώστε να μην υπάρξει σύγχυση μεταξύ των τουριστικών διαδρομών και των Πολιτιστικών Διαδρομών, ακόμη και αν αυτές έχουν πολιτιστικό ενδιαφέρον. Πρέπει να θεωρηθεί δεδομένη η σημασία της Πολιτιστικής Διαδρομής για εδαφική συνοχή και βιώσιμη ανάπτυξη και να γίνουν ουσιαστικές προσπάθειες για την προώθηση της γνώσης σχετικά με αυτές, παράλληλα με τη βιώσιμη χρήση τους για τουριστικούς σκοπούς, λαμβάνοντας πάντα μέτρα για την εξάλειψη των κινδύνων. Για να επιτευχθεί αυτός ο σκοπός, η προστασία και η προώθηση μιας Πολιτιστικής Διαδρομής είναι σκόπιμο να ενσωματώνει συμπληρωματική υποδομή για τουριστικές δραστηριότητες, διαδρομές προσβασιμότητα, πληροφορίες, ερμηνεία και παρουσίαση, με μοναδική προϋπόθεση να μην θέτει σε κίνδυνο το νόημα, την αυθεντικότητα και την ακεραιότητα της ιστορικής αξίας της Πολιτιστικής Διαδρομής ως βασικά στοιχεία που θα πρέπει να μάθουν οι επισκέπτες. Οι τουριστικές επισκέψεις θα πρέπει να διαχειρίζονται ορθολογικά, σύμφωνα με προηγούμενες μελέτες περιβαλλοντικών επιπτώσεων που μπορούν να προκύψουν, σχέδια δημόσιας χρήσης και συμμετοχής της κοινότητας, καθώς και μέτρα ελέγχου και παρακολούθησης με σκοπό την πρόληψη των αρνητικών επιπτώσεων του τουρισμού.

Η συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας και των τοπικών και περιφερειακών τουριστικών επιχειρήσεων θα πρέπει να αποτελεί προτεραιότητα για την ανάπτυξη μιας Πολιτιστικής Διαδρομής. Πρέπει να αποτραπεί η δημιουργία μονοπωλίων από μεγάλες διεθνείς εταιρείες ή από άλλες ισχυρές που έχουν έδρα πιο ανεπτυγμένες χώρες τις οποίες διασχίζει η Πολιτιστική Διαδρομή. Η προώθηση θετικών εξελίξεων στα επιμέρους τμήματα των Πολιτιστικών Διαδρομών, μπορεί ωφελήσει και όλα τα υπόλοιπα τμήματα της Διαδρομής.

- ***Βήμα 5: Διαχείριση***

Θεμελιώδης αρχή, σχετική με τη διαχείριση των πολιτιστικών διαδρομών είναι η “Κατανόηση της Σημασίας των Πολιτιστικών Διαδρομών”. Αυτό συνεπάγεται ότι όλες οι σχετικές δραστηριότητες έρευνας, αξιολόγησης και κοινωνικής διάδοσης της γνώσης τους διενεργούνται με αρμονικό και συντονισμένο τρόπο. Ο συνδυασμός πολιτικών που σχετίζονται με την προστασία, τη διατήρηση, τη συντήρηση, την εδαφική οργάνωση και τη βιώσιμη ανάπτυξη, χρειάζεται διασταυρούμενο συντονισμό και έργα που να διασφαλίζουν τη βιώσιμη ανάπτυξη σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, καθώς και δημιουργία εργαλείων διαχείρισης σχεδιασμένων να προστατεύουν την Διαδρομή από φυσικές και άλλες καταστροφές ώστε να μην επηρεαστεί σε κανένα βαθμό η ακεραιότητα και η αυθεντικότητα της Πολιτιστικής Διαδρομής και κατ'επέκταση η σημασία της (UNWTO, 2008).

- ***Βήμα 6: Συμμετοχή του κοινού***

Η τόνωση της ευαισθητοποίησης του κοινού και η συμμετοχή των κατοίκων των περιοχών που μοιράζονται τη Διαδρομή είναι απαραίτητη για να επιτευχθεί η προστασία, προώθηση, διαχείριση, διατήρηση και συντήρηση μιας Πολιτιστικής Διαδρομής (UNWTO, 2008).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

ΠΡΩΤΟΓΕΝΕΙΣ ΕΡΕΥΝΕΣ ΣΕ ΜΕΛΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΔΙΑΔΡΟΜΩΝ ΤΟΥ ΣτΕ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

6.1 Μεθοδολογία Έρευνας

Για την δημιουργία νέας μεθοδολογίας ανάπτυξης Πολιτιστικών Διαδρομών, πραγματοποιήθηκε στο πρακτικό μέρος της παρούσας μελέτης μια πλήρης έρευνα στις Πολιτιστικές Διαδρομές του Συμβουλίου της Ευρώπης στην Ελλάδα με ποικίλες προσεγγίσεις. Η μελέτη περιλάμβανε μια πρωτογενή έρευνα και συζητήσεις σε ομάδες εστίασης, καθεμία από τις οποίες εστίασε σε διαφορετικές πτυχές του πολύπλοκου δικτύου εμπλεκόμενων φορέων.

Η πρώτη φάση περιλάμβανε έρευνα μεταξύ των μελών/συμμετεχόντων στις Πολιτιστικές Διαδρομές του Συμβουλίου της Ευρώπης στην Ελλάδα. Στόχος ήταν η συγκέντρωση πληροφοριών από ενεργούς συμμετέχοντες, αναδεικνύοντας προοπτικές, προκλήσεις και προσδοκίες.

Παρακάτω βρίσκεται ο σύνδεσμος [Link to Questionnaire](#) (στα ελληνικά) & [Link to English Questionnaire](#).

Οι ερευνητικοί στόχοι αυτής της έρευνας περιλάμβαναν την αξιολόγηση των πολιτιστικών διαδρομών του Συμβουλίου της Ευρώπης στην Ελλάδα. Πραγματοποιήθηκε έρευνα για τις γνώσεις και απόψεις των μελών/συμμετεχόντων σχετικά με την αξιολόγηση των υφιστάμενων πολιτιστικών διαδρομών, καθώς και για τον προσδιορισμό των βασικών κριτηρίων και μετρήσεων που χρησιμοποιούνται σε αυτή τη διαδικασία.

Επιπλέον, εξετάστηκαν οι προοπτικές επέκτασης/προτάσεις με τη συλλογή πληροφοριών για τις προτεινόμενες διαδρομές, λαμβάνοντας υπόψη γεωγραφικές, ιστορικές και πολιτιστικές πτυχές. Η έρευνα συγκέντρωσε 26 συμμετέχοντες από όλες τις διαδρομές του Συμβουλίου της Ευρώπης στην Ελλάδα, προσφέροντας πολύτιμα σχόλια. Η πλούσια ανατροφοδότηση αποτελεί καίριο στοιχείο για την ενίσχυση και επέκταση των πολιτιστικών διαδρομών στην Ελλάδα.

Παράλληλα, πραγματοποιήθηκε συζήτηση σε ομάδα εστίασης για τις πολιτιστικές διαδρομές. Συμμετείχαν 23 μέλη και συμμετέχοντες από διάφορες πολιτιστικές διαδρομές του Συμβουλίου της Ευρώπης στην Ελλάδα, εξερευνώντας θέματα όπως η συνεργασία, η ανταλλαγή πρακτικών, και οι στρατηγικές για το μέλλον. Η συνάντηση είχε ως στόχο τη διευκόλυνση της ανταλλαγής ιδεών και της εμπειρίας προς όφελος της μελλοντικής ανάπτυξης των πολιτιστικών διαδρομών στην Ελλάδα.

Προ της παρουσίασης των αποτελεσμάτων γίνεται συνοπτική παρουσίαση των πιστοποιημένων Πολιτιστικών Διαδρομών του ΣτΕ που διέρχονται την Ελλάδα.

6.2 Πολιτιστικές Διαδρομές του ΣτΕ που Διέρχονται την Ελλάδα

1. Δρόμοι των Φοινίκων/ 2003

Η διαδρομή των Φοινίκων καταδεικνύει τη σύνδεση των κύριων ναυτικών οδών που χρησιμοποιούσαν οι Φοίνικες, από τον 12ο αιώνα π.Χ., ως βασικές οδούς για το εμπόριο και την πολιτιστική επικοινωνία στη Μεσόγειο. Μέσω αυτών των δρόμων, οι Φοίνικες - ιδιοφυείς ναυτικοί και έμποροι - και άλλοι μεγάλοι πολιτισμοί της Μεσογείου συνέβαλαν στη δημιουργία ενός "κοινέ", μιας μεσογειακής πολιτιστικής κοινότητας, παράγοντας μια έντονη ανταλλαγή βιομηχανοποιημένων ειδών, ανθρώπων και ιδεών.

Το ταξίδι διασχίζει διάφορα μεσογειακά έθνη, περιλαμβάνοντας πολυάριθμες χώρες της Βόρειας Αφρικής και της Μέσης Ανατολής, ενισχύοντας έτσι τους βαθιά ριζωμένους ιστορικούς δεσμούς. Οι δεσμοί αυτοί ενσωματώνονται από μια σημαντική κληρονομιά που ανάγεται στους αρχαίους πολιτισμούς της Μεσογείου. Η κληρονομιά αυτή είναι εμφανής σε ένα πλήθος αρχαιολογικών, εθνολογικών, ανθρωπολογικών, πολιτιστικών και φυσιολατρικών χώρων σε όλες τις χώρες της Μεσογείου, μαζί με μια αξιοσημείωτη άυλη μεσογειακή κληρονομιά.

Στην Ελλάδα η διαδρομή των Φοινίκων συναντάται στην περιοχή της Θράκης, η οποία διακρίνεται για την πολυπολιτισμικότητα και τη μακραίωνη ιστορία της πόλης που προσδιορίζεται από τη "συνάντηση" Δύσης και Ανατολής καθώς επίσης λόγω γεωγραφικής θέσης είχε τη δυνατότητα να έρθει σε επαφή με διαφορετικές κουλτούρες και αντιλήψεις.

2. Δρόμοι του Μότσαρτ/ 2004

Ο Βόλφγκανγκ Αμαντέους Μότσαρτ αποτελεί μια προσωπικότητα με μεγάλη επιρροή στα χρονικά της μουσικής και του δυτικού πολιτισμού συνολικά. Κατά το μεγαλύτερο μέρος της ζωής του, πραγματοποίησε εκτεταμένα ταξίδια σε όλη την Ευρώπη, με στόχο να εμπλουτίσει τη μόρφωσή του, να εξοικειωθεί με διαφορετικά μουσικά στυλ και να δημιουργήσει δεσμούς με συναδέλφους του ερμηνευτές και συνθέτες. Παρά τον πρόωρο θάνατό του στα 35 του χρόνια, ο Μότσαρτ αφιέρωσε πάνω από μια δεκαετία της ζωής του στις περιοδείες. Στην

ουσία, πέρασε ένα σημαντικό μέρος της ύπαρξής του, το ένα τρίτο για την ακρίβεια, ξεκινώντας ταξίδια, κερδίζοντας έτσι τη διάκριση της πρώτης πραγματικά ευρωπαϊκής προσωπικότητας, που ξεπερνά όχι μόνο το πεδίο της μουσικής αλλά επεκτείνεται και σε ευρύτερες σφαίρες.

Όλα τα ταξίδια που πραγματοποίησε ο Μότσαρτ από το 1762 έως το 1791 καταγράφηκαν με βάση την αλληλογραφία του Μότσαρτ και άλλα αυθεντικά έγγραφα και μπορεί να τα παρακολουθήσει ο ταξιδιώτης. Από την εναρκτήρια περιοδεία, η οποία οδήγησε τον νεαρό Μότσαρτ από το Σάλτσμπουργκ στο Μόναχο, μέχρι το τελευταίο του ταξίδι από τη Βιέννη στην Πράγα, καλύπτεται ένα μεγάλο μέρος της Ευρώπης, που εκτείνεται σε 10 χώρες και πάνω από 200 τοποθεσίες. Κατά μήκος των διαδρομών, υπάρχουν δεκάδες ευκαιρίες για καλλιτεχνικές, πολιτιστικές, εκπαιδευτικές και ακαδημαϊκές δραστηριότητες που επιτρέπουν στον ταξιδιώτη να ανακαλύψει έναν από τους πιο συναρπαστικούς μουσικούς όλων των εποχών. Παλάτια και πλατείες, κήποι αναψυχής, πανδοχεία και ξενοδοχεία, αίθουσες συναυλιών και όπερες, πόλεις, εκκλησίες και τοπία.

Ο ελληνικός ιστορικός Σύλλογος Φίλων του Mozart του Λώρη και της Ίδης Μαργαρίτη συμμετέχει επιλεκτικά στο πεδίο δράσεων της πολιτιστικής διαδρομής και του δικτύου "Οι δρόμοι του Mozart" του Συμβουλίου της Ευρώπης στα σημεία σύνδεσης της πνευματικότητας του δημιουργικού έργου του Mozart με το ελληνικό πνεύμα, την ιστορία και τους ζωντανούς ανθρώπους σαν ένα ταξίδι μέσα στον χώρο και στον χρόνο.

3. Ευρωπαϊκή Διαδρομή Εβραϊκής Κληρονομιάς/ 2004

Ο εβραϊκός λαός αποτελεί αναπόσπαστο μέρος του ευρωπαϊκού πολιτισμού, έχοντας συμβάλει μοναδικά και διαχρονικά στην ανάπτυξη του μέσα στις χιλιετίες μέχρι σήμερα. Το πρόγραμμα Πολιτιστικές Διαδρομές αποτελεί έναν καινοτόμο τρόπο για να γνωρίσει το ευρύτερο κοινό αυτή την αξιοσημείωτη ιστορία.

Η ευρωπαϊκή εβραϊκή κληρονομιά εμφανίζεται ευρέως σε όλη την Ευρώπη. Ενδεικτικά παραδείγματα περιλαμβάνουν αρχαιολογικούς χώρους, ιστορικές συναγωγές, νεκροταφεία, τελετουργικά λουτρά, εβραϊκές συνοικίες και μνημεία. Επιπλέον, η διαδρομή περιλαμβάνει πολλά αρχεία και βιβλιοθήκες, καθώς και εξειδικευμένα μουσεία που επικεντρώνονται στη μελέτη της εβραϊκής ζωής. Αυτή η διαδρομή προάγει την κατανόηση και την εκτίμηση των θρησκευτικών και καθημερινών αντικειμένων, καθώς και την αναγνώριση του σημαντικού ρόλου που διαδραματίζει ο εβραϊκός λαός στην ευρωπαϊκή ιστορία.

Οι διαδρομές αυτές διαφέρουν σε κλίμακα, καλύπτοντας διάφορες περιοχές από γειτονιά σε πόλη και από περιοχή σε χώρα, ακόμη και ξεπερνώντας τα εθνικά σύνορα. Μέσα από αυτές τις διαδρομές, που διατρέχουν σχεδόν ολόκληρη την ευρωπαϊκή ήπειρο, ο ταξιδιώτης έχει την ευκαιρία να εμβαθύνει στην εβραϊκή ιστορία, ξεπερνώντας σύνορα και χρονικές περιόδους. Επιπλέον, παρέχονται εκτεταμένες πληροφορίες και υλικό, ενώ τακτικά διοργανώνονται εκδηλώσεις όπως η Ευρωπαϊκή Ημέρα Εβραϊκού Πολιτισμού.

4. Διαδρομές της Ελιάς/ 2005

Η παρουσία της ελιάς έχει επηρεάσει όχι μόνο το τοπίο αλλά και την καθημερινή ζωή των λαών της Μεσογείου. Συνδεδεμένη ως μυθικό και ιερό δέντρο, η ελιά συνυπάρχει με τις τελετές και τα έθιμα τους, δημιουργώντας έναν ιδιαίτερο πολιτισμό, γνωστό ως "Πολιτισμός της Ελιάς". Οι Διαδρομές της Ελιάς ακολουθούν τα ίχνη αυτού του πολιτισμού, διασχίζοντας την Ελλάδα και φτάνοντας στις ευρωμεσογειακές χώρες.

Η ιστορία της ελιάς χρονολογείται σε εκατομμύρια χρόνια πριν. Τα άγρια ελαιόδεντρα, πρόγονοι των σημερινών, εξακολουθούν να βρίσκονται σε περιοχές όπως η Πελοπόννησος, η Κρήτη, η Βόρεια Αφρική και η Μέση Ανατολή, οι τόποι προέλευσής τους. Η σχέση ανάμεσα στο δέντρο αυτό και τον ανθρώπινο πολιτισμό έχει δημιουργήσει μια πλούσια πολιτιστική κληρονομιά, ενσωματωμένη στις καθημερινές συνήθειες των ανθρώπων της Μεσογείου. Από τη γαστρονομία, με την επιρροή του ελαιολάδου, μέχρι την τέχνη και τις παραδόσεις, η κοινωνική ανάπτυξη αυτών των περιοχών έχει σχηματιστεί σε μεγάλο βαθμό από την παρουσία της ελιάς.

Η Πολιτιστική Διαδρομή της Ελιάς, ως πρωτοβουλία που δραστηριοποιείται παγκοσμίως, προωθεί διαδρομές ανακάλυψης και προβολής του πολιτισμού της ελιάς σε περισσότερες από 20 χώρες. Περιλαμβάνει ενδιαφέροντα σημεία όπως μουσεία ελιάς, ελαιοτριβεία όλων των εποχών, παραδοσιακά σαπωνοποιεία, αρχαιολογικούς χώρους, ελαιώνες με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, και προσφέρει εμπειρίες γεύσης με προϊόντα και γαστρονομία της περιοχής. Η διαδρομή διευρύνεται συνεχώς με έρευνες για την καταγραφή του πολιτισμού της ελιάς, σε συνεργασία με πανεπιστήμια και ερευνητικά κέντρα.

5. Διαδρομή Iter Vitis/ 2009

Η πολιτιστική παράδοση που συνδέεται με την καλλιέργεια της αμπέλου, την οινοποίηση και τα αμπελουργικά τοπία αποτελεί ουσιαστικό κομμάτι της ευρωπαϊκής και μεσογειακής διατροφικής κληρονομιάς. Από την παλιά εποχή της ανθρωπότητας, όταν άρχισε η εξημέρωση της αμπέλου χιλιάδες χρόνια πριν από την σημερινή ημερομηνία, η εξέλιξη και η εξάπλωση αυτής της πρακτικής θεωρείται μεγάλο επίτευγμα που διαμόρφωσε τόσο τα γεωγραφικά όσο και τα πολιτιστικά τοπία της Ευρώπης.

Το ευρωπαϊκό αγροτικό τοπίο θεωρείται ως σημαντικό κομμάτι της κληρονομιάς μας με υψηλή προστιθέμενη αξία. Τα οινοποιεία, μαζί με τους ανθρώπους και την τεχνολογία που σχετίζονται με αυτήν την παράδοση, αποτελούν κομμάτια του πολιτισμού μας, που εκφράζονται μέσω προφορικών παραδόσεων. Επιπλέον, η ποιότητα ζωής στις αγροτικές περιοχές μπορεί να λειτουργήσει ως πρότυπο για το μέλλον και κληρονομιά που πρέπει να διατηρηθεί.

Το κρασί αναδεικνύεται ως ένα εδαφικό μήνυμα που ταξιδεύει και ενώνει ανθρώπους. Η οινοποίηση και η εργασία στο αμπέλι αποτελούν κίνητρο για μετανάστευση και κινητικότητα. Σε αυτό το πνεύμα, ο ταξιδιώτης μπορεί να εξερευνήσει απομακρυσμένες

περιοχές από τον Καύκασο μέχρι τους αμπελώνες της Δυτικής Ευρώπης, να μάθει για τις τεχνικές.

Η Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας συμμετέχει στην πολιτιστική διαδρομή Iter Vitis από το 2008. Σκοπός της συμμετοχής της είναι η συνεργασία και η ανταλλαγή καλών πρακτικών με άλλες οινοπαραγωγικές περιοχές της Ευρώπης για την ανάδειξη και προβολή των επισκέψιμων οινοποιείων και των διαδρομών του κρασιού της Κεντρικής Μακεδονίας.

6. Ευρωπαϊκή Διαδρομή των Κοιμητηρίων/ 2010

Στη διάρκεια όλης της ιστορίας, τα νεκροταφεία ανέκαθεν αποτελούσαν ουσιαστικό στοιχείο του πολιτισμού μας. Αυτοί οι ιεροί και φορείς συναισθημάτων χώροι διαδραματίζουν ταυτόχρονα ρόλο μαρτύρων της τοπικής ιστορίας των πόλεων και των κωμοπόλεων. Αποτελούν κοινό στοιχείο σε όλες τις πόλεις και τις κωμοπόλεις της Ευρώπης, αποκαλύπτοντας σαφώς την πολιτιστική και θρησκευτική ταυτότητά τους. Επομένως, είναι ουσιαστικό να εξετάζουμε τα νεκροταφεία ως χώρους που αποτελούν και προωθούν τη ζωή! Τα νεκροταφεία αποτελούν σημαντικό τμήμα της υλικής κληρονομιάς μας, περιλαμβάνοντας έργα τέχνης, γλυπτά, γκραβούρες, και ακόμη και τον πολεοδομικό τους σχεδιασμό. Συνιστούν επίσης σημαντικό κομμάτι της άυλης κληρονομιάς μας, αντανakλώντας την ανθρωπολογική μας πραγματικότητα και παρέχοντας ένα πλαίσιο που περιβάλλει τις συνήθειες και τις πρακτικές που σχετίζονται με το θάνατο. Πράγματι, τα νεκροταφεία προσφέρουν μοναδικά περιβάλλοντα για τη διατήρηση των ιστορικών αναμνήσεών μας και αποτελούν υπενθυμίσεις περιόδων της τοπικής ιστορίας.

Η Διαδρομή των Ευρωπαϊκών Κοιμητηρίων δίνει στους επισκέπτες την ευκαιρία να περπατήσουν κυριολεκτικά μέσα στην τοπική ιστορία, γνωρίζοντας σημαντικές προσωπικότητες που εργάστηκαν και άφησαν το στίγμα τους στις πόλεις. Ταξιδεύοντας μέσω αυτής της διαδρομής, οι επισκέπτες πραγματικά ανακαλύπτουν την τοπική, εθνική και ευρωπαϊκή πολιτιστική κληρονομιά που ηρεμεί στα κοιμητήρια. Συντελεί στην ευαισθητοποίηση των Ευρωπαίων πολιτών για τη σημασία των σημαντικών κοιμητηρίων της Ευρώπης στην πολυπολιτισμική τους διάσταση.

Η Ελλάδα εντάχθηκε στην παραπάνω Διαδρομή το 2011 μέσω του Α' Κοιμητηρίου Αθηνών, ενώ το 2014 εντάχθηκε στην Ένωση το Κοιμητήριο Σκιάθου. Τα τελευταία χρόνια εντάχθηκαν στην Ένωση επιπλέον οι Δήμοι: Κηφισιάς (Δημοτικό Κοιμητήριο Κηφισιάς), Κεφαλονιάς (Κοιμητήριο Αργοστολίου), Τρίπολης (Κοιμητήριο του Ι. Ν. Μεταμορφώσεως Σωτήρος), Ευρωπαϊκή Διαδρομή των Κοιμητηρίων Σύρου - Ερμούπολης (Κοιμητήριο Ερμούπολης), Βόλου (Κοιμητήριο Ταξιαρχών) και Νότιας Κυνουρίας (Κοιμητήριο Αγίων Πάντων). Οι ελληνικοί φορείς που συμμετέχουν στη διαδρομή έχουν πραγματοποιήσει τα τελευταία χρόνια διάφορες δράσεις για την προώθηση της διαδρομής ως μιας σημαντικής όψης της πολιτιστικής κληρονομιάς και για την ανάδειξη της συμβολής της στη τοπική βιώσιμη ανάπτυξη.

7. Ευρωπαϊκή Διαδρομή των Ιστορικών Λουτροπόλεων/ 2010

Ο θερμαλισμός - Η ιατρική χρήση των θερμών πηγών αποτελεί διαχρονική πρακτική στην Ευρώπη, από την αρχαιότητα έως σήμερα. Πολλές από τις πόλεις κατά μήκος αυτής της διαδρομής ήταν γνωστές κατά τους ρωμαϊκούς χρόνους, και αρκετές από αυτές διαθέτουν εντυπωσιακά ερείπια λουτρών και συναφών κτιρίων σπα. Κατά τον 18ο και 19ο αιώνα, καταγράφηκε η ακμή τους, όταν εμφανίστηκαν νέες ιατρικές και υγειονομικές θεραπείες, ενώ τα ταξίδια έγιναν προσιτότερα με την έλευση των σιδηροδρόμων. Η ανώτατη κοινωνική και πολιτιστική τάξη που επισκέπτονταν αυτά τα ιαματικά λουτρά δημιούργησε κέντρα πολιτιστικής ανταλλαγής, εγκαινιάζοντας έτσι τον σύγχρονο τουρισμό.

Πολλές πόλεις σε όλη την Ευρώπη φιλοξενούν λουτροπόλεις με μοναδικές αστικές προσωπικότητες, διαφορετικά στυλ αρχιτεκτονικής και διαφορετικές παραδόσεις λουτρών, χαρίζοντας σε αυτήν την κουλτούρα έναν εξαιρετικά ποικίλο χαρακτήρα. Αυτή η κληρονομιά των ιαματικών λουτρών μπορεί πραγματικά να θεωρηθεί ως μοναδική ευρωπαϊκή κληρονομιά.

Η ελληνική παρουσία στον Ευρωπαϊκό Σύνδεσμο Ιστορικών Λουτροπόλεων ξεκίνησε το 2015, με την ένταξη του Συνδέσμου Δήμων Ιαματικών Πηγών Ελλάδας ως συνδεδεμένου μέλους. Στη συνέχεια, ως ενεργά μέλη, προσχώρησαν οι Δήμοι Καβάλας, Αλμωπίας, Λουτρακίου-Περαχώρας-Αγίων Θεοδώρων και Ιστιαίας-Αιδηψού.

8. ATRIUM - Architecture of Totalitarian Regimes of the 20th Century In Europe's Urban Memory/ 2014

Τα απολυταρχικά καθεστάτα που κυριάρχησαν σε μεγάλο μέρος της Ευρώπης κατά τις κεντρικές δεκαετίες του εικοστού αιώνα είχαν σημαντική επίδραση στο αστικό περιβάλλον. Αυτά τα καθεστάτα κατασκεύασαν και αναστήσαν πόλεις, συχνά βασιζόμενα σε προηγμένα αρχιτεκτονικά και πολεοδομικά σχέδια της εποχής. Παρά το γεγονός ότι η σύγχρονη δημοκρατική Ευρώπη αντιτίθεται σθεναρά σε αυτά τα ολοκληρωτικά καθεστάτα, η κληρονομιά τους συνεχίζει να υπενθυμίζεται στους δρόμους μας ως μια ανόητη, πολλές φορές, υπενθύμιση. Οι πόλεις που ενεπλάκησαν παρουσιάζουν παραδείγματα αρχιτεκτονικής και αστικού σχεδιασμού που προέκυψαν από αυτήν την ολοκληρωτική περίοδο, συχνά συνδεδεμένα με τα καθεστάτα.

Η πολιτιστική διαδρομή ATRIUM δίνει τη δυνατότητα να εξερευνησετε την κοινωνιολογική, ιδεολογική και γεωγραφική πολυπλοκότητα της ιστορίας αυτών των καθεστώτων, μέσα από το πρίσμα των αστικών τοπίων σε διάφορες πόλεις. Ο ταξιδιώτης μπορεί να ανακαλύψει εκτενείς πληροφορίες για τις διάφορες τοποθεσίες μέσω του δικτυακού τύπου της διαδρομής, περιλαμβάνοντας πολλαπλές πηγές, όπως φωτογραφίες, βίντεο, αρχεία ήχου και προφορικές μαρτυρίες.

9. Προορισμός Ναπολέον/ 2015

Ο Ναπολέων Βοναπάρτης (1769-1821) ήταν ένας σημαντικός πολιτικός ηγέτης που διαμόρφωσε την πορεία της Ευρώπης και του κόσμου για περισσότερο από μια δεκαετία, κατά την ηγεσία του στη Γαλλία. Η φήμη του Ναπολέοντα και τα κατορθώματά του είναι γνωστά παγκοσμίως. Η περίοδος του Ναπολέοντα κληροδότησε μια εξαιρετικά σημαντική κληρονομιά, η οποία παραμένει σημαντική για πολλές ευρωπαϊκές χώρες. Είναι ζωτικής σημασίας να αναγνωριστεί η σημασία αυτής της κληρονομιάς στην κοινή κατανόηση των ιστορικών γεγονότων από τους λαούς της Ευρώπης. Ο Ναπολέων επηρέασε τις πόλεις, διαμορφώνοντας την αστική τους δομή και το μέλλον τους, είτε θετικά είτε αρνητικά. Αυτή η ισχυρή επίδραση παραμένει ζωντανή στη σύγχρονη Ευρώπη.

Αφήνοντας πίσω του μια τεράστια κληρονομιά, η οποία σήμερα δεν είναι μόνο εθνική, αλλά αποτελεί επίσης μια κοινή ευρωπαϊκή κληρονομιά. Η επίδραση της περιόδου του Ναπολέοντα στην πολιτιστική κληρονομιά της σύγχρονης Ευρώπης περιλαμβάνει τοποθεσίες, κτίρια, μνημεία, έπιπλα, έργα τέχνης και νόμους, καθώς και μια τεράστια άυλη κληρονομιά που σχετίζεται με τον μύθο του Ναπολέοντα. Μέσω του Προορισμού Ναπολέον, περίπου 50 πόλεις σε περισσότερες από 10 χώρες προβάλλουν τη ναπολεόντεια ιστορική κληρονομιά τους στην ευρωπαϊκή της διάσταση.

10. Δρόμοι του Ιμπρεσιονισμού/ 2018

Το κίνημα του ιμπρεσιονισμού, που εμφανίστηκε τον 19ο αιώνα, επηρέασε έντονα ολόκληρη την ευρωπαϊκή ήπειρο μέσω των έργων ζωγράφων όπως οι Claude Monet, Pierre-Auguste Renoir, Berthe Morisot, Alfred Sisley, Franz Bunke, Ivan Grohar, Francisco Llorens-Diaz και άλλοι. Στην πρωτοπορία, οι ιμπρεσιονιστές ζωγράφοι ανέτρεψαν τον υφιστάμενο ακαδημαϊσμό, χρησιμοποιώντας τον αυθορμητισμό στην πινελιά τους ως κεντρικό στοιχείο της αναπαράστασης του κόσμου. Παρόλο που το κίνημα αντιμετωπίστηκε αρχικά με επιφυλακτικότητα, σήμερα τιμάται μέσα από πολλές εκθέσεις και αναδρομικές παρουσιάσεις.

Στο πλαίσιο της Διαδρομής των Δρόμων του Ιμπρεσιονισμού, συμμετέχουν οκτώ χώρες: Γαλλία, Γερμανία, Ισπανία, Ιταλία, Κροατία, Ολλανδία, Σλοβενία και Ελλάδα. Η διαχείριση ανήκει στην Ένωση "Eau & Lumière", ένα δίκτυο που ιδρύθηκε το 2009 και συνδέει τόπους όπου οι Ευρωπαίοι ιμπρεσιονιστές ζούσαν, δημιουργούσαν και εμπνεύστηκαν, ενώ προωθεί το έργο τους μέσα από μουσεία, εκθέσεις και πολιτιστικές εκδηλώσεις, προωθώντας την αξία του ιμπρεσιονισμού στην πιο βαθιά κατανόηση και διατήρηση της ευρωπαϊκής πολιτιστικής κληρονομιάς.

11. Ευρωπαϊκή Διαδρομή Βιομηχανικής Κληρονομιάς/ 2019

Ξεκινώντας γύρω στα μέσα του 18ου αιώνα με την έναρξη της Βιομηχανικής Επανάστασης, οι προηγμένες τεχνολογίες διαδόθηκαν ταχύτατα σε όλη την Ευρώπη. Οι κατασκευαστές δημιούργησαν εργοστάσια, με αποτέλεσμα τη μαζική μετανάστευση χιλιάδων εργατών στις αναπτυσσόμενες αστικές βιομηχανικές ζώνες. Ταυτόχρονα, τα συνδικάτα σε όλη την Ευρώπη υποστήριζαν ενεργά την κοινωνική πρόοδο.

Στη σύγχρονη εποχή, οι βιομηχανικές εγκαταστάσεις που αγκαλιάζουν ένα ιστορικό πλαίσιο είναι προσβάσιμες στο κοινό, ενώ τα μουσεία που είναι αφιερωμένα στη σύγχρονη τεχνολογία αφηγούνται την συναρπαστική ιστορία της ευρωπαϊκής εκβιομηχάνισης και τις διαρκείς πολιτιστικές, κοινωνικές και οικονομικές προεκτάσεις της.

Η Ευρωπαϊκή Διαδρομή Βιομηχανικής Κληρονομιάς, που εκτείνεται σε 300 τοποθεσίες σε όλες τις ευρωπαϊκές χώρες. Δεκατέσσερις θεματικές διαδρομές υπογραμμίζουν τις ευρωπαϊκές διαστάσεις της διαδικασίας εκβιομηχάνισης.

12. Σιδηρούν Παραπέτασμα Eurovelo 13, “Iron Curtain Trail”/ 2019

Η διαδρομή Iron Curtain Trail διασχίζει 20 ευρωπαϊκές χώρες, συνδέοντας πολυάριθμες ιστορικές δομές, μνημεία, μουσεία και ορόσημα που αφηγούνται την ιστορία μιας διαιρεμένης Ευρώπης. Η διαδρομή διέρχεται από εθνικά πάρκα με ποικίλη χλωρίδα και πανίδα, καθώς και από μοναδικά τοπία που παραμένουν σχεδόν ανέγγιχτα, καθώς κάποτε αποτελούσαν μέρος των συνοριακών περιοχών.

Η διαδρομή μήκους 10.400 χιλιομέτρων διασχίζει τις χώρες του πρώην ανατολικού μπλοκ κατά μήκος των συνόρων τους με τον πρώην "δυτικό κόσμο" και προσφέρει ένα ζωντανό μάθημα στην ιστορία της Ευρώπης του 20ού αιώνα. Το ταξίδι περιλαμβάνει πολιτιστικούς και ιστορικούς τόπους που σχετίζονται με το πολιτικό, στρατιωτικό και ιδεολογικό φράγμα που δημιουργήθηκε κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, λειτουργώντας ως οδυνηρή υπενθύμιση της μετέπειτα εποχής της ειρήνης και της συμφιλίωσης μετά την πτώση του "Σιδηρού Παραπετάσματος". Έχει την αφετηρία της από τον Αρκτικό Ωκεανό και τη θάλασσα του Μπάρεντς, στα σύνορα της Νορβηγίας και της Ρωσίας, και καταλήγει στη Μαύρη Θάλασσα. Στην Ελλάδα, εισέρχεται πολύ κοντά στο εμβληματικό οχυρό Ρούπελ, γνωστό για την άμυνά του κατά τη διάρκεια της γερμανικής εισβολής στην Ελλάδα τον Απρίλιο του 1941. Η διαδρομή διασχίζει τις Περιφέρειες Κεντρικής Μακεδονίας, Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης.

13. Διαδρομή των Ιστορικών Κήπων/ 2020

Οι κήποι με ιστορικό χαρακτήρα έχουν διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στον πλούτο της ευρωπαϊκής κουλτούρας και ταυτότητας μέσα στον χρόνο. Συνήθως συνδέονταν με σημαντικούς τόπους, όπως βασιλικά κτήματα, αστικές περιοχές, μοναστήρια, αρχοντικά και αστικά σπίτια, δηλαδή, κατοικίες και κέντρα λήψης αποφάσεων για ιστορικές προσωπικότητες. Η δημιουργία κήπων και τοπίων, μεταφερόμενη από μια περιοχή σε άλλη σε όλη την Ευρώπη, έχει συμβάλει στην ανάπτυξη επαγγελμάτων που σχετίζονται με τη γνώση του τοπίου, τη μηχανική και την κηπουρική, ενώ έχει αποτελέσει πηγή έμπνευσης για καλλιτέχνες και γεγονότα της κοινωνίας.

Από την έναρξη της κηπουρικής στην Ευρώπη, οι ιστορικοί κήποι έχουν μεταφέρει ένα μήνυμα ενότητας πέρα από πολιτικά, γλωσσικά και ακόμη και κλιματικά όρια. Σε διαφορετικές στιγμές της ιστορίας, η κουλτούρα του κήπου έχει καθιερωθεί και τα φυτά, οι μορφές παρτέρι, οι καλλιεργητικές συνήθειες έχουν γίνει ζωντανή απόδειξη ενός κοινού ευρωπαϊκού πολιτισμού. Η παρουσία παρόμοιων φυτών σήμερα και η αισθητική είναι μερικά χαρακτηριστικά που μοιράζονται οι κήποι, τα πάρκα και τα χωρικά τοπία σε όλη την ήπειρο. Οι ιστορικοί κήποι είναι επίσης ένας τρόπος διατήρησης της βοτανικής γνώσης αιώνων που έχει μεταδοθεί μέσω πολυάριθμων βιβλίων και εγκυκλοπαιδειών που εξακολουθούν να χρησιμοποιούνται ως αναφορά για τους σημερινούς κηπουρούς και τοπιολόγους.

Η διαδρομή αυτή συγκεντρώνει κήπους που συμμορφώνονται με τον ορισμό του "Ιστορικού Κήπου", όπως ορίζεται στη Χάρτα της Φλωρεντίας του 1981, που εγκρίθηκε από το ICOMOS το 1982.

14. Liberation Route Europe/ 2021

Το Liberation Route Europe αποτελεί ένα διεθνές δίκτυο μνήμης που συνδέει τις κύριες περιοχές που επηρεάστηκαν από την απελευθέρωση της Ευρώπης από τη ναζιστική κατοχή το 1944-1945. Συνδέει σημαντικές ιστορικές τοποθεσίες του Β' Παγκοσμίου Πολέμου σε χώρες όπως το Βέλγιο, η Τσεχική Δημοκρατία, η Γαλλία, η Γερμανία, η Ιταλία, το Λουξεμβούργο, η Ολλανδία, η Πολωνία και το Ηνωμένο Βασίλειο.

Αυτή η διαδρομή συνδυάζει το ιστορικό περιεχόμενο με μια πολυπολιτισμική προσέγγιση, ενώ προωθεί τον τουρισμό μνήμης και χρησιμοποιεί εργαλεία μετάδοσης μνήμης σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

15. Διαδρομή στα ίχνη του Κυρίλλου και Μεθοδίου/ 2021

Οι Άγιοι Κύριλλος και Μεθόδιος, προστάτες της Ευρώπης, αντιπροσωπεύουν τον πολιτιστικό διάλογο μεταξύ του ανατολικού και του δυτικού χριστιανισμού. Είναι οι ιεραπόστολοι που άσκησαν τη μεγαλύτερη επιρροή, εισάγοντας το Χριστιανισμό και προωθώντας τον πολιτισμό στις σλαβικές χώρες. Η λατρεία τους και το μήνυμά τους έγιναν βασικό στοιχείο της ευρωπαϊκής ταυτότητας για τα αναδυόμενα σλαβικά έθνη, επηρεάζοντας τη διαμόρφωση και την οργάνωση των μεσαιωνικών ευρωπαϊκών χωρών. Αντιπροσωπεύουν σύμβολα θεμελιωδών αξιών του ευρωπαϊκού πολιτισμού, όπως η εκπαίδευση, ο Χριστιανισμός και ο διάλογος μεταξύ θρησκειών, πολιτισμών και εθνών.

16. Πολιτιστική Διαδρομή του Αινεία/ 2021

Ο Αινείας, ο θρυλικός "πατέρας" του ρωμαϊκού πολιτισμού, αποτελεί συνεχή πηγή έμπνευσης για την καλλιτεχνική και πολιτιστική δημιουργία της ευρωπαϊκής ανθρωπότητας μέσα στους αιώνες, καθιστώντας τον ένα σύμβολο της ευρωπαϊκής ταυτότητας.

Η διαδρομή του Αινεία αντιπροσωπεύει ένα αρχαιολογικό ταξίδι που διασχίζει τις ακτές της Τουρκίας (Βορειοδυτικό Αιγαίο) μέχρι τις ακτές του Latium Vetus στην Ιταλία, συνδυάζοντας θαλάσσια και, κατά καιρούς, χερσαία μονοπάτια. Αυτή η διαδρομή αντλεί έμπνευση από τον μύθο του Αινεία, όπως τον παρουσίασε ο Λατίνος ποιητής Βιργίλιος. Συνοδευόμενος από τον πατέρα και τον γιο του, ο Αινείας αφήνει πίσω την καμένη πόλη της Τροίας και ξεκινά ένα μακρύ ταξίδι διασχίζοντας πολιτισμούς, κοινωνίες και τοπία, με σκοπό να ιδρύσει μια "νέα Τροία".

17. Δρόμος των Ιστορικών Καφέ/ 2022

Από τον 18ο έως τον 20ο αιώνα, η αυξανόμενη κατανάλωση καφέ ανέδειξε τα καφέ σε κύρια σημεία ενδιαφέροντος σε όλες τις πόλεις της Ευρώπης. Αυτά γρήγορα εξελίχθηκαν σε σημαντικά κέντρα πολιτιστικών και πολιτικών ανταλλαγών, εκτιμώμενα από τις αναδυόμενες μεσαιές τάξεις. Παρά το γεγονός ότι πολλά έκλεισαν, η Ευρώπη διατηρεί μια πλούσια κληρονομιά από ιστορικά καφέ που εξακολουθούν να λειτουργούν. Καθένα αποτελεί αντικαθρέφτισμα της αρχιτεκτονικής, τέχνης και σχεδίασης της εποχής του και μεταφέρει τις ιστορίες επιφανών προσωπικοτήτων του πολιτικού, λογοτεχνικού και καλλιτεχνικού κόσμου, που έζησαν μέσα στους τοίχους τους.

Η πολιτιστική διαδρομή "Δρόμος Ιστορικών Καφέ" αποτελεί πρωτοβουλία ελληνικής προέλευσης με σκοπό να λειτουργήσει ως "γέφυρα" πολιτιστικής σύνδεσης μεταξύ των Ιστορικών Καφέ. Η πρωτοβουλία αυτή διασφαλίζει την προστασία και διατήρηση της πολιτιστικής, αρχιτεκτονικής και καλλιτεχνικής κληρονομιάς τους. Επιπλέον, έχει τη φιλοδοξία να εντάξει επίσημα τα Ιστορικά Καφέ στα σημαντικότερα αξιοθέατα κάθε πόλης, εντάσσοντάς τα στο πλαίσιο του εναλλακτικού πολιτιστικού τουρισμού.

Ο ιδρυτής του έργου, Βασίλης Σταθάκης, ιδιοκτήτης του Ιστορικού Καφέ "Κήπος" στα Χανιά και πρόεδρος του Συνδέσμου Ιστορικών Καφέ Ευρώπης (EHICA), φαντάστηκε τη συγχώνευση των πιο εμβληματικών Ιστορικών Καφέ παγκοσμίως. Ήδη υπάρχει ενδιαφέρον συμμετοχής στο "Δρόμο των Ιστορικών Καφέ" από 15 χώρες, συμπεριλαμβανομένων της Ελλάδας, Ιταλίας, Γαλλίας, Πορτογαλίας, Ισπανίας, Μάλτας, Ουγγαρίας, Σλοβακίας, Τσεχίας, Βελγίου, Αυστρίας, Δανίας, Ελβετίας, Ρουμανίας και Τουρκίας. Η ιστορία των Καφέ, με την ύλη και υλική τους πολιτιστική κληρονομιά, την αρχιτεκτονική τους και τη φιλοσοφία τους, καθώς και τις προσωπικότητες που φιλοξενούν διαχρονικά, προσφέρει πάντα πλούσιο υλικό για μελέτη.

6.3 Αποτελέσματα Έρευνας στα Μέλη των Διαδρομών

Τα αποτελέσματα της έρευνας στα μέλη αποτελούν πολύτιμη ανατροφοδότηση, προσφέροντας εμβληματικά στοιχεία για την τρέχουσα κατάσταση και δυναμική των πολιτιστικών διαδρομών, καθώς και προοπτικές για μελλοντική ανάπτυξη και εξέλιξη στον τομέα της πολιτιστικής κληρονομιάς και του τουρισμού.

Τα βασικά αποτελέσματα της έρευνας, ανάλογα με την κάθε ερώτηση, περιλαμβάνουν τα εξής:

Στην **ερώτηση 1**, η οποία εστιάζει στο "Τι κάνει τη δική σας πολιτιστική διαδρομή μοναδική," προέκυψαν σημαντικά θέματα που αντικατοπτρίζουν την αντίληψη των ερωτηθέντων για τη μοναδικότητα των πολιτιστικών διαδρομών. Τα κύρια στοιχεία περιλαμβάνουν:

1. Μνημεία πολιτιστικής κληρονομιάς (77%): Η σημαντικότερη ποσοστιαία αναφορά αφορά τη σημασία των πολιτιστικών αξιοθεάτων και της πολιτιστικής κληρονομιάς ως κρίσιμων συνιστωσών της μοναδικότητας.
2. Μακρά ιστορία που συνδέεται με την πολιτιστική κληρονομιά (50%): Επισημαίνεται η σημασία της διατήρησης και προβολής ιστορικών αντικειμένων και χώρων ως σημαντικού στοιχείου της μοναδικότητας.
3. Φυσικό περιβάλλον και τοπίο (35%): Το φυσικό περιβάλλον, το τοπίο και τα φυσικά πλεονεκτήματα αναφέρονται ως σημαντικά χαρακτηριστικά, αντικατοπτρίζοντας την εκτίμηση για το περιβάλλον.
4. Τοπικές παραδόσεις και γαστρονομία (31%): Επισημαίνεται η σπουδαιότητα των τοπικών παραδόσεων, της γαστρονομίας και των εθίμων στον καθορισμό της μοναδικότητας.

5. Εμπειρίες και δραστηριότητες επισκεπτών (27%): Οι εμπειρίες των επισκεπτών, συμπεριλαμβανομένων των πολιτιστικών φεστιβάλ και των δραστηριοτήτων, θεωρούνται σημαντικές πτυχές της μοναδικότητας.

Συνολικά, τα παραπάνω αποτελέσματα καταγράφουν την πολυπολική φύση των πολιτιστικών διαδρομών, προσφέροντας πλούσια και ποικίλη εικόνα που συνδυάζει πολιτιστικά, ιστορικά, φυσικά και κοινωνικά στοιχεία, καθένα από τα οποία συντελεί στην ξεχωριστή προσέγγιση των Πολιτιστικών Διαδρομών του Συμβουλίου της Ευρώπης στην Ελλάδα.

Η **δεύτερη ερώτηση** της έρευνας αποκαλύπτει διαφορετικά επίπεδα αποτελεσματικότητας στις πολιτιστικές διαδρομές, καθώς αξιολογούνται σε ποικίλες πτυχές. Αναλυτικότερα, η επιτυχία τους στον προσανατολισμό προς τον πελάτη παρουσιάζει θετικά αποτελέσματα, με το 66,7% να θεωρεί τις διαδρομές "πολύ" ή "εξαιρετικά επιτυχείς". Παρόλα αυτά, το 9,5% αναγνωρίζει περαιτέρω ανάγκη βελτίωσης.

Όσον αφορά την επιτυχία στην καινοτομία, παρατηρείται ποικιλία, με το 30% να αξιολογεί την κατάσταση ως "μέτρια" ή "πολύ" επιτυχημένη. Η ανάγκη για περαιτέρω ανάπτυξη σε αυτόν τον τομέα εκδηλώνεται με το 20% να θεωρεί τις διαδρομές "λίγο" ή "καθόλου επιτυχημένες".

Σχετικά με την οικονομική επιτυχία, παρατηρείται ότι οι μισοί απαντητικοί την κατατάσσουν ως "μέτρια". Μόνο το 10% θεωρεί την οικονομική επίδοση "πολύ" επιτυχημένη, ενώ το 25% ως "εξαιρετικά επιτυχημένη", δείχνοντας ότι υπάρχουν περαιτέρω ευκαιρίες για μεγαλύτερο οικονομικό αντίκτυπο.

Στον τομέα των σχέσεων με τους εταίρους, παρατηρείται γενική θετική αξιολόγηση, αλλά το 10,5% εκφράζει ανησυχία για την ανεπάρκεια της συνεργασίας.

Ως προς τη βιωσιμότητα, επισημαίνεται ότι το 70% τη θεωρεί "πολύ" ή "εξαιρετικά επιτυχημένη", ενώ το 25% διαπιστώνει βελτίωση.

Συνολικά, παρατηρείται επιτυχία, αλλά υποδεικνύονται και πεδία βελτίωσης, ειδικότερα σε θέματα καινοτομίας, οικονομικής απόδοσης και συνεργασίας με εταίρους.

Η **τρίτη ερώτηση** εξετάζει τα πρότυπα ποιότητας σχετικά με την πολιτιστική κληρονομιά και τους πόρους. Οι απαντήσεις που προέκυψαν από την κλίμακα Likert στο πλαίσιο της έρευνας της πολιτιστικής διαδρομής παρέχουν εκτενείς πληροφορίες σχετικά με τα αντιληπτά πρότυπα ποιότητας σε διάφορους τομείς. Παρακάτω αναφέρονται τα κυριότερα ευρήματα:

- Άυλη και υλική κληρονομιά - Πολιτιστικοί πόροι: Οι γενικές αξιολογήσεις είναι υψηλές ("Super" και "Good"), υποδεικνύοντας ισχυρή διαχείριση των πολιτιστικών πόρων.

- Φυσική κατάσταση των πόρων (διατήρηση, αποκατάσταση): Παρατηρούνται μεικτές βαθμολογίες, με ορισμένες διαδρομές να ξεχωρίζουν ("Σούπερ" και "Καλή") και άλλες να αντιμετωπίζουν δυσκολίες ("Κάτω του μέσου όρου").
- Ανάκληση πολιτιστικών αξιών: Οι υψηλές βαθμολογίες υποδηλώνουν αποτελεσματική ανάκληση πολιτιστικών αξιών.
- Θεματική έκκληση δρομολογίου: Οι υψηλές βαθμολογίες υποδηλώνουν ισχυρή θεματική ελκυστικότητα στις πολιτιστικές διαδρομές.
- Διεθνείς συνεργασίες: Υπάρχει ποικιλία, με ορισμένες διαδρομές να έχουν δυνατές διεθνείς συνεργασίες, ενώ άλλες είναι μέτριες ή αδύναμες.
- Θεματικά προϊόντα τουρισμού: Γενικά ικανοποιητικά, αλλά υπάρχει ανάγκη βελτίωσης σε ορισμένες περιπτώσεις ("Μέτριες" ή "Κάτω του μέσου όρου").
- Εγκαταστάσεις διαμονής: Υπάρχει ευρεία ποικιλία, με ανισότητα στην ποιότητα και τον αριθμό των επιλογών διαμονής.
- Τύπος καταλύματος Εγκαταστάσεων: Υπάρχει ποικιλία στην ποιότητα των διαθέσιμων καταλυμάτων.
- Εκδηλώσεις και δραστηριότητες που υποστηρίζουν το θέμα: Υπάρχει θετική αξιολόγηση, αντανακλώντας ισχυρές θεματικές εκδηλώσεις και δραστηριότητες.
- Άλλες τουριστικές υπηρεσίες (π.χ. εστιατόρια, καφετέριες, ιαματικά λουτρά): Υπάρχει ποικιλία στην ποιότητα και τη διαθεσιμότητα πρόσθετων τουριστικών υπηρεσιών.
- Καταστήματα αναμνηστικών, παραδοσιακά και θεματικά καταστήματα: Γενικά υψηλή βαθμολογία, επιδεικνύοντας καλή παρουσία θεματικών εμπειριών αγορών.
- Προσβασιμότητα (δημόσιες συγκοινωνίες): Υποδεικνύει ποικιλία επιλογών και προσβασιμότητα μέσω μαζικής μεταφοράς.
- Τουριστικό περιβάλλον: Υπάρχουν υψηλές βαθμολογίες, υποδηλώνοντας ενεργούς και ελκυστικούς τουριστικούς προορισμούς.
- Καταλληλότητα για συγκεκριμένη τουριστική προσφορά: Υπάρχουν υψηλές βαθμολογίες, δείχνοντας καλή ανταπόκριση σε συγκεκριμένες τουριστικές δημογραφικές ομάδες.
- Διαχείριση και λειτουργία: Οι αξιολογήσεις διαφέρουν, με ορισμένες διαδρομές να ξεχωρίζουν και άλλες να χρειάζονται βελτίωση στη διαχείριση και τη λειτουργία.

- Μάρκετινγκ και προώθηση: Υπάρχουν μικτές απαντήσεις, υποδηλώνοντας ότι, ενώ ορισμένες διαδρομές προωθούνται και προβάλλονται καλά, άλλες υστερούν.
- Ανθρώπινο δυναμικό: Οι αξιολογήσεις διαφέρουν, υποδηλώνοντας διαφορές στην ποιότητα των ανθρώπινων πόρων που εμπλέκονται στις διάφορες διαδρομές.
- Οικονομικοί πόροι: Παρατηρείται φάσμα βαθμολογιών, υποδηλώνοντας ποικιλία στη διαθεσιμότητα και διαχείριση οικονομικών πόρων.

Συνοπτικά, οι απαντήσεις αναδεικνύουν τα θετικά χαρακτηριστικά στη διαχείριση των πολιτιστικών πόρων, τη θεματική ελκυστικότητα και την οργάνωση εκδηλώσεων. Ωστόσο, υπάρχουν πεδία βελτίωσης, όπως οι εγκαταστάσεις διαμονής, η προσβασιμότητα, καθώς και ορισμένες πτυχές της διαχείρισης και του μάρκετινγκ.

Η **τέταρτη ερώτηση** επεξεργάστηκε τις προτάσεις που υποβλήθηκαν από τα μέλη/συμμετέχοντες σχετικά με την τουριστική ανάπτυξη των Πολιτιστικών Διαδρομών του Συμβουλίου της Ευρώπης στην Ελλάδα. Οι αντιδράσεις αποτυπώνουν μια ποικιλία στρατηγικών:

1. Πολιτιστικά Φεστιβάλ και Συνεργασίες: Προτείνεται η οργάνωση φεστιβάλ με σκοπό την ενίσχυση της πολιτιστικής ελκυστικότητας και η δημιουργία συνεργασιών σε τοπικό και διεθνές επίπεδο για τη διεύρυνση της επιρροής της πολιτιστικής διαδρομής.
2. Διατήρηση και Προώθηση: Έμφαση δίνεται στην ενημέρωση του κοινού, την αποκατάσταση ιστορικών κτιρίων, και τη δημιουργία ενός κεντρικού οργάνου για την προώθηση του τουρισμού.
3. Ενημέρωση Διαδρομής και Κοινοτική Δέσμευση: Προτείνεται η επικαιροποίηση της διαδρομής μέσω της συνεργασίας με την τοπική αυτοδιοίκηση και η ευαισθητοποίηση της τοπικής κοινότητας, ειδικά σχετικά με τον ποδηλατικό τουρισμό.
4. Αξιοποίηση Δημόσιου και Ιδιωτικού Τομέα: Προτείνεται η συνεργασία και αξιοποίηση και των δύο τομέων προς όφελος της τοπικής κοινότητας, υποστηρίζοντας μια συνεργατική προσέγγιση.
5. Οργάνωση Εκδηλώσεων: Προτείνεται η οργάνωση εκδηλώσεων, σεμιναρίων και συμποσίων για την προσέλκυση τουριστών και την προώθηση πολιτιστικών ανταλλαγών.
6. Διαδικτυακή Προώθηση και Μάρκετινγκ: Προτείνεται η συνεργασία με τουριστικά γραφεία για διαδικτυακό μάρκετινγκ και η οργάνωση πολιτιστικών δραστηριοτήτων.
7. Εξειδικευμένοι Χώροι και Διεθνής Συνεργασία: Προτείνεται η δημιουργία ειδικών χώρων, όπως μουσεία, και η ενίσχυση διεθνών συνεργασιών για τον πολιτιστικό εμπλουτισμό της διαδρομής.

8. Περιφερειακή Συνεργασία και Ολοκλήρωση: Ενθαρρύνεται η συνεργασία μεταξύ των περιοχών που περιλαμβάνονται στη διαδρομή και η ενσωμάτωσή της στην ταυτότητα αυτών.

9. Δημιουργία Βάσεων Δεδομένων και Διάδοση Μύθων: Προτείνεται η ανάπτυξη βάσης δεδομένων για την ανάδειξη συγκεκριμένων ιστορικών περιόδων και η χρήση πολιτιστικών μνημείων για την αφήγηση ιστοριών.

10. Συμμετοχή της Τοπικής Κοινωνίας, Κατάρτιση και Στρατηγικός Σχεδιασμός: Στοχεύοντας στην αύξηση της ευαισθητοποίησης της τοπικής κοινωνίας, την έμφαση σε άγνωστους προορισμούς και τη δημιουργία καινοτόμων δράσεων, συμπεριλαμβανομένης της εκπαίδευσης για τη βιώσιμη ανάπτυξη.

11. Αρχιτεκτονική Έμφαση και Προώθηση Χωρίς Αποκλεισμούς: Προτείνεται μεγαλύτερη έμφαση στην αρχιτεκτονική ταυτότητα της διαδρομής και η ένταξη υλικού προώθησης σε ευρύτερα τουριστικά προϊόντα.

12. Ενίσχυση της Κυβερνητικής Συμμετοχής και Προβολής: Υποστηρίζεται η εμπλοκή επίσημων φορέων, όπως ο ΕΟΤ, και η ενίσχυση της προβολής μέσω στοχευμένης διαφήμισης.

Αυτές οι προτάσεις ενστερνίζονται συνολικά την ιδέα ενίσχυσης των πολιτιστικών, ιστορικών και αρχιτεκτονικών πτυχών της διαδρομής. Παράλληλα, επιδιώκουν τη βιώσιμη ανάπτυξη και τη διεύρυνση της ελκυστικότητάς της μέσω στρατηγικής προώθησης και συνεργασιών.

Η **ερώτηση 5** αναφέρεται σε εξελίξεις που αφορούν την Πολιτιστική Διαδρομή, ενώ προβαίνει σε εκτενή ανάλυση και αξιολόγηση. Προτείνεται η ουσιαστική υποστήριξη ή ενθάρρυνση, όχι μόνο λόγια, αλλά και οικονομικής φύσης, για τους φορείς που διαχειρίζονται τις διαδρομές, προκειμένου να διασφαλιστεί η βιωσιμότητά τους. Επίσης, υπογραμμίζεται η ανάγκη εξοικονόμησης χρόνου από την πολύπλοκη διαδικασία εύρεσης χρηματοδότησης, προκειμένου να επιτραπεί η επικέντρωση στην ποιοτική ανάπτυξη των διαδρομών.

Η συμμετοχή στην Πολιτιστική Διαδρομή ATRIUM αναδεικνύεται ως σημαντική εμπειρία για τη Λέρο, επισημαίνοντας τη συμβολική της σημασία ως υπενθύμιση της ιστορίας της Ευρώπης. Επίσης, επισημαίνεται η σημασία της για τους Ευρωπαίους πολίτες και την τουριστική ανάπτυξη σε λιγότερο γνωστές περιοχές της Ελλάδας.

Η συνεργασία με άλλες πολιτιστικές διαδρομές, όπως η Εβραϊκή Πολιτιστική Διαδρομή, αναδεικνύεται ως στόχος, ενώ προβάλλεται το ενδιαφέρον για συνεργασία με διάφορους οργανισμούς. Επισημαίνεται η έμφαση στην ομαδική εργασία και τη συνεργασία για την προώθηση των πολιτιστικών διαδρομών στην Ελλάδα και διεθνώς.

Επισημαίνεται η σημασία της δικτύωσης για την ενεργή συμμετοχή σε πρωτοβουλίες όπως η ANIMA TERRA, ενώ παρουσιάζονται προσπάθειες για την ένταξη της Ελλάδας σε πολιτιστικές διαδρομές που έχουν ήδη αναπτυχθεί σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες.

Στη συνέχεια, οι απαντήσεις στην **ερώτηση 6** προσφέρουν επίσης σημαντικές προτάσεις και παρατηρήσεις. Προτείνεται ο διορισμός ενός εθνικού συντονιστή και μιας επιστημονικής επιτροπής για τον συντονισμό και την καθοδήγηση. Επισημαίνεται η ανάγκη επέκτασης της συμμετοχής, της ομαδικής εργασίας, και της διυπηρεσιακής συνεργασίας για την αποτελεσματική προβολή των πολιτιστικών διαδρομών.

Τέλος, επισημαίνεται η ενδιαφέρουσα πρόταση για την αναζωογόνηση των αγροτικών χωριών μέσω των τοπικών πολιτιστικών πόρων και τη δημιουργία θεματικών πολιτιστικών διαδρομών. Επιπλέον, προτείνεται η αποκατάσταση και επαναχρησιμοποίηση πολιτιστικών χώρων και η ολοκληρωμένη καταγραφή των χαρακτηριστικών των ιστορικών κήπων. Η συνολική προσέγγιση αναδεικνύει τον ενθουσιασμό για την ενίσχυση και επέκταση των πολιτιστικών διαδρομών στην Ελλάδα, με έμφαση στη συνεργασία και τη δικτύωση.

Η εξέταση, στο πλαίσιο της **ερώτησης 7**, εστιάστηκε στον προσδιορισμό των ονομασιών των πολιτιστικών διαδρομών που εκπροσωπούσαν οι συμμετέχοντες στην έρευνα. Αναφέρθηκε ότι το "ITER VITIS" εμφανίζεται τρεις φορές στο δείγμα, ενώ παρατηρήθηκε η ύπαρξη πολλαπλών καταχωρίσεων για το "European Fairy Tale Route" και το "European Cemeteries Route". Αντιλαμβάνομαι ότι οι πολιτιστικές διαδρομές αναδείχθηκαν με ακρίβεια, και παρατηρήθηκε ότι ο "Μύθος της Malvasia" συνδέεται με το "ITER VITIS".

Σχετικά με την **ερώτηση 8**, η ανάλυση κατηγοριοποιεί τους συμμετέχοντες σε δύο κύριους ρόλους: "Συμμετέχων" και "Μέλος". Σημειώνεται ότι οι συμμετέχοντες συνεισφέρουν ενεργά στις δραστηριότητες, αλλά δεν έχουν διοικητικό ρόλο, ενώ τα μέλη κατέχουν ηγετικές θέσεις και συμμετέχουν στον σχεδιασμό και τη διαχείριση. Επισημαίνεται ότι το 65% των συμμετεχόντων αυτοπροσδιορίζονται ως μέλη, ενώ το 35% ως συμμετέχοντες.

Το επόμενο τμήμα της έρευνας περιλάμβανε ερωτήσεις που είτε αφορούσαν αποκλειστικά τα μέλη είτε τους συμμετέχοντες.

- Υποενότητα 1 της έρευνας: Ερωτήσεις MONO για τα ΜΕΛΗ

Αυτή η υποενότητα περιείχε μια σειρά ερωτήσεων με στόχο τη συγκέντρωση λεπτομερών πληροφοριών από τα μέλη. Κάθε ερώτηση επικεντρωνόταν σε μια θεμελιώδη πτυχή της διαχείρισης πολιτιστικών διαδρομών. Για παράδειγμα, η ερώτηση 3.1 διερεύνησε τις διάφορες πηγές χρηματοδότησης, το ουσιαστικό στοιχείο για τη διατήρηση κάθε πολιτιστικής διαδρομής. Στην ερώτηση 3.2 ζητήθηκαν πολύτιμες προτάσεις για την ενίσχυση της οικονομικής βιωσιμότητας αυτών των δικτύων, που είναι ζωτικής σημασίας για τη

μακροπρόθεσμη επιτυχία τους. Στην ερώτηση 3.3 εξετάστηκαν οι προκλήσεις της διαχείρισης, ενώ η ερώτηση 3.4 αφορούσε τις στρατηγικές μάρκετινγκ και τις περιοχές που χρήζουν βελτίωσης. Τέλος, η ερώτηση 3.5 επικεντρώθηκε στις πτυχές του ανθρώπινου δυναμικού, αναδεικνύοντας τις ανάγκες και τις προκλήσεις του κρίσιμου αυτού τομέα.

Τα κύρια ευρήματα αυτής της υποενότητας είναι τα εξής:

1. Πηγές χρηματοδότησης (Ερ. 3.1): Οι απαντήσεις ανέδειξαν ένα ποικίλο οικονομικό πλαίσιο. Περίπου 30% των πολιτιστικών διαδρομών βασίζονται σε μηχανισμούς αυτοχρηματοδότησης, εκφράζοντας έντονη εξάρτηση από την κοινότητα. Άλλο 30% δεν λαμβάνει καμία χρηματοδότηση, προκαλώντας προβληματισμό για τη βιωσιμότητα και τη διατήρηση. Η χρηματοδότηση από την Ευρωπαϊκή Ένωση (18%) και το Συμβούλιο της Ευρώπης (6%) παρέχει ενίσχυση, ενώ ορισμένες διαδρομές χρηματοδοτούνται από τοπικές και περιφερειακές αρχές.

2. Προτάσεις για οικονομική βιωσιμότητα (Ερ. 3.2): Οι απαντήσεις ανέδειξαν ποικίλες στρατηγικές, συμπεριλαμβανομένης της ανάγκης για ευρωπαϊκή χρηματοδοτική στήριξη, διαχείριση κονδυλίων, σχεδιασμό βιωσιμότητας και δημιουργία εσόδων μέσω τουριστικών δραστηριοτήτων.

Συνολικά, τα αποτελέσματα προσφέρουν εμπειριστατωμένη κατανόηση των οικονομικών, διαχειριστικών και στρατηγικών πτυχών των πολιτιστικών διαδρομών, αναδεικνύοντας τις δυνατότητες και τις προκλήσεις για την εξέλιξή τους.

Οι απαντήσεις που προέκυψαν από την έρευνα αναδεικνύουν διάφορες διαχειριστικές προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι οργανισμοί που συμμετέχουν στις Πολιτιστικές Διαδρομές. Τα βασικά ζητήματα που προκύπτουν μπορούν να συνοψιστούν ως εξής:

1. Γενική Αναγνώριση Προκλήσεων: Αναγνώριση των σημαντικών προκλήσεων και ανάγκη για συνεχή βελτίωση, ειδικά σε τομείς που δεν έχουν αναπτυχθεί πλήρως.

2. Υποστήριξη από Πολιτιστικά Ιδρύματα: Ανάγκη για ισχυρότερη υποστήριξη από το Συμβούλιο της Ευρώπης και τις τοπικές/περιφερειακές διοικήσεις για τη σταθερότητα και την ανάπτυξη των διαδρομών.

3. Συνεργασία με Άλλους Φορείς: Ανάγκη για συνεργασία με δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς για επιτυχή διαχείριση.

4. Περιορισμοί Ανθρώπινων Πόρων και Ανάγκες Στελέχωσης: Ανεπαρκείς ανθρώπινοι πόροι, τόσο σε αριθμό όσο και σε εμπειρογνομosύνη, αποτελούν σημαντική πρόκληση. Επίσης, ανάγκη για πρόσθετο προσωπικό ώστε να έχουμε αποτελεσματική διαχείριση των διαδρομών.

5. Συμμετοχή Μελών και Διοικητική Ευθύνη: Ενεργός συμμετοχή των μελών και κατανόηση των διοικητικών αρμοδιοτήτων τους είναι ζωτικής σημασίας.

6. Συνεχής Αυτοβελτίωση και Κατάρτιση: Ανάγκη για συνεχή αυτοβελτίωση, κυρίως μέσω κατάρτισης σε νέες τεχνολογίες και ενίσχυσης του κοινωνικού αντίκτυπου.

7. Ψηφιακά Εργαλεία και Προκλήσεις Προώθησης: Ανάγκη για ψηφιακά εργαλεία που βελτιώνουν την παρουσίαση των διαδρομών και της πολιτιστικής κληρονομιάς. Σημαντικό εμπόδιο αποτελεί το υψηλό κόστος που είναι συνδεδεμένο με αυτές τις τεχνολογίες και αποτελεί περιοριστικό παράγοντα.

Συνολικά, παρά τη θετική πορεία στη διαχείριση των Πολιτιστικών Διαδρομών, υπάρχουν πεδία που απαιτούν προσοχή και ενίσχυση, όπως η ενίσχυση της συνεργασίας, η αντιμετώπιση των περιορισμών των ανθρώπινων πόρων, η προώθηση της συμμετοχής των μελών και η επένδυση σε ψηφιακές τεχνολογίες, όλα μέσα στα όρια των οικονομικών περιορισμών. Η ενίσχυση αυτών των πτυχών θα μπορούσε να συμβάλει σημαντικά στη βελτίωση της διαχείρισης και της συνολικής επιτυχίας των Πολιτιστικών Διαδρομών.

Οι προκλήσεις στον τομέα του μάρκετινγκ, όπως αποκαλύπτονται από τις απαντήσεις στην ερώτηση 3.4 της έρευνας, εντοπίζονται σε ποικίλα ζητήματα που απαιτούν στρατηγική προσέγγιση για την αντιμετώπισή τους. Συνοψίζοντας:

1. Έλλειψη Προβολής και Σχεδίου Μάρκετινγκ: Η απουσία δομημένου σχεδίου μάρκετινγκ αποτελεί κρίσιμο ζήτημα, υπογραμμίζοντας την ανάγκη για στρατηγικό σχεδιασμό προκειμένου να προωθηθούν αποτελεσματικά τα δρομολόγια.

Η εγκαθίδρυση επιχειρηματικού μοντέλου και σχεδίου μάρκετινγκ αναδεικνύεται ως αναγκαία, απαιτώντας εκπαίδευση και οικονομικούς πόρους για αποτελεσματική υλοποίηση.

2. Οικονομικοί Περιορισμοί: Οι οικονομικοί περιορισμοί αντιπροσωπεύουν σημαντικό εμπόδιο, ειδικά για τα διαδρομές που δεν διαθέτουν τα απαραίτητα οικονομικά για εκτεταμένες εκστρατείες μάρκετινγκ.

3. Ευκαιρίες Branding: Προτείνεται η πλήρης αξιοποίηση των δυνατοτήτων του branding, ιδίως για την ανάδειξη των ορόσημων των διαδρομών, ενισχύοντας την προβολή και την ελκυστικότητα.

4. Προκλήσεις σε Πρώιμο Στάδιο: Η ανάπτυξη αποτελεσματικών στρατηγικών μάρκετινγκ σε δρομολόγια σε πρώιμο στάδιο απαιτεί θεμελιώδεις προσεγγίσεις.

5. Ενσωμάτωση της Τοπικής Οικονομίας και των Σημείων Ενδιαφέροντος: Η δημιουργία συνδέσεων με την τοπική οικονομία και άλλα σημεία ενδιαφέροντος είναι κρίσιμη για μια ολοκληρωμένη εμπειρία επισκεπτών.

6. Χώρος για Βελτίωση: Αναγνωρίζεται σημαντικός χώρος βελτίωσης στις προσπάθειες μάρκετινγκ, υπογραμμίζοντας την ανάγκη πλήρους αξιοποίησης των δυνατοτήτων μάρκετινγκ που διαθέτουν τα δρομολόγια.

7. Συνεργασίες για Ενισχυμένο Αντίκτυπο: Η συνεργασία με άλλους οργανισμούς, ΜΚΟ και εκπαιδευτικά ιδρύματα θεωρείται καίρια για την ενίσχυση των προσπαθειών μάρκετινγκ και την αντιμετώπιση ενός ευρύτερου κοινού.

8. Αναβάθμιση του Οπτικού Μάρκετινγκ: Αναγνωρίζεται η ανάγκη βελτίωσης του οπτικοακουστικού υλικού προώθησης για ενισχυμένη εκπροσώπηση και δέσμευση των επισκεπτών.

Το ανθρώπινο δυναμικό των Πολιτιστικών Διαδρομών αντιμετωπίζει ποικίλες προκλήσεις και ανάγκες, περιλαμβάνοντας τη ζήτηση για εξειδικευμένο προσωπικό, την έλλειψη οικονομικής χρηματοδότησης, τις απαιτήσεις σε εκπαίδευση και ανάπτυξη, και τα ζητήματα υποστελέχωσης. Η αποτελεσματική διαχείριση απαιτεί την εξεύρεση λύσεων, όπως η πρόσληψη εξειδικευμένου προσωπικού, η αντιμετώπιση των οικονομικών περιορισμών με κατάλληλη χρηματοδότηση, και η προώθηση συνεχούς εκπαίδευσης. Συνολικά, οι άνθρωποι πόροι αποτελούν κρίσιμο παράγοντα για την επιτυχή λειτουργία και βιωσιμότητα των Πολιτιστικών Διαδρομών.

- Υποενότητα 2 της Έρευνας : Ερωτήσεις ΜΟΝΟ για τους ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ

Η υποενότητα αυτή της έρευνας επιδίωκε την καταγραφή των συνολικών εμπειριών των συμμετεχόντων στις πολιτιστικές διαδρομές. Εξετάστηκε κατά πόσον οι διαδρομές ανταποκρίθηκαν στις προσδοκίες τους, με έμφαση στην αποτελεσματικότητα και την ελκυστικότητα των διαδρομών. Επιπλέον, αξιολογήθηκε η συμβολή τους στις ευκαιρίες δικτύωσης, ενώ εξετάστηκε η ενεργός συμμετοχή σε δράσεις και εκδηλώσεις ως δείκτης της δέσμευσης της κοινότητας. Επιπλέον, μετρήθηκε η συνολική ικανοποίηση και συλλέχθηκαν προτάσεις βελτίωσης, ενώ διερευνήθηκαν οι μελλοντικές προθέσεις συμμετοχής. Τα βασικά ευρήματα δείχνουν ότι οι συμμετέχοντες εκτίμησαν θετικά τις πολιτιστικές διαδρομές, αναγνωρίζοντας παράλληλα τον χώρο για βελτιώσεις στην επικοινωνία, τη δικτύωση και τη συμμετοχή σε εκδηλώσεις. Παρέχονται επίσης ευρήματα σχετικά με την ανταπόκριση στις προσδοκίες, τις ευκαιρίες δικτύωσης, την ενεργό συμμετοχή, το επίπεδο ικανοποίησης, τις προτάσεις βελτίωσης και τις μελλοντικές προθέσεις συμμετοχής.

6.4 Αποτελέσματα Έρευνας στους Συμμετέχοντες των Διαδρομών

Τα βασικά αποτελέσματα της έρευνας που διεξήχθη στους συμμετέχοντες στις Πολιτιστικές Διαδρομές προσφέρουν σημαντική εισήγηση σε διάφορες πτυχές. Όσον αφορά την ανταπόκριση στις προσδοκίες, το 50% των ερωτηθέντων θεώρησε ότι η συμμετοχή τους ήταν σύμφωνη με τις προσδοκίες τους, ενώ το 37,5% ανέφερε εν μέρει ικανοποίηση, αναδεικνύοντας πεδία πιθανής βελτίωσης. Οι λόγοι για την μη ικανοποίηση συνδέθηκαν με τον νεοσύστατο χαρακτήρα του δικτύου, την έλλειψη εξελιγμένων συνεργασιών, καθώς και με προβλήματα στην επικοινωνία και την ανταλλαγή γνώσεων.

Όσον αφορά τις ευκαιρίες δικτύωσης, το 87,5% των συμμετεχόντων αναγνώρισε τα οφέλη από τη συμμετοχή τους, υποδεικνύοντας ότι οι πολιτιστικές διαδρομές ευνοούν σημαντικές επαγγελματικές και κοινωνικές αλληλεπιδράσεις. Η ελάχιστη αρνητική ανταπόκριση υποδηλώνει συνολική αποτελεσματικότητα στην παροχή ευκαιριών δικτύωσης.

Σχετικά με την ενεργό συμμετοχή σε δράσεις και εκδηλώσεις, οι συμμετέχοντες δήλωσαν διαφορετικά επίπεδα συμμετοχής, με το 37,5% να συμμετέχει συχνά, το 25% κατά διαστήματα, και το ίδιο ποσοστό σπανιότατα. Το 12,5% που δεν συμμετείχε ποτέ μπορεί να αντικατοπτρίζει εμπόδια ή την έλλειψη ελκυστικών εκδηλώσεων για τα εν λόγω άτομα.

Όσον αφορά το επίπεδο ικανοποίησης, παρατηρούνται υψηλά επίπεδα, με το 75% των συμμετεχόντων να εκφράζει υψηλή έως πλήρη ικανοποίηση. Η ουδέτερη στάση του 12,5% των ερωτηθέντων υποδηλώνει πεδία προς βελτίωση για την ενίσχυση της συνολικής ικανοποίησης.

Όσον αφορά τις προτάσεις βελτίωσης, παρατηρείται η έλλειψη συγκεκριμένων προτάσεων, ενώ υπάρχει έκκληση για σαφέστερους στόχους και εντατικότερες δράσεις δικτύωσης, αναδεικνύοντας την ανάγκη για βελτιωμένη επικοινωνία των στόχων και ενισχυμένες στρατηγικές δικτύωσης.

Τέλος, όσον αφορά τις μελλοντικές προθέσεις συμμετοχής, παρατηρείται η έντονη τάση για συνέχιση της συμμετοχής, με το 87,5% να εκφράζει επιθυμία για συμμετοχή σε μελλοντικές δραστηριότητες. Το 12,5% που είναι αβέβαιο για το μέλλον του μπορεί να χρειάζεται επιπλέον εμπειρίες ή οφέλη για να διαμορφώσει τη δέσμευσή του.

Συνολικά, τα ευρήματα αντανακλούν θετική εμπειρία μεταξύ των συμμετεχόντων, ενώ επισημαίνουν πεδία βελτίωσης στην επικοινωνία, τη δικτύωση, και τη συμμετοχή σε εκδηλώσεις. Υποδεικνύεται ότι οι συμμετέχοντες εκτιμούν τη συμμετοχή τους στις Πολιτιστικές Διαδρομές, τη θεωρούν ωφέλιμη και έχουν πρόθεση να συνεχίσουν τη συμμετοχή τους.

6.5 Αποτελέσματα Focus Group - Συζήτηση Ομάδας Εστίασης για τις Πολιτιστικές Διαδρομές

Συνεχίζοντας την εξέταση των πολιτιστικών διαδρομών του Συμβουλίου της Ευρώπης στην Ελλάδα, πραγματοποιήθηκε μια συνομιλία σε ομάδα εστίασης, αποτελούμενη από 35 ενδιαφερόμενα μέλη και συμμετέχοντες. Η συνάντηση, προορισμένη για την προώθηση της συνεργασίας και της ανταλλαγής βέλτιστων πρακτικών, αποτέλεσε πεδίο διαδικτυακής συγκέντρωσης. Οι συζητήσεις επικεντρώθηκαν σε θέματα όπως η ενίσχυση της συνεργασίας, η αναγνώριση και η διάδοση αποτελεσματικών πρακτικών, καθώς και στρατηγικές για τη μελλοντική ανάπτυξη των πολιτιστικών διαδρομών.

Η συνάντηση αναδείχθηκε παραγωγική και διορατική, με τα μέλη να εκφράζουν συναίνεση για την ανάγκη ενισχυμένης συνεργασίας και ανταλλαγής ιδεών. Τα θέματα που συζητήθηκαν περιλάμβαναν τη σημασία της συνεργασίας σε τοπικό και εθνικό επίπεδο, την προστασία ως προτεραιότητα για νέες διαδρομές, τις προκλήσεις στη χρηματοδότηση και διαχείριση, και την ανάγκη για ενοποιημένες προσπάθειες στον τομέα του μάρκετινγκ και της διαχείρισης.

Τα σημεία συζήτησης περιλάμβαναν τις καλές πρακτικές, με έμφαση στην ενίσχυση της συνεργασίας, τη συζήτηση για ενδιαφέρουσες πρακτικές από διάφορες περιοχές και την ανάγκη για ισορροπία στους πολιτιστικούς προσανατολισμούς. Επίσης, συζητήθηκε η συνεργασία στους τομείς του τουρισμού και της βιωσιμότητας, ενώ προτάθηκε στρατηγική προσέγγιση στη διαχείριση και το μάρκετινγκ των πολιτιστικών διαδρομών. Τέλος, αναδείχθηκαν προκλήσεις χρηματοδότησης και προτάθηκε η ανάπτυξη Διαδρομών, με έμφαση στην αναζήτηση καινοτόμων λύσεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Μετά από εκτενή ανάλυση των αποτελεσμάτων της πραγματοποιηθείσας έρευνας για τις πολιτιστικές διαδρομές, που περιλάμβανε τη συμμετοχή μελών, συμμετεχόντων και focus group, καταλήξαμε σε μια ανάλυση SWOT που καθοδήγησε τα επόμενα βήματα για την δημιουργία νέας μεθοδολογίας. Αυτή η ανάλυση είχε ως στόχο να αναδείξει τα θετικά στοιχεία και να επισημάνει τα σημεία που απαιτούν βελτίωση, αλλά και τις ευκαιρίες για ανάπτυξη και τους προσδιοριστικούς παράγοντες που πρέπει να αντιμετωπιστούν προκειμένου να επιτευχθεί μια ισορροπημένη και αποτελεσματική πολιτιστική εμπειρία.

7.1 SWOT ανάλυση των Πολιτιστικών Διαδρομών

Ανάλυση SWOT των Πολιτιστικών Διαδρομών με βάση τα ευρήματα της έρευνας στα μέλη/συμμετέχοντες:

Δυνατά σημεία:

- Πολιτιστική κληρονομιά και ιστορία: Ισχυρή έμφαση στα μνημεία και τις ιστορικές πτυχές, ενισχύοντας την αξία αυτών των διαδρομών.
- Φυσικό περιβάλλον και τοπίο: Αξιοποίηση των οικολογικών χαρακτηριστικών και των χαρακτηριστικών του τοπίου, αυξάνοντας την ελκυστικότητα των διαδρομών.
- Τοπικές παραδόσεις και γαστρονομία: Εστίαση στα τοπικά έθιμα και τη γαστρονομία, εμπλουτίζοντας την πολιτιστική εμπειρία.
- Διαφορετικές εμπειρίες επισκεπτών: Προσφορά ποικίλων δραστηριοτήτων και διαδραστικών εμπειριών για τους επισκέπτες.
- Συμμετοχικότητα και ολιστική προσέγγιση: Ενσωμάτωση πολλαπλών στοιχείων, συμπεριλαμβανομένης της κληρονομιάς, των εμπειριών των επισκεπτών και των πτυχών της τοπικής κοινότητας.
- Αφήγηση ιστοριών και μύθοι: Διατήρηση και μετάδοση της τοπικής λαογραφίας και των αφηγήσεων.

Αδυναμίες:

- Προκλήσεις διαχείρισης: συνεργασία με άλλους φορείς και αντιμετώπιση των περιορισμών στους ανθρώπινους πόρους.
- Μάρκετινγκ και προώθηση: Απουσία δομημένων σχεδίων μάρκετινγκ και επικοινωνίας, γεγονός που υπογραμμίζει την ανάγκη για στρατηγικές προσεγγίσεις μάρκετινγκ.

- Οικονομικοί περιορισμοί: Σημαντικό μέρος των δρομολογίων αντιμετωπίζει οικονομικές προκλήσεις και εξαρτάται από την αυτοχρηματοδότηση.
- Περιορισμένος προσανατολισμός στον πελάτη: Ορισμένες διαδρομές δεν είναι πλήρως ευθυγραμμισμένες με τα ενδιαφέροντα και τις προσδοκίες των επισκεπτών.
- Η καινοτομία υστερεί: Ορισμένες διαδρομές στερούνται καινοτομίας, γεγονός που επηρεάζει την ελκυστικότητά τους σε νέα τμήματα της αγοράς.
- Προκλήσεις στις σχέσεις με τους εταίρους: Ορισμένες διαδρομές αντιμετωπίζουν δυσκολίες στη δημιουργία αποτελεσματικών εταιρικών σχέσεων.
- Μικτά πρότυπα ποιότητας: Διαφορετικές βαθμολογίες στη διατήρηση των πόρων, στις διεθνείς συνεργασίες και σε άλλους τομείς, γεγονός που υποδηλώνει ασυνέπεια.
- Προκλήσεις ανθρώπινου δυναμικού: Ορισμένες διαδρομές δυσκολεύονται με την αποτελεσματική διαχείριση των ανθρώπινων πόρων.

Ευκαιρίες:

- Τουριστική ανάπτυξη: Δυνατότητα ενίσχυσης της τουριστικής ανάπτυξης μέσω πολιτιστικών φεστιβάλ, συμπράξεων και ενσωμάτωσης με τις τοπικές οικονομίες. Διαμόρφωση βιώσιμων τουριστικών πακέτων σε συνεργασία με διάφορους ενδιαφερόμενους φορείς.
- Έναρξη επιστημονικής επιτροπής για καθοδήγηση και υποστήριξη σε στρατηγικές ενιαίας διαχείρισης και μάρκετινγκ, βιώσιμου τουρισμού και περιβαλλοντικής συνείδησης στην ανάπτυξη διαδρομών.
- Ψηφιοποίηση και διαδικτυακή προώθηση: Ευκαιρίες για την υιοθέτηση νέων τεχνολογιών για την προώθηση διαδρομών και τη δέσμευση των επισκεπτών.
- Δικτύωση και συνεργασία: Δυνατότητα αυξημένης δικτύωσης και συνεργασίας με άλλους οργανισμούς και ΜΚΟ.
- Ενημέρωση διαδρομής και κοινοτική δέσμευση: Ευκαιρίες για επικαιροποίηση των διαδρομών και αύξηση της συμμετοχής της τοπικής κοινότητας.
- Επέκταση και ολοκλήρωση των διαδρομών: Συμπερίληψη περισσότερων ορόσημων και ενσωμάτωση των διαδρομών στις περιφερειακές ταυτότητες.
- Υποστήριξη τόσο από τον δημόσιο όσο και από τον ιδιωτικό τομέα: Μόχλευση πόρων και από τους δύο τομείς για την ανάπτυξη της διαδρομής.
- Κυβερνητική συμμετοχή: Η συμμετοχή επίσημων φορέων θα μπορούσε να ενισχύσει την προβολή και την υποστήριξη της διαδρομής.
- Ανάπτυξη ενός κεντρικού αποθετηρίου πληροφοριών για την ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών και ευκαιριών συνεργασίας.

Απειλές:

- Οικονομική βιωσιμότητα: Συνεχείς προκλήσεις όσον αφορά την εξασφάλιση της χρηματοδότησης και την οικονομική βιωσιμότητα των δρομολογίων. Ορισμένες διαδρομές δεν διαθέτουν επαρκή χρηματοδότηση, γεγονός που επηρεάζει την ανάπτυξη και τη βιωσιμότητά τους.
- Περιορισμοί πόρων: Περιορισμοί σε ανθρώπινους και οικονομικούς πόρους που εμποδίζουν την πλήρη αξιοποίηση του δυναμικού των πολιτιστικών διαδρομών.

- Ανταγωνισμός στον πολιτιστικό τουρισμό: Αύξηση του ανταγωνισμού στον τομέα του πολιτιστικού τουρισμού.
- Δυναμικές απαιτήσεις της αγοράς: Ανάγκη προσαρμογής στις εξελισσόμενες τάσεις του τουρισμού και στις προσδοκίες των επισκεπτών.

Συμπερασματικά, οι Πολιτιστικές Διαδρομές του Συμβουλίου της Ευρώπης στην Ελλάδα διαθέτουν πλούσια πολιτιστικά και φυσικά περιουσιακά στοιχεία με δυνατότητες ανάπτυξης και αντιμετωπίζουν προκλήσεις στη διαχείριση, το μάρκετινγκ και την οικονομική βιωσιμότητα που έχουν δυνατότητες περαιτέρω ανάπτυξης/βελτίωσης.

7.2 Πρόταση Νέας Μεθοδολογίας Ανάπτυξης Πολιτιστικών Διαδρομών

Η προτεινόμενη μεθοδολογία ανάπτυξης πολιτιστικών διαδρομών συνδυάζει τις ήδη υπάρχουσες μεθοδολογίες από το Συμβούλιο της Ευρώπης και το ICOMOS, ενώ βασίζεται σε ευρήματα από τη βιβλιογραφία και τη SWOT που προηγήθηκε με βάση την επιτόπια έρευνα. Μετά από αναλυτική αξιολόγηση των διαδικασιών των δύο προαναφερθέντων μεθοδολογιών, παρουσιάζεται εδώ η προτεινόμενη προσέγγιση.

Παρακάτω παραθέτουμε τα βήματα της νέας, εμπλουτισμένης μεθοδολογίας και ακολουθεί αναλυτική παρουσίαση των βημάτων αυτών στις επόμενες σελίδες:

Βήμα 1: Έρευνα - καταγραφή - τεκμηρίωση του πολιτιστικού, φυσικού και τουριστικού αποθέματος

Σκοπός του σταδίου αυτού είναι η έρευνα- καταγραφή- τεκμηρίωση και εμβάθυνση στο φυσικό, πολιτιστικό και τουριστικό περιβάλλον της περιοχής μελέτης. Ταυτόχρονα, γίνεται αξιολόγηση και επιλογή σημείων ενδιαφέροντος των υπό μελέτη περιοχών, με τη βοήθεια της μεθόδου SWOT και τη συμμετοχή τοπικών παραγόντων - συμμετοχική αξιολόγηση. Τέλος, ορίζεται η ανάπτυξη περιεχομένου των σημείων ενδιαφέροντος που θα προταθούν.

Για να επιτευχθεί η ανάλυση αυτή θα πρέπει να γίνει:

- **Εκτενής έρευνα των πόρων πολιτισμού, τουρισμού και αγροπεριβάλλοντος των υπό μελέτη περιοχών**

Στόχος της ΕΕ είναι να μελετήσει δευτερογενώς και να καταγράψει πρωτογενώς το πολιτιστικό απόθεμα (υλικό, άυλο και σύγχρονο πολιτισμό), τουριστικό και φυσικό απόθεμα των υπό μελέτη περιοχών. Για τη χαρτογράφηση των πόρων των προορισμών μελέτης θα χρησιμοποιηθεί *η μέθοδος ανάλυσης 6A για προορισμούς (six A's analysis)*. Σύμφωνα με τον Buhalis (2000), ένας τουριστικός προορισμός αποτελείται από 6 κρίσιμους πόρους, που είναι γνωστοί ως τα έξι A (Πίνακας 1): 1) “Attractions” (Αξιοθέατα), 2) “Accessibility” (Προσβασιμότητα), 3) “Amenities” (Τουριστικές υπηρεσίες και επιχειρήσεις), 4) “Available packages” (Διαθέσιμα πακέτα), 5) “Activities” (Δραστηριότητες), 6) “Ancillary services” (Βοηθητικές υπηρεσίες). Η ανάλυση όλων των πόρων αυτών θα βοηθήσει στον αποτελεσματικό σχεδιασμό των τουριστικών θεματικών διαδρομών.

Πίνακας 1 - Πλαίσιο των Έξι A τουριστικών προορισμών (Buhalis, 2000)

Attractions - Αξιοθέατα φυσικά, τεχνητά αξιοθέατα και πόροι, κληρονομιάς, ειδικά γεγονότα
Accessibility -Προσβασιμότητα και μετακίνηση στους προορισμούς
Amenities - Εγκαταστάσεις στέγασης και υπηρεσίες εστίασεως, επιχειρήσεις που πωλούν τουριστικά προϊόντα και άλλες τουριστικές υπηρεσίες
Available packages - Διαθέσιμα τουρ. πακέτα από τους μεσάζοντες τουριστικών υπηρεσιών
Activities - Δραστηριότητες στον προορισμό κάνουν κατά τη διάρκεια της επίσκεψής πελατών
Ancillary services - Βοηθητικές υπηρεσίες που χρησιμοποιούνται από τους τουρίστες όπως οι τράπεζες, τηλεπικοινωνίες, νοσοκομεία, κ.λπ.

Οι μέθοδοι που θα χρησιμοποιηθούν για την καταγραφή και ανάλυση των εν λόγω πόρων θα είναι:

1. Δευτερογενής έρευνα και βιβλιογραφική επισκόπηση σε πλήθος μελετών και ερευνών σχετικών με το αντικείμενο της μελέτης. Ενδεικτικές πηγές: Στρατηγικές Μελέτες Σκοπιμότητας – Master Plan Επιστημονικών Ομάδων, μελέτες από τους Δήμους, αναπτυξιακές και λοιπούς φορείς, διπλωματικές εργασίες κοκ.
2. Μικτές μέθοδοι ανάλυσης περιεχομένου: χρήση εργαλείων text mining ψηφιακού περιεχομένου, παράλληλα με ποιοτική ανάλυση ομαδοποίησης των εννοιών για τον εντοπισμό της αξιολόγησης των χρηστών διαδικτύου (υπάρχοντες επισκέπτες των προορισμών) όσον αφορά τα πολιτιστικά μνημεία, τουριστικούς και φυσικούς πόρους των υπό μελέτη περιοχών.

- **Επιλογή σημείων ενδιαφέροντος πολιτισμού των υπό μελέτη περιοχών και ανάπτυξη περιεχομένου**

Η αξιολόγηση και η πρόταση των σημείων ενδιαφέροντος πολιτισμού, τουρισμού και αγροπεριβάλλοντος θα προκύψει από τα αποτελέσματα του παραπάνω σταδίου, μέσω **α)** ανάλυσης SWOT και **β)** τις διαβουλεύσεις με ομάδες ενδιαφέροντος των υπό μελέτη περιοχών.

Η ανάλυση SWOT είναι ένα εργαλείο στρατηγικού σχεδιασμού που εξετάζει το εσωτερικό και εξωτερικό περιβάλλον, εν προκειμένω της υπό μελέτη περιοχής. Μέσω της SWOT, θα γίνει επανεξέταση και αξιολόγηση των σημείων ενδιαφέροντος βάσει σπουδαιότητας και προτεραιότητας, καθώς θα εντοπιστούν τα Δυνατά (Strengths) και Αδύνατα σημεία (Weaknesses) παράλληλα με την καταγραφή των Ευκαιριών (Opportunities) και των Απειλών (Threats) του εξωτερικού περιβάλλοντος. Κατόπιν της κατάρτισης από την επιστημονική ομάδα ενός προσχεδίου SWOT ανάλυσης, θα γίνει περαιτέρω ταξινόμηση των σημείων ενδιαφέροντος βάση της σπουδαιότητας και προτεραιότητάς τους, με βάση το στόχο του Έργου και τις διαβουλεύσεις με ομάδες ενδιαφέροντος των υπό μελέτη περιοχών. Οι διαβουλεύσεις θα γίνουν με βάση τη μεθοδολογία και τις αρχές του Συμμετοχικού Σχεδιασμού (Participatory Design) για την συμπερίληψη διαφορετικών εμπλεκόμενων μέσω focus groups που θα διεξαχθούν κατά τη διάρκεια του έργου και αναλύονται διεξοδικά παρακάτω.

Όσον αφορά την μεθοδολογία που θα ακολουθηθεί στη συγγραφή των κειμένων είναι:

1. Εύρεση και αξιολόγηση του υπάρχοντος διαδικτυακού περιεχομένου όσον αφορά τα σημεία πολιτιστικού ενδιαφέροντος τα οποία θα προταθούν.
2. Επιλογή των μέσων για τα οποία θα δημιουργείται το e-destination branded content.
3. Δημιουργία και ανάπτυξη σε επίπεδο ύφους αλλά και μορφοποίησης του περιεχομένου των σημείων ενδιαφέροντος, λεκτικού και οπτικού μεμονωμένα αλλά και σε αλληλεπίδραση – συνδυασμό όσον αφορά τις διαδρομές.

Στάδια της συγκεκριμένης μεθοδολογίας προβλέπονται:

1. Επανεξέταση και αξιολόγηση όλων των πόρων που καταγράφηκαν παραπάνω, μέσω ανάλυσης SWOT και κατάρτιση προσχεδίου
2. Ταξινόμηση των σημείων ενδιαφέροντος που προέκυψαν από την SWOT βάσει σπουδαιότητας και προτεραιότητας, μέσω Focus group με ωριαίες διαβουλεύσεις δομημένου διαλόγου και b2b συνεντεύξεις με τα εμπλεκόμενα μέρη των υπό μελέτη περιοχών (αναλύεται παρακάτω)
3. Κατάρτιση οριστικής SWOT ανάλυσης και εντοπισμός σημείων ενδιαφέροντος πολιτισμού, τουρισμού και αγροπεριβάλλοντος

Βήμα 2: Δράσεις διαβούλευσης με χρήση της μεθοδολογίας του cultural mapping

Για την ενεργή συμμετοχή των άμεσα ενδιαφερόμενων στον τουριστικό σχεδιασμό υπάρχουν πολλές διαθέσιμες τεχνικές (Healey, 1997; Marien & Pizam, 1997; Ritchie, 1988, 1994), εκ των οποίων οι διαβουλεύσεις κατέχουν εξέχουσα θέση, καθώς βοηθούν στην οικοδόμηση συναίνεσης. Η διεξαγωγή διαβουλεύσεων με την προσέγγιση του συμμετοχικού σχεδιασμού είναι αυτή που προτιμάται. Η συμμετοχική προσέγγιση που υιοθετείται, ούσα πολυδιάστατη, επιχειρεί να εμπλέξει ομάδες της τοπικής κοινωνίας που διαφέρουν μεταξύ τους (κέντρα λήψης αποφάσεων, ομάδες ενδιαφερόντων, φορείς αρχαιολογικού ενδιαφέροντος, πολιτιστικούς φορείς, πολίτες κ.λπ.) σε όλα τα ξεχωριστά στάδια της διαδικασίας των θεματικών τουριστικών πακέτων.

Οι συμμετοχικές διαβουλεύσεις επιδιώκουν να συμβάλλουν στην:

1. Αναγνώριση και καταγραφή των απόψεων, πολιτών και φορέων, για θέματα που σχετίζονται με τον πολιτισμό, τον τουρισμό και το αγροπεριβάλλον.
2. Δημιουργία συναίνεσης σε μια κοινά αποδεκτή στρατηγική για την βιώσιμη ανάπτυξη της περιοχής.
3. Από κοινού διαμόρφωση των θεματικών τουριστικών πακέτων.

Η μεθοδολογία του cultural mapping είναι αυτή που προτείνεται να χρησιμοποιείται κατά τη διάρκεια των διαβουλεύσεων. Το cultural mapping (πολιτιστική χαρτογράφηση) αποτελεί χρήσιμο εργαλείο εντοπισμού δυνατών σημείων και πόρων της κοινότητας (Bianchini & Ghilardi, 2007). Στάδια που περιλαμβάνονται στη μέθοδο αυτή είναι η κατηγοριοποίηση και η λεπτομερής καταγραφή των πολιτιστικών πόρων ενός τόπου (εγκαταστάσεις, δραστηριότητες, άτομα, ομάδες, οργανώσεις, επιχειρήσεις, πολύτιμες τοποθεσίες και τοπία, προηγούμενα πολιτιστικά προγράμματα, κοινοτικές υπηρεσίες, οικονομικές δραστηριότητες και πληροφορίες), καθορισμός των νέων πολιτιστικών δραστηριοτήτων που σχεδιάζονται και τα εμπόδια για πολιτιστική ανάπτυξη, και τέλος παροχή επισκόπησης δυνατών και αδύναμων σημείων.

Το Cultural Planning Toolkit (Network Creative Cities, 2010) είναι η διαδικασία που θα ακολουθηθεί για τις διαβουλεύσεις χαρακτηρίζεται από πέντε διακριτές φάσεις: προετοιμασία, πού βρισκόμαστε, πού θέλουμε να φτάσουμε, πώς θα φτάσουμε εκεί, υλοποίηση/διατήρηση.

Στον πίνακα παρακάτω αναπτύσσονται και αναλύονται τα στάδια του δεύτερου βήματος, οι συμμετοχοί, το περιεχόμενο και οι προτεινόμενες μέθοδοι, καθώς και τα αναμενόμενα αποτελέσματα:

Στάδια	Προετοιμασία	Πού είμαστε;	Πού θέλουμε να πάμε;	Πώς θα φτάσουμε εκεί;	Υλοποίηση- Παρακολούθηση
Ποιοι;	Ομάδα Έργου	Ομάδα Έργου, ΟΤΑ, Φορείς, Πολίτες	Ομάδα Έργου, ΟΤΑ, Φορείς	Ομάδα Έργου	Ομάδα Έργου, ΟΤΑ, Φορείς, Πολίτες
Πως;	Εναρκτήρια συνάντηση, 1η Συνάντηση Εργασίας με τους Οργανισμούς Ανάπτυξης	Διαβουλεύσεις σε δύο επίπεδα: 1^ο επίπεδο συμμετοχικής διαδικασίας - Ομάδες Εστίασης με ΟΤΑ & Φορείς 2^ο επίπεδο συμμετοχικής διαδικασίας - Διευρυμένη Ανοιχτή Συνάντηση Εργασίας με Φορείς και Πολίτες 2η Συνάντηση Εργασίας με τους Οργανισμούς Ανάπτυξης	Ομάδες Εστίασης με ΟΤΑ, Φορείς, Διαδικτυακή Επικοινωνία 3η Συνάντηση Εργασίας με τους Οργανισμούς Ανάπτυξης	Σχεδιασμός στρατηγικής που σκιαγραφεί το όραμα και τις δράσεις για τη δημιουργία πακέτων 4η Συνάντηση Εργασίας με τους Οργανισμούς Ανάπτυξης	Ανοιχτή Εκδήλωση για παρουσίαση των Θεματικών Τουριστικών Πακέτων
Τι;	•Γνωριμία μελών ομάδας σχεδιασμού και υλοποίησης •Δέσμευση στην υλοποίηση διαδικασιών που απαιτεί το έργο •Αξιολόγηση των εμπλεκόμενων στη συμμετοχική διαδικασία	Ανάλυση υπάρχουσας κατάστασης, προσδιορισμός πολιτιστικού προφίλ περιοχής (cultural mapping), αξιολόγηση- SWOT ανάλυση	Καθορισμός επιθυμητού κοινού μέλλοντος - καθιέρωση συνολικού οράματος και στρατηγική κατεύθυνση μέσω διαβουλεύσεων	Επίτευξη ευρείας δέσμευσης της κοινότητας από όλους τους άμεσα ενδιαφερόμενους φορείς	Υιοθέτηση ενιαίας πολιτιστικής συναίνεσης, εξασφάλιση συνεχούς ανατροφοδότησης

Αποτελέσματα:	Επιβεβαίωση στόχων και προτεραιοτήτων, λίστα εμπλεκομένων στη συμμετοχική διαδικασία	Συλλογή πληροφορίας (μέσω Συζήτησης - Διαλόγου – Συμπλήρωσης Ερωτηματολογίων), που συμβάλλει στην αξιολόγηση της υπάρχουσας κατάστασης	Προσχέδιο Στρατηγικής Ανάπτυξης Θεματικών Τουριστικών Πακέτων	Τελική έκθεση Στρατηγικής Ανάπτυξης Θεματικών Τουριστικών Πακέτων	Διασφάλιση συνεχούς ενσωμάτωσης του πολιτισμού σε όλες τις πτυχές του τοπικού σχεδιασμού και τη λήψη αποφάσεων

Σημαντικά ζητήματα και προτεινόμενες μεθοδολογίες:

1. Απαρίθμηση φορέων της περιοχής παρέμβασης και του πολιτιστικού αποθέματος

Η stakeholders' analysis, δηλαδή η λεπτομερής εξέταση των εμπλεκομένων στη συμμετοχική διαδικασία, συνιστά ένα πολύ σημαντικό στάδιο της διαδικασίας. Κατά τον τρόπο με τον οποίο αναφέρονται στο έργο, αυτοί ορίζονται ως “άτομα, ομάδες ή οργανισμοί που έχουν ενδιαφέρον για το θέμα που εξετάζεται, δηλαδή επηρεάζονται θετικά ή αρνητικά από τις προτεινόμενες λύσεις και τις πολιτικές εφαρμογής τους ή έχουν επιρροή, γνώση ή εμπειρία σχετικά με αυτό” (European Commission, 2003: 63). Πιο συγκεκριμένα, στα πλαίσια του παρόντος έργου υιοθετείται η κατηγοριοποίηση του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού (World Tourism Organization, 2005), ο οποίος σε έκθεση για την εφαρμογή του Παγκόσμιου Κώδικα Δεοντολογίας για τον Τουρισμό, διευκρινίζει ότι με τον όρο συμμετοχοί στην τουριστική ανάπτυξη ενός προορισμού νοούνται οι εξής οργανισμοί/ φορείς/ άτομα:

- Εθνικές κυβερνήσεις
- Τοπικές κυβερνήσεις με αρμοδιότητες σε θέματα τουρισμού
- Ίνστιτούτα που συμβάλλουν στη χρηματοδότηση τουριστικών σχεδίων
- Τουριστικές εγκαταστάσεις και επιχειρήσεις
- Επαγγελματίες του τουρισμού, εργαζόμενοι στο τουρισμό και τουριστικοί σύμβουλοι
- Συνδικαλιστικές οργανώσεις υπαλλήλων του τουρισμού
- Κέντρα εκπαίδευσης και κατάρτισης σε θέματα τουρισμού
- Τοπικοί πληθυσμοί και κοινότητες υποδοχής μέσω των αντιπροσώπων τους.
- Ταξιδιώτες και επισκέπτες του προορισμού

- Άλλα φυσικά και νομικά πρόσωπα που συμμετέχουν στην τουριστική ανάπτυξη, συμπεριλαμβανομένων των μη κυβερνητικών οργανώσεων που ειδικεύονται στον τουρισμό

Στο πλαίσιο αυτό, ο στόχος και το αντικείμενο της ανάπτυξης διαδρομών αποτελούν “φίλτρο” επιλογής ομάδων που θα εμπλακούν, μέσω των ακόλουθων 3 βημάτων:

1: Δημιουργία καταλόγου αποδεκτών

1. Φορείς τοπικής αυτοδιοίκησης
2. Επιστημονικές ομάδες που σχετίζονται με το έργο
3. Ερευνητικοί και εκπαιδευτικοί φορείς
4. Επαγγελματικοί φορείς
5. Μη κερδοσκοπικές οργανώσεις
6. Πολιτιστικοί σύλλογοι
7. Συνεταιρισμοί
8. Τοπική κοινωνία

Στην 1η συνάντηση θα οριστικοποιηθεί ο τρόπος με τον οποίο θα συνδράμουν στην αξιολόγηση και οριστικοποίηση όσων πρόκειται να εμπλακούν στη συμμετοχική διαδικασία στη βάση του μοντέλου CLEAR (Lowndes, et al., 2006), όπου οι συμμετοχικές διαδικασίες ενισχύονται όταν οι εμπλεκόμενοι:

- **Can do** - έχουν την απαιτούμενη γνώση για να συμμετέχουν.
- **Like to** - έχουν την αίσθηση της τοπικής ταυτότητας, που ενισχύει τη συμμετοχή.
- **Enabled to** - έχουν τις δυνατότητες για συμμετοχή.
- **Asked to** - κινητοποιούνται από την τοπική ηγεσία για να συμμετέχουν.
- **Responded to** - αναγνωρίζουν ότι έχουν ληφθεί υπόψη οι απόψεις τους.

Πρόκειται επίσης να οριστεί ο τόπος διαβούλευσης.

2: Συνεχής διαδικτυακή και προσωπική επικοινωνία με τους φορείς

1. Καμπάνια ενημέρωσης και ενεργοποίησης εμπλεκόμενων, email, τηλεφωνική επικοινωνία με όσους φορείς σχετίζονται.
2. Η ομάδα έργου θα αποστέλλει προσκλήσεις.
3. Δημιουργία κεντρικού email το οποίο θα εξυπηρετεί του σκοπούς του έργου αποκλειστικά.

3: Προβολή και επικοινωνία με χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης

Κρίνεται σκόπιμη η δημοσιοποίηση της πράξης για προσέλκυση φορέων και πολιτών.

2. Διεξαγωγή διαβουλεύσεων

Χρησιμοποιώντας ως βάση τη μεθοδολογική προσέγγιση του Πίνακα 2, η συμμετοχική διαδικασία επιχειρεί την εμπλοκή των συμμετεχόντων:

- στην ενημέρωση του στόχου και των υποστόχων / αξόνων προτεραιότητας για την επίδιωξη του στόχου

- στην ανάλυση της υπάρχουσας κατάστασης της περιοχής, επιχειρώντας τη συλλογή πρόσθετης πληροφορίας σχετικής με τους πόρους της περιοχής, αλλά και τα συγκριτικά πλεονεκτήματα που διαθέτει
- στην πλήρη καταγραφή των πόρων και την αξία αυτών για την τοπική κοινωνία με την αξιοποίηση σχετικού ερωτηματολογίου προς τους συμμετέχοντες στις ανοιχτές διαβουλεύσεις
- στην αξιολόγηση της υπάρχουσας κατάστασης της περιοχής, μέσα από την αξιοποίηση της εμπειρικής γνώσης των συμμετεχόντων και την αποκωδικοποίηση της ποιοτικής πληροφορίας από την **εκτενή έρευνα των πόρων πολιτισμού, τουρισμού και αγροπεριβάλλοντος των υπό μελέτη περιοχών** (στην αξιολόγηση των πόρων μέσα από τη εφαρμογή της ποιοτικής μεθόδου SWOT) που πραγματοποιήθηκε (ουσιαστικά συμπίπτει με την **επιλογή σημείων ενδιαφέροντος πολιτισμού των υπό μελέτη περιοχών και ανάπτυξη περιεχομένου**)

Ειδικότερα, στόχος των διαβουλεύσεων ανα στάδιο προβλέπεται να είναι:

Στάδιο 2 - Πού είμαστε;

Στόχος είναι η περισυλλογή πληροφοριών σχετικά με φυσικούς, υλικούς και άυλους πολιτιστικούς και τουριστικούς πόρους της περιοχής μελέτης μέσω διαβουλεύσεων δύο επιπέδων:

- 1ο επίπεδο συμμετοχικής διαδικασίας - Ομάδες Εστίασης με ΟΤΑ & Φορείς
- 2ο επίπεδο συμμετοχικής διαδικασίας - Διευρυμένη Ανοιχτή Συνάντηση Εργασίας με Φορείς και Πολίτες

Αποτελέσματα της διαδικασίας προβλέπονται να είναι η ανάλυση της υπάρχουσας κατάστασης, ο προσδιορισμός του πολιτιστικού προφίλ της περιοχής (cultural mapping) και η αξιολόγηση - SWOT ανάλυση.

Στάδιο 3 - Πού θέλουμε να πάμε;

Στόχος είναι ο καθορισμός του επιθυμητού κοινού μέλλοντος, η καθιέρωση του συνολικού οράματος και η στρατηγική κατεύθυνση μέσω:

- Διαδικτυακών focus groups με ΟΤΑ, Φορείς και τρίτη Συνάντηση Εργασίας με τους οργανισμούς ανάπτυξης

Αποτέλεσμα της διαδικασίας προβλέπεται να είναι η δημιουργία Προσχεδίου στρατηγικής ανάπτυξης πολιτιστικών διαδρομών.

Στην πρώτη συνάντηση εργασίας με τους οργανισμούς ανάπτυξης, κατά τη διάρκεια των διαβουλεύσεων, θα αποφασιστεί η σύνθεση των ομάδων εστίασης, ώστε να έχουν την ευκαιρία να εκπροσωπηθούν τα διαφορετικά τμήματα της κοινωνίας, ενώ παράλληλα η επιστημονική ομάδα θα δημιουργήσει υλικό συγκεκριμένα για τις διαβουλεύσεις και θα αναπτύξει Ερωτηματολόγιο για το επόμενο επίπεδο της συμμετοχικής διαδικασίας, τη Διευρυμένη Ανοιχτή Συνάντηση Εργασίας με φορείς και πολίτες.

Κατά το χρονικό σημείο στο οποίο θα ολοκληρωθούν οι διαβουλεύσεις θα γίνει αποδελτίωση και αξιολόγηση των αποτελεσμάτων τους.

Βήμα 3: Δημιουργία Διαδρομής και Θεματικών τουριστικών πακέτων

Στο βήμα αυτό προβλέπεται η δημιουργία της πολιτιστικής διαδρομής/μων. Επίσης, θα δημιουργηθεί εγχειρίδιο για τις επιχειρήσεις που μπορούν και επιθυμούν να πλαισιώσουν τις διαδρομές και λίστα όσων εν τέλει επιδείξουν ενδιαφέρον για την εφαρμογή του εγχειριδίου.

Μεθοδολογικά πρόκειται να αξιοποιηθεί τουριστικά το ερευνητικό μοντέλο του Middleton με τα πέντε κύρια συστατικά που συνθέτουν το συνολικό τουριστικό προϊόν (Middleton et al., 2009) και το μοντέλο 6A του Buhalis, παράλληλα θα γίνει συνδυασμός των κατευθυντήριων αρχών των Council of Europe, UNESCO και ICOMOS στο πολιτιστικό τμήμα, ενώ για τη δημιουργία των θεματικών διαδρομών θα αξιοποιηθεί το μοντέλο “New-product development process” των Kotler, P., Armstrong, G., Saunders, J., & Wong, V. και κατευθυντήριες αρχές EE & Council of Europe.

Γενικές κατευθύνσεις για δημιουργία πολιτιστικών διαδρομών

Οι γενικές κατευθύνσεις για δημιουργία πολιτιστικών διαδρομών είναι:

Κάθε διαδρομή να:

- Δημιουργεί εμπειρίες που βοηθούν στη διατήρηση της ταυτότητας των υπό μελέτη προορισμών
- Παρέχει υπηρεσίες και προϊόντα που συνάδουν με την τοπική ιστορία, γεωγραφία και εποχή
- Παρέχει ουσιαστικές εμπειρίες
- Προσφέρει ένα μείγμα ολοκληρωμένων προϊόντων
- Αναπτύσσει συμμαχίες με τοπικούς πολιτιστικούς, αγροτικούς και τουριστικούς φορείς
- Αναπτύσσει μια συναρπαστική αφήγηση
- Αναπτύσσει μακροχρόνιες σχέσεις με πελάτες
- Δίκαιες συνθήκες εργασίας θα πρέπει να ισχύουν για όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη και εργαζόμενους που εμπλέκονται
- Κάθε διαδρομή να περιλαμβάνει και θα προωθεί τη χρήση βιώσιμων μέσων μεταφοράς, όπως ποδήλατο ή ηλεκτρικό ποδήλατο, περπάτημα, ηλεκτρικά οχήματα ή οποιοδήποτε άλλο φιλικό προς το περιβάλλον μέσο μεταφοράς
- Οι δραστηριότητες να αποσκοπούν στην προστασία και προώθηση της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς (υλικής και άυλης)
- Οι δραστηριότητες να επιτρέπουν την καλύτερη κατανόηση της τοπικής ταυτότητας
- Η κάθε διαδρομή περιλαμβάνει έναν συνδυασμό δραστηριοτήτων από πολλούς από αυτούς τους τομείς: φύση, πολιτισμός, ευεξία και ευεξία ή γαστρονομία

ΣΥΝΟΨΗ - ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

Η προτεινόμενη, στα πλαίσια της παρούσας διπλωματικής, μέθοδος ανάπτυξης πολιτιστικών διαδρομών, που βασίστηκε σε προηγούμενες μεθοδολογίες, σχετική βιβλιογραφία και επιτόπια έρευνα, φιλοδοξεί στην προσφορά ενός ολοκληρωμένου πλαισίου για την δημιουργία, διαχείριση και προώθηση αυτών των διαδρομών.

Ο στόχος της είναι να παρέχει ένα συνολικό πλαίσιο για τη δημιουργία, διαχείριση και προώθηση των πολιτιστικών διαδρομών, λαμβάνοντας υπόψη και προστατεύοντας την πολιτιστική κληρονομιά, προάγοντας παράλληλα τον πολιτιστικό τουρισμό.

Οι βασικοί πυλώνες της προτεινόμενης μεθοδολογίας περιλαμβάνουν:

1. Ολοκληρωμένο πλαίσιο ανάπτυξης: Η προτεινόμενη μεθοδολογία προσφέρει ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο για τη δημιουργία πολιτιστικών διαδρομών, λαμβάνοντας υπόψη τις προηγούμενες εμπειρίες και τις καλύτερες πρακτικές από τους πιο σημαντικούς διεθνείς φορείς που ασχολούνται με το θέμα (Συμβούλιο της Ευρώπης & ICOMOS).
2. Συμμετοχή της τοπικής κοινότητας: Σημαντική πτυχή της μεθοδολογίας είναι η ενσωμάτωση/ενθάρρυνση της συμμετοχής της τοπικής κοινότητας σε όλα τα στάδια της διαδικασίας ανάπτυξης των διαδρομών, μια καινοτομία που δεν προβλέπεται συστηματικά στις προϋπάρχουσες μεθοδολογίες.
3. Διαχείριση και προώθηση: Η προτεινόμενη μεθοδολογία προσφέρει συγκεκριμένες προτάσεις και συστάσεις για τη διαχείριση και προώθηση των πολιτιστικών διαδρομών.
4. Αξιολόγηση και βελτίωση: Η προτεινόμενη μεθοδολογία περιλαμβάνει μηχανισμούς αξιολόγησης και παρακολούθησης των αποτελεσμάτων, με σκοπό τη συνεχή βελτίωση και προσαρμογή.

Αξίζει να σημειωθεί πως η προτεινόμενη μεθοδολογία παρουσιάστηκε στο **2ο Ακαδημαϊκό Συνέδριο για τις Πολιτιστικές Διαδρομές που διοργανώθηκε από το Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο Πολιτιστικών Διαδρομών του Συμβουλίου της Ευρώπης** και αντιμετωπίστηκε με ιδιαίτερο ενδιαφέρον και θετική ανταπόκριση (τα πρακτικά [εδώ](#)).

Ως επόμενα βήματα, προτείνεται η πρακτική εφαρμογή της μεθοδολογίας σε πραγματικά περιβάλλοντα, με τη συλλογή δεδομένων και την αξιολόγηση των αποτελεσμάτων. Προτείνεται επίσης η ανάλυση των δεδομένων με στόχο την περαιτέρω κατανόηση των παραγόμενων αποτελεσμάτων και την εξαγωγή συμπερασμάτων για τη βελτίωση της μεθοδολογίας.

Τέλος, προτείνεται η συνέχιση της έρευνας μελέτης και διαφοροποίησης της μεθοδολογίας με εστίαση σε θεματικές προσεγγίσεις όπως ο βιώσιμος τουρισμός, ο γαστρονομικός τουρισμός και ο ευσυνείδητος τουρισμός, προκειμένου να ανταποκριθεί καλύτερα στις ανάγκες και τις προκλήσεις του σύγχρονου τουρισμού

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Ελληνική Βιβλιογραφία:

1. Αυγερινού-Κολώνια, Σ. (1995). Πολιτιστικές τουριστικές διαδρομές: δρόμοι διαλόγου και ανάπτυξης. Σύγχρονα θέματα (55), 104-111
2. Αυλωνίτης Γ., Λυμπερόπουλος Κ., Τζαναβάρας Β., (2010). «Σύγχρονες Στρατηγικές Μάρκετινγκ για Διεθνείς Αγορές», Εκδόσεις Rosili.
3. Ζούνη, Γεωργία (2011, Πανεπιστήμιο Πειραιώς), Μάρκετινγκ τουριστικών προορισμών: διαφορές εκτιμήσεων και αντιλήψεων της τουριστικής εμπειρίας μεταξύ επαγγελματιών και τουριστών.
4. Καραβασίλη Μ. και Μικελάκης Ε. (1999). Πολιτιστικές διαδρομές: Προς μια ερμηνευτική του «πολιτισμικού τοπίου» με αναπτυξιακή προοπτική'. Αρχαιολογία και Τέχνες, Τεύχος 71.
5. Κόνσολα, Ντ. (2013). Στρατηγικό Σχέδιο πολιτιστικού τουρισμού για την Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου. 11ο Τακτικό Επιστημονικό Συνέδριο. "Αγροτική Οικονομία, Ύπαιθρος Χώρος, Περιφερειακή και Τοπική Ανάπτυξη", 14-15 Ιουνίου 2013. Πάτρα: Ελληνικό τμήμα της Ευρωπαϊκής Εταιρείας Περιφερειακής Επιστήμης (ERSA-GR).
6. Μεταξάς Θ., (2005), «Marketing του Τόπου (Πόλης): Προσδιορισμός, Σχεδιασμός, Εφαρμογή και Αποτελεσματικότητα», Αειχώρος, Τεύχος 4 (2), σ. 62-99
7. Παπαγεωργίου, Μ. και Γκαντούνα, Ε. (2012). Πολιτιστικός Τουρισμός και πολιτιστικές διαδρομές: Κατευθύνσεις σχεδιασμού σε τοπική κλίμακα μέσα από την περίπτωση του Δήμου Ελασσόνας, http://www.citybranding.gr/2012/12/blog-post_19.html

Ξένη Βιβλιογραφία:

1. Galvani, A., Lew, A.A., Perez M.S., (2020). COVID-19 is expanding global consciousness and the sustainability of travel and tourism Tour. Geogr., 22(3):567-576. <https://doi.org/10.1080/14616688.2020.1760924>
2. Aaker, D. A. (2002). Building strong brands. London: The Free Press.
3. Aaker, D.A. (1996). Measuring Brand Equity across Products and Markets. California Management Review, 38, 102-120. <http://dx.doi.org/10.2307/41165845>

4. Basile, M. (2020). ‘A New Entrepreneurial Training Model: The “Win-Win UNESCO Experience”.’ In *Humanistic Tourism* (pp. 147-165). Routledge.
5. Bellia, C., Scavone, V., & Ingrassia, M. (2021). ‘Food and religion in Sicily—A new green tourist destination by an ancient route from the past’, *Sustainability*, 13 (12), pp. 66-86.
6. Benoît-Rohmer, F., and Klebes, H. (2005). *Council of Europe law: towards a pan-European legal area*. Council of Europe. Strasbourg: Council of Europe Publ.
7. Bianchini, F and Ghilardi, L (2007). Thinking culturally about place. *Place Branding and Public Diplomacy*, 3 (4). 280 - 286. ISSN 1751-8040 DOI: <https://doi.org/10.1057/palgrave.pb.6000077>
8. Božić, S., and Tomić, N. (2016). Developing the cultural route evaluation model (CREM) and its application on the Trail of Roman Emperors, Serbia’, *Tourism management perspectives*, 17, pp. 26-35.
9. Blain, C., Levy, S. E., & Ritchie, J. R. B. (2005). Destination branding: insights and practices from destination management organizations. *Journal of Travel Research*, 43, 328-338.
10. Branchesi, L. (Ed.). (2007). *Heritage education for Europe: outcome and perspective*. Armando Editore.
11. Buhalis, D. (2000). Marketing the Competitive Destination of the Future. *Tourism Management*, 21, 97-116. [http://dx.doi.org/10.1016/S0261-5177\(99\)00095-3](http://dx.doi.org/10.1016/S0261-5177(99)00095-3)
12. Buss, A. and Strauss, N. (2009). *Online Communities Handbook: Building Your Business and Brand on the Web*. Berkeley, CA: New Riders
13. Capp, S. (2012). ‘Cultural European routes: transfer experiences, share solutions (Certess)’, *International Journal of Heritage in the Digital Era*, 1(1_suppl), pp. 175-179.
14. Council of Europe, IEIC, (2015). *Cultural routes management: from theory to practice; step-by-step guide to the Council of Europe Cultural Routes*. Strasbourg: Council of Europe Publ.
15. Crang, M. (2004). *Cultural Geographies of Tourism*. In A. Lew, C. M. Hall & A. M. Williams (Eds.), *A Companion to Tourism*. Oxford: Blackwell Publishing Ltd
16. de Chernatony, L. (2006). *From Brand Vision to Brand Evaluation*. Oxford: Butterworth-Heinemann.
17. Du Cros, H., (2001). Ένα νέο μοντέλο που θα βοηθήσει στο σχεδιασμό του βιώσιμου τουρισμού πολιτιστικής κληρονομιάς. *Int. J. Tour. Res.*, 3, 165-170. [[CrossRef](#)].
18. European Commission (2003). *Common Implementation Strategy for the Water Framework Directive (2000/60/CE) – Guidance Document No. 8*, ISBN 92-894-5128-9
19. Feifer, M. (1985), *Going Places. The Ways of the Tourist from Imperial Rome to the Present Day*: Λονδίνο, Ηνωμένο Βασίλειο
20. Frömbling, Simone (1993). *Zielgruppenmarketing im Fremdenverkehr von Regionen: Ein Beitrag zur Marktsegmentierung auf der Grundlage von Werten, Motiven und Einstellungen*, Diss. (Frankfurt & Berlin & Bern & New York & Paris & Wien: Peter Lang).

21. Gali, N., Camprubi, R., & Donaire, J. A. (2016). Analysing tourism slogans in top tourism destinations. *Journal of Destination Marketing & Management*, 6(3), 243–251.
22. Graf, M., & Popesku, J. (2016). Cultural routes as innovative tourism products and possibilities of their development. *International Journal of Cultural and Digital Tourism*, 3(1), 24-44.
23. Hall, M., Zeppel, H. (1990), Πολιτιστικός τουρισμός και τουρισμός πολιτιστικής κληρονομιάς: Η νέα μεγάλη περιήγηση. *Hist. Environ.*, 7, 86-98.
24. Hays, S., Page, S., Buhalis, D., (2012). Social media as a destination marketing tool: An exploratory study of the use of social media among National Tourism Organisations, *Current Issues*, 16(3), pp.211-239
<http://dx.doi.org/10.1080/13683500.2012.662215>
25. Healey, P. (1997). Collaborative planning. Shaping places in fragmented societies. London: Macmillan.
26. Hemelryk-Donald, S. and Gammack J.G., (2007). *Tourism and the Branded City: Film and Identity on the Pacific Rim*. London, New York: Routledge
27. Hosany, S., Ekinci, Y., & Uysal, M. (2006). Destination image and destination personality: An application of branding theories to tourism places. *Journal of Business Research*, 59(5), 638–642. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2006.01.001>
28. Huadhom, N., & Trakulkasemsuk, W. (2017). Syntactic Analysis of Online Tourism Slogans: Frequency, Forms and Functions. *PASAA: Journal of Language Teaching and Learning in Thailand*, 53(June), 182–213.
29. ICOMOS - International Council on Monuments and Sites. (2008). - The Icomos Charter on Cultural Routes. 16e AG/16 GA - Québec 2008 - Itinéraires culturels/Cultural Routes.
30. Jaffe, E. D., & Nebenzahl, I. D. (2006). *National Image & Competitive Advantage: The Theory and Practice of Place Branding*. (2. ed.) Copenhagen Business School Press.
31. Keller, K.L. (2003) Brand Synthesis the Multidim Ensionality of Brand Knowledge. *Journal of Consumer Research*, 29, 595-600. <http://dx.doi.org/10.1086/346254>
32. Kelly, Tom (1998), "Brand Essence—Making Our Brands Last Longer," *Journal of Brand Management*, 5 (July), 390-91.
33. Kim, H., Cheng, C.K., O'Leary, J.T., (2007) Κατανόηση των προτύπων συμμετοχής και των τάσεων στα πολιτιστικά αξιοθέατα του τουρισμού. *Tour. Manag.*, 28, 1366-1371. [[CrossRef](#)]
34. Kohli, C. and LaBahn, D. W. (1997). Observations: Creating effective brand names: A study of the naming process. *Journal of Advertising Research*.
35. Kohli, C. & Leuthesser, L. (2001). Brand equity: Capitalising on intellectual capital. *Ivey Business journal*, 65(4), 74-81.
36. Kotler, P., Armstrong, G., Saunders, J., & Wong, V. (2002). *Principles of Marketing* (3rd European Edition). Essex: Prentice-Hall Inc.
37. Kotler, P. and Keller, K.L. (2012) *Marketing Management*. Pearson Education Limited, London.

38. Lengyel, A. (2015): Mindfulness and Sustainability: Utilizing the Tourism Context, *Journal of Sustainable Development*; 8 (9), 35-51.
39. Li, M., Wu, B., Cai, L., (2008) Τουριστική ανάπτυξη των μνημείων παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς στην Κίνα: Μια γεωγραφική προοπτική. *Tour. Manag.*, 29, 308-319. [[CrossRef](#)]
40. Lois González, R. C., Castro Fernández, B. M., and Lopez, L. (2016) ‘From sacred place to monumental space: mobility along the way to St. James’, *Mobilities*, 11(5), pp. 770-788.
41. Loulanski, T. (2006). Revising the Concept for Cultural Heritage: The Argument for a Functional Approach, *International Journal of Cultural Property*, USA,13(2), 207 – 233.
42. Lowndes, V., Pratchett, L., and Stoker, G., (2006). Diagnosing and remedying the fallings of official participation schemes: the CLEAR framework. Cambridge University Press.
43. Marien, C., & Pizam, A. (1997). Implementing sustainable tourism development through citizen participation in the planning process. In S. Wahab, & J. J. Pigram (Eds.), *Tourism, development and growth. The challenge of sustainability* (pp. 164—178). London: Routledge.
44. McKercher, B., (2002) ‘Towards a classification of cultural tourists’, *International journal of tourism research*, 4 (1), pp. 29-38.
45. McKercher, B., and Du Cros, H. (2002) *Cultural tourism: The partnership between tourism and cultural heritage management*. Routledge.
46. Miao, L., Im, J., Fu, X., Kim, H., & Zhang, Y. E. (2021). Proximal and distal post-COVID travel behavior. *Annals of Tourism Research*, 88, N.PAG. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2021.103159>
47. Middleton, V. T., Fyall, A., Morgan, M., & Ranchhod, A. (2009). *Marketing in travel and tourism*. Oxford: Butterworth-Heinemann.
48. Morgan, C. A., Hazlett, G., Doran, A., Garrett, S., Hoyt, G., Thomas, P., ... Southwick, S. M. (2004). Accuracy of eyewitness memory for persons encountered during exposure to highly intense stress. *International Journal of Law and Psychiatry*, 27(3), 265–279. <https://doi.org/10.1016/j.ijlp.2004.03.004>
49. Morgan, N. and Pritchard, A. (2002) Contextualizing Destination Branding. In: Morgan, N., Pritchard, A. and Pride, R., Eds., *Destination Branding*, Butterworth-Heinemann, Oxford.
50. Morgan, N., Pritchard, A. & Piggott, R. New Zealand, 100% Pure. The creation of a powerful niche destination brand. *J Brand Manag* 9, 335–354 (2002). <https://doi.org/10.1057/palgrave.bm.2540082>
51. Morrison, A. and Anderson, D. (2002) Destination Branding. <http://www.macvb.org/intranet/presentation/DestinationBrandingLOzarks6-10-02.ppt>.
52. Morrison, A. M. (2013). *Marketing and Managing Tourism Destinations*.
53. Ndlovu, J. (2009). Branding as a strategic tool to reposition a destination: a survey of key tourism stakeholders in Zimbabwe. Unpublished PhD Thesis. University of Pretoria.

54. Network, C. C. (2010). Cultural mapping toolkit. A partnership between.
55. Neumeier, M. (2010) Brand gap: Revised Edition, Press, Social Labor.
56. Olwig, K. R. (2019). 'The practice of landscape 'Conventions' and the just landscape: The case of the European landscape convention'. In Justice, Power and the Political Landscape (pp. 197-212). Routledge.
57. Ooi, Can-Seng. (2004). "The poetics and politics of destination branding:Denmark", Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism, Vol. 3, No. 2, 107-128. [DOI: 10.1080/15022250410003898](https://doi.org/10.1080/15022250410003898).
58. Padgett, D., & Allen, D. (1997). Communicating experiences: A narrative approach to creating service brand image. Journal of advertising, 26(4), 49-62.
59. Prentice, R., (1993). Tourism and Heritage Attractions, Routledge: Νέα Υόρκη, Νέα Υόρκη, ΗΠΑ
60. Reisinger, Y. (1994). Η επαφή τουρίστα-ξενοστή ως μέρος του πολιτιστικού τουρισμού. World Leis. Recreate., 36, 24-28. [[CrossRef](#)].
61. Richards, G. (2002). Συστήματα προσέλκυσης τουριστών: Εξερευνώντας την πολιτιστική συμπεριφορά. Ann. Tour. Res., 29, 1048- 1064. [[CrossRef](#)].
62. Richards, G. (2007). Cultural Tourism: Psychology Press: New York, NY, USA
63. Richards, G. (2018). 'Cultural tourism: A review of recent research and trends', Journal of Hospitality and Tourism Management, 36, pp. 12-21.
64. Richards, G., Wilson, J., (2006). Ανάπτυξη της δημιουργικότητας στις τουριστικές εμπειρίες: Μια λύση για την τμηματική αναπαραγωγή του πολιτισμού; Tour. Manag., 27, 1209-1223. [[CrossRef](#)]
65. Ritchie, J. R. B. (1988). Consensus policy formulation in tourism: Measuring resident views via survey research. Tourism Management, 9(3), 199—212.
66. Ritchie, J. R. B. (1994). The nominal group technique — applications in tourism research. In J. R. B. Ritchie, & C. R. Goeldner (Eds.), Travel, tourism, and hospitality research. A handbook for managers and researchers (pp. 493—501). New York: Wiley.
67. Sauer, C. O. (1925). "The Morphology of Landscape". University of California Publications in Geography 2.
68. Stankov, U., Pavluković, V., Alcántara-Pilar, J. M., Cimbalević, M., & Armenski, T. (2018). Should Festival Be Smarter? ICT on Mass Events – The Case of the Exit Festival (Novi Sad, Serbia). In J. M. . Rodrigues, C. M. . Ramos, P. J. . Cardoso, & C. Henriques (Eds.), Handbook of Research on Technological Developments for Cultural Heritage and eTourism Applications (pp. 245–263). Hershey: IGI Global.
69. Stankov U, Filimonau V, Vujičić MD (2020b). A mindful shift: an opportunity for mindfulness-driven tourism in a post-pandemic world. Tour Geogr 22(3):703–712. <https://doi.org/10.1080/14616688.2020.1768432>
70. Stankov U, Filimonau V (2021). Here and now – the role of mindfulness in post-pandemic tourism. Tour Geogr. <https://doi.org/10.1080/14616688.2021.2021978>
71. UNWTO (2008). Tourism 2020 Vision. United Nations World Tourism Organisation, <http://unwto.org/facts>—Accessed on 19 November 2008.
72. UNWTO, ETC, World Tourism Organization and European Travel Commission (2009). Handbook on Tourism Destination Branding, With an introduction by Simon Anholt, Madrid: UNWTO.

73. UNWTO (2018). 'Report on Tourism and Culture Synergies. Madrid: UNWTO. <http://www2.unwto.org/publication/tourism-and-culture-synergies>.
74. Wang, J. (2019). 'Relational heritage sovereignty: authorization, territorialization and the making of the Silk Roads'. *Territory, Politics, Governance*, 7 (2), pp. 200-216.
75. Wearing, S., & Dean, B. (2003). Seeking self: Leisure and tourism on common ground. *World Leisure Journal*, 45(1), 4–12. [doi: 10.1080/04419057.2003.9674300](https://doi.org/10.1080/04419057.2003.9674300)
76. Wootton, H. (2020). Consumers go “back to basics” post pandemic. Retrieved May 6, 2020, from <https://www.afr.com/companies/tourism/consumers-go-back-to-basics-post-pandemic-20200417-p54kpu>
77. World Tourism Organisation. (2005). *Indicators of sustainable development for tourism destinations: A guidebook*. Madrid: World Tourism Organisation.
78. Zabbini, E. (2012). 'Cultural routes and intangible heritage', *Almatourism-Journal of Tourism, Culture and Territorial Development*, 3 (5), pp. 59-80.

Διαδικτυακές Πηγές:

1. <https://www.culture.gov.gr/el/service/SitePages/view.aspx?iID=3225>
2. <https://www.coe.int/en/web/cultural-routes/european-institute-of-cultural-routes>
3. https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016805c69ac
4. <https://www.coe.int/en/web/cultural-routes/about-the-epa>
5. https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016805c69fe
6. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32010L0052>
7. <https://www.coe.int/en/web/cultural-routes>